

Július RYBÁK *4. február 1933 †29. január 2021

Mojích prvých desať dní roku 1992

1. január

Naše kochanie sa v akcelerujúcom prograse – netušiac, že práve on môže byť symptómom konca...

Bol by dôvod obávať sa, že Kainovmu plemenu sa zažiada plesnúť dverami a zavŕšiť epochu svojej civilizácie všeobecným Koncom – keby sme nevedeli, ako sa práve oni trasú o svoj život.

K mojej obľúbenej straussovskej myšlienke, že by sme si mali želať, čo si želať máme, nie čo sa nám *chce*, súzvučne znie táto odkialsi vystrihnutá úvaha W. Blesa: „*Veríme, že Boh naše prosby počuje a vypočuje. To je už prvý krok ich vypočutia. Okrem toho často cítime, že takáto modlitba lásky a oddanosti v snahe o naše vypočutie nás učí spôsobu, ako môžeme a musíme žiť svoj život. Tak si chorý vyprosuje uzdravenie, ale dostáva oveľa cennejšiu milosť porozumieť zmyslu svojho utrpenia a podľa toho i žiť. Boh modlitbu vypočul, ale ináč a bohatšou mierou, ako sme si mysleli.*“

Keď počujem v prezidentovom novoročnom prejave, že „*Nejde o mně*“, musím si spomenúť, o čom som už na stránkach Zapisníka neraz uvažoval: že nikto tak presvedčivo nehovorí „*Nejde o mňa*“, ako ten, komu ide len a jedine o seba.

A čo mi ešte zarezalo do uší: záverečné vyhlásenie: „*Budeme-li držet spolu, bude s námi i Bůh.*“

Má to ten Pán Boh s nami ťažké. Raz môže držať s Juhoslovanmi len vtedy, ak sa rozdelia na Srbov, Chorvátov a Slovincov, a raz môže s Čechmi a Slovákmi držať len vtedy, ak zostanú v objatí...

Z prechádzky. Pri trati sa komusi v hlbokom snehu zažiadalo vydupať veľkými písmenami:

ČLOVEK

Nevdojak tak postihol hlavný problém roka, do ktorého vstupujeme... O kus ďalej ukončil cestu veľkým srdcom – a od neho už kráčam panenským snehom ako prvý.

2. január

Na otázku, čoho by malo byť viac a čoho menej v novom roku, som si odpovedal: Viac *človeka* a menej manipulácie s človekom; viac človeka a menej inštitúcií, ustanovizní, ktorým je človek len ako objekt alebo nástroj.

Ak Havel v novoročnom prejave nazval rok 90. rokom politickej liberalizácie, 91. ekonomickej liberalizácie, tak rok 92. sa mi žiada nazvať rokom *liberalizácie človeka*; pravdaže v zmysle jeho vnútorného oslobodenia od štruktúr, o ktorých sme hovorili, nie v zmysle jeho svojvôle.

Aký bol Palko nešťastný v telefóne, že sa nič nepohýna v Košiciach s *Nádhrou nečakaného* – že sme si nemali s nimi začínať, a tak ľahko to pustiť; že ten p. P. je iste dáky hochštapler – že veď si to ľudia musia uvedomiť, že máme finančné problémy...

Čo je to za paradoxná situácia, že ho práve ja vždy musím takto zarmucovať?!

3. január

Som veľmi rád, že o čo som dlhé roky univerzitu okrádal – i sám som žil s tým pocitom, aj ľudia okolo mňa cítili to isté – to môžem teraz univerzite vrátiť ako zmmnoženú a zhmotnenú HODNOTU... (K prejavu pri udeľovaní čestného doktorátu Pavlovi Straussovi.)

4. január

Vstávam s myšlienkou zavolať Mjartanovej do Slovenskej nedele – nech oni vystúpia s výzvou utvoriť fond na vydanie Zobraných spisov Pavla Straussa.

Palko pokračuje aj v prvom čísle Katolíckych novín vo svojich hlbokých modlitbách, tentoraz „*Za nevinných*“. Rodí sa tak jeho knižočka modlitieb. (Treba sa ho na to opýtať.)

„*Ak nepomôžeme oživiť a rozvinúť našu – zväčša ochromenú – vieru, ak sa pre nás nestane Ježiš Kristus jednoznačne učiteľom života, tak onedlho môžeme zmiznúť z mapy kresťanských národov – a strata viery obyčajne predchádzala i stratu existencie...*“

Toto konštatovanie z novoročného listu biskupov Slovenska sa mi zdá byť nečakané, ba až prehnané – ale zrejme vedia, čo hovoria.

Bože môj, nič som nie vstave opísať z tej zasrienenej nádhere, ktorá je nad Matildou!

Motív, ktorý sa mi v tej nádhere neustále derie na jazyk: „*Tebe žijem, Ježiš môj...*“

(pokračovanie na str. 3)

„S Rybákom po Rybákovi“

Nečakane nás opustil vzácny človek, osobný priateľ Pavla Straussa i nás zo Spolku. Keď sme mu venovali minulé číslo Listy PS 35, potešil sa. Nečakali sme, že tu budeme na neho už len spomínať. Tak mu tu venujeme svoje osobné spomienky, všetci najbližší zo Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Od tej literárnej spomienky Tibora Žilku cez poslednú rozlúčku priateľa ešte z Kluknavy, teraz likavského farára, Paľa Ondrika, až po synovu Jula Rybáka ml.

Príjemne nás prekvapil portál Poštoj s nekrológom Imricha Gazdu, s jeho zvolením ho tu prinášame. Kým v minulých Listoch PS sme uviedli posledné dielo Jula Rybáka *O láske*, teraz sme vybrali jeho myšlienky, verše, ako niť „prešívajúcu“ tieto Listy, zo zbierky básní *Láska a smrť*. Na ilustráciu vzťahu priateľstva P. Straussa a J. Rybáka pri tejto príležitosti preberáme z *Listov PS 18 – 19* ich prvú vzájomnú korešpondenciu zo začiatku roku 1983. O príklade priateľstva medzi nimi i analógiu s dvomi francúzskymi renesančnými mysliteľmi píše Tomáš Pružinec.

Tešíme sa, že v máji bude nášmu autorovi, členovi Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, literárnemu vedcovi a univerzitnému pedagógovi Tiborovi Žilkovi udelená cena Fra Angelico. Cenu udeľuje každoročne Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru. Prinášame tu laudáciu laureátovi, ktoré napísal Ján Gallik.

Autor pripravovanej biografie Pavla Straussa Ivan Petranský nám prispel zaujímavým článkom o vzťahu Pavla Straussa k Taliansku.

Aby odchod Jula Rybáka od nás nebol málo, nedávno nás opustil vo veku 65 rokov nám blízky kňaz, profesor, autor, vysokoškolský pedagóg Jozef Leščinský. Ešte vo februári som sa s ním rozprával, napriek vážnej chorobe mal ako vždy dobrú náladu, slúbil i spomienku na Jula Rybáka. Už ju napísať nestačil. Spomienke na neho sa budeme venovať v nasledujúcich Listoch PS.

Julo Rybák od nás ale úplne neodíšiel. Vďačíme mu za veľa. Rozhodujúcim spôsobom spoluvytváral sedemnást rokov roky naše Listy, pomáhal tak žiť nášmu Spolku, naučil nás svojím príkladom úprimnému obdivu a vzťahu k osobnosti a dielu Pavla Straussa. Bude s nami stále, v Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa i v Listoch PS, bude žiť v našich spomienkach. No bude nám veľmi chýbať.

Jozef Šišila

V čakárni Margecanskej stanice

V čakárni margecanskej stanice
kde dlhý stôl je, lakované lavice
- môj kabinet za toľké cestovanie -
sa ľuďom budem ešte dlho mariť
keď bez ohľadu, nemladý či starý
zanechám post a navždy spočnem v páne

Veď ešte podnes v meste Gelnici
sa s úctou spomínajú baníci -
a kedyže už zasypali bane!

+

Pozerám z vlaku von. Hľa, jeseň farby
mieša
a slnku listy sa pred skonom najviac
tešia...

Nuž nechajme aj my
to smutné rozjímanie

Verše zo zbierky
Julo Rybák - *Láska a smrť* (SSD-1994)

Eubomíra Dušaničová,
rod. Ondriková

Na rozlúčku...

*Odchádzaš Julko do nenávratna.
Bol si tu mnoho ľudských liet.
Spomienka na Teba dnes nie je matná
dnes všetko jasne už viem zrieť...*

*Tvoj úsmev, iskry šibalské
čo vráskavú tvár rozžiarili...
Policu s denníkmi, kde všetci Tvoji
v slovách sa odtlačili...*

*Hviezdoslav, Porubčan,
Rúfus či iný pán...
Tam ideš za nimi
k nebeským výšinám.*

*Nechávaš napospas svetu
priateľov mladších,
by šli sme po ceste,
ktorú si značil.*

*Stráž drž Ty nad nami,
posielaj silu
musíme ostať
tu nejakú chvíľu.*

*Len jedno ešte napíšem slovo
Julko čo s Tebou,
vždy dobre BOLO...*

Zeleneč 2. februára 2021

*Ma ospravedlneš
mojej nevyhovnosti -
slova úľavy:*

*Čo sa pýada, ma ve neba, ve,
eš by ma ľavito,
Ad toľké neziada.*

*nerada ma vnija doba,
neka da...*

Rkp. Július Rybák

A budem bývať v dome Pánovom mnoho a mnoho dní — Ž 23,6

S veľkou bolesťou v srdci si Vám dovoľujeme oznámiť,
že 29. januára 2021 vo veku nedožitých osemdesiatich ôsmich rokov
bol povolaný na večnosť náš milovaný

Prof. PhDr. Július Rybák, CSc.

Zádušné sväté omše budú odslúžené v Kostole Nanebovzatia Panny Márie
v Gelnici a v Kostole sv. Matúša v Partizánskej Lupči.

Posledná rozlúčka v úzkom kruhu najbližšej rodiny bude na cintoríne
v Partizánskej Lupči v utorok 2. februára 2021.

7. január

Pohľadnicu s pozdravom manželov Martinčekovcov si odpíšem. Želania takých dobrých ľudí sú modlitby, ktoré nemôžu neovplyvniť náš život.

L. M. 1. 1. 92

Vážený a milý pán docent,
želáme Vám a Vaším možnosť zachovať si zdravie ducha aj tela po celý rok 1992.

Ďakujeme za múdre prílohy Vášho listu. Srdečne Martinčekovci.

Znova sa mi prihovára závažná esej Pierra Teilharda de Chardin „Duchovní moc hmoty“, ktorú som po novom roku objavil v knihe Vesmír a ľudstvo.

Predstavil som si Palka, ako často mu musí byť ťažko medzi nami (aj keď som u nich), aké fyzické útrapy musí prežívať, keď u Teilharda čítam:

„Chtělo se mu až zvracet nad banálností jejich radostí a trápení, nad malicherným sobectvím jejich zájmů, nad všedností jejich vášní, nad otupělostí jejich schopnosti vnímat. Bylo mu líto tech, kdo se polekají jednoho století, kde nedovedou milovat dál než na hranice jedné země.“

Tolik věcí, které ho dříve mátlly a pobuřovaly, výklady a soudy učenců, jejich tvrzení a zápovědi, to, jak zakázali vesmíru, aby se hýbal.

To všechno mu teď připadalo směšné a neskutečné ve srovnání s majestátní skutečností, plnou energie, která se mu zjevila jako univerzální ve své přítomnosti, neměnná ve své pravdě, neúprosná ve svém rozvoji, trvalá ve své průzračnosti, mateřská a bezpečná jako ochrana. Konečně tedy našel opěrný bod a útočiště mimo společnost.“

(Škoda, že sa k tomu nepripojí aj moja ľavá strana. – Posledná kniha!)

Časopis Plameň (91, č. 6, s. 26) sa mi otvoril na texte kardinála Ratzingera, ktorý sa mi zdá v tejto dobe mimoriadne aktuálny a v súhlase s ktorým sú aj moje včerajšie záznamy.

Ratzinger: „Nie kresťania odmietajú svet, ale svet odmieta kresťanov, a to vždy, keď začnú ohlasovať pravdu o Bohu, Kristovi a človeku. Svet sa naduje odporom, akonáhle hriech a milosť nazveš pravými menami. Je načase..., aby sa v kresťanovi obnovilo vedomie, že patrí k menšine a že sa často dostáva do opozície k veciam, ktoré sa zdajú byť evidentné, zrejme a prirodzené mentalite, ktorú Nový zákon nazýva – a rozhodne nie v kladnom zmysle – „duchom sveta“. Je načase nájsť odvahu k nonkonformizmu.“

V tom istom čísle Plameňa má Strauss úvahu „Má ľudstvo budúcnosť? – a teraz sa mi tu zazdal súvis medzi mojou úvahou v SNN o tom, že Strauss už svoje vykonal, teraz je rad na nás – a medzi týmito jeho slovami: „Nad priepastami ticha rozkročmo stojí posledný prorok – básnik a pripravuje sa na ďalší posledný útek do seba. Pod korbáčom veľkonočného zvona občas vypláče Faustove slzy, zavše poprevracia dary Pandorinej skrinky, občas je orlom premeneným na Prometea, čo si trhá vlastnú pe-

čeň, či pelikánom, ktorý svojim mláďatám upiera vlastný život. Ale je ďaleko. Niekedy veľmi ďaleko. Už nepríde. Načim ho vyhľadať, zaliateho v krištáľovej ulite ťažkého poznania.“

(Raz pochopíme nesmiernu tragiku týchto slov, ale už bude neskoro...)

8. január

Bože dobrý, chráň moje slovo, nech sa v ňom stelesňuje iba to najlepšie, čo si do mojej duše láskavo vložil!

Vyznanie Václava Klauza, ktoré postihuje povahu nášho liberalizmu, provokuje k jednej otázke: To je všetko v poriadku, pán Klaus, ibaže neviem, načo potom prišiel Kristus na svet.

Dobrá správa: Pavol Strauss dostáva cenu vydavateľstva Slovenský spisovateľ za minulý rok!

9. január

Včera sa mi ozvala p. Balážecová z mikulášskej knižnice – s potešujúcou správou, že sa Palkových Kvetov z popola ujalo nové Martinské vydavateľstvo Fatrín; začínajú na knihe pracovať a žiadajú odo mňa na záver bibliografický príspevok.

Dnes musím p. Brezinovi zablahoželať, že nezačínajú kuchárskymi knihami a snármi – a podkušiť ho, aby si „zabeštelovali“ Straussovho Človeka pre nikoho.

Môžete sa na mňa zlostiť,
ináč konať nemôžem:

Nado všetky skutočnosti –
skutočnejší je môj sen.

Ako ľudia pekne múdrejší! – Ozval sa Andričik – dáva do Spektra recenziu Straussovho Rekviem od Součkovéj – a za to dá skrátenu Palkovu esej „Kresťanstvo a kultúra“. No vida, teraz sa pridala a koľko už tam stála!

Čo je však dôležitejšie: Juraj chce dať Straussa do Mystéria ducha – a ja by som ho mal pripraviť. (Nie je pre to stvorené dávne pásmo Hrdinský život, ktoré zaviazlo kdesi v bratislavskom rozhlase?)

10. január

Moja úvaha o tom, že ruský výraz мало (= nestačí) sa dnes stáva okridleným pojmom; že мало a oproti nemu надо mi skutočne pripadajú ako dve nohy našej doby: tá, od ktorej sa odrážame, a tá, ktorou sme vyrázili vpred.

Táto úvaha našou „nežnou revolúciou“ akoby nadobudla novú dimenziu. Zdalo by sa totiž, že sme sa konečne odpútali od мало a vyrazili sme plnou parou k majáku надо – ale pravda bude taká, že toto naše kýžpené надо je **мало, хриэшне мало!**

Aké mrazy kvária svet.
Aké zloby záveje!

Ešte príde potopa:
Láska všetko zaveje.

To pásmo „Hrdinský život“ mi napovedá, že v júli 92 budem mať životné výročie: 10 rokov od môjho prvého stretnutia so Zákretami bez ciest Pavla Straussa!

Zvaliť všetky svoje viny na svet a zvať všetky viny sveta na seba. To sú krajné ľudské póly. V tom je možno prapodstata Antikrista a Krista.

Zaujímavým pendantom môjho článku o Pavlovi Straussovi v SNN je v prvom čísle týchto novín príspevok Milana Bednára z Mannheimu „Problémy s knihami v ČSFR“. Horlí totiž za to, aby na Slovensku raz mohli vyrásť myslitelia takého typu, akých majú Nemci („ktorých Nemci označujú ako „Vordenker“, teda „Predmyslitelia“, alebo po našom priekopníci myslenia“) – zrejme pritom netušiac, že nejaký Strauss vôbec existuje. To je však nie jeho, ale naša spoločná chyba.

K tomu sa žiada pripomenúť autorove slová na adresu našich zodpovedných činiteľov: „...Národ, ktorý prestáva čítať, prestane sa vyvíjať, a vývoj intelektu a múdrosti ducha je nesmierne dôležitý práve pre taký štát, ktorému celé desaťročia chýbalo napojenie na svet západnej kultúry.“

„Modlitba za jednotu vo viere“ Romana Guardiniho (Katolícke noviny 92, č. 2) mi pripomenula, že Palkovi vlastne rastie knižička modlitieb tohto typu:

„Pane, na počiatku stvorilo tvoje všemohúce slovo svet. My však žijeme teraz a odpovedáme ti vzývaním a vdakou. V priebehu časov si hovoril prostredníctvom svojich poslov a zvestoval si nám svoju pravdu. Keď sa však čas naplnil, prišlo tvoje večné slovo, Kristus, Pán a ohlásil nám svoju lásku. V ňom máme teraz nádej na teba v čase i vo večnosti.“

Daj, aby tvoje slovo uchvátilo nášho ducha. Aby sme milovali svätú pravdu a poslúchali tvoju vôľu. Pane, zbav nás hladu nášho srdca. Oslobod nás od ťarbavosti, pochyb a vzdoru. Daj, aby sme pocítili tvoju lásku a daruj nám svoj pokoj! Prived svoje slovo k tým, čo ho ešte nepočuli. Otvor ucho ich srdca, aby ho porozumeli a mali podiel na tvojom kráľovstve.

Ale aj my, ku ktorým tvoje slovo prehovorilo, sme rozdelení v ceste a v mienke a náš rozkol uráža sväté poslanstvo. Chceš, aby tvoja viera bola jednotná, ako je aj tvoja pravda iba jedna. Daj nám pocítiť bolesť nad všetkým tým zmätkom. Daj nám zažiť moc tvojej pravdy, aby sme sa stali jednej mysle v Kristovi, v tom, ktorého si poslal.

Nauč nás vážiť sa navzájom. Tvoja milosť nech je mocnejšia ako pohoršenie, ktoré sme vyvolali. Otvor naše oči, aby sme videli, kde prekážajú naše reči a skutky jednoty. Pomôž nám prekonať, čo nás rozdeľuje.

Posledný večer pred svojou smrťou sa tvoj Syn modlil, aby všetci jedno boli, ako si ty jedno s ním a on s tebou. Vypočuj jeho prosbu, Otče, lebo tvojej milosti nič nie je ťažké. Amen.

(Úryvok z posledného doteraz nevydaného rukopisu Jula Rybáka: „S Pavlom Straussom, Rok 1992“)

Pavol Strauss – Július Rybák

Vzájomná korešpondencia

(14. 5. 1983)

Má korešpondencia svoje opodstatnenie? Má. Najmä u vytríbenejších duchov, kde si zdelujú svoje myšlienkové postupy, atmosféru, v ktorej žijú, i tá ľudská problematika sa tu skonfrontuje.

Považujem – staromódny ako som – list za určitý literárny zámer. Má svoje kúzoľo s nánosom momentálnej vnútornej situácie pisateľa, môže dávať impulzy, môže pomáhať riešiť problémy a skonfrontovať sa s nimi. Je v nich aj odraz doby, v ktorej je toľko frustrácie, práve u mysliačov a tvorivých ľudí. Doba nerastie len v oficiálnej oblasti. I najskrytejšia myšlienka má svoj odraz.

(Pavol Strauss. Za mostom času, s. 42)

1983

Vážený pán docent!

Len nedávno, po Vianociach som Vašu knihu dostal od prof. Bednárikovej. A ešte som ju nedočítal, ale chcem sa za ňu poďakovať. Nečudujte sa, že pred jej dočítaním píšem. Ale videl som u nebohého priateľa prof. Felixa, že písal kritiku o hrubej knihe, ktorú ešte nemôhol prečítať. A keď som sa ho na to pýtal, povedal: „Keď chcem vedieť, aké je víno, musím vypiť celý sud?“

Každý máme vnútornú affinitu k niekomu, k niektorému autorovi. U Vás to bol Prišvin, u mňa Rilke, Musil, Broch. To je živelný prejav nasmerovania našich vnútorných radarov. A tie stretania, v oblasti ducha, nie sú nahodilé. Spomínam, čo som si o tom poznamenal.

Najkrajšie stretania sú v živote duchovné svety autorov. Mnohých sme milovali. Niektorí v nás smrťou narástli. Ich stvárnenie myšlienky vstúpilo do sveta stálych platností aj nutností a potreby. U iných sa zas uplatňuje úkaz, akoby sa ich dikcia stala dýchavičnou a mnohovravnou. Akoby sa svet ich postáv, stvárnení a formulácií pomútil, a tento kal akoby ich z nás vysúval. A človek je vďačný za jedinu vetu – i keď olemovanú päťsto stranami zbytočného diania a popisovania.

Či sme vrástli do svetov duchovných rozhodnutí, kde sa kolísavý chod vyprávačstva pociťuje ako blabotavý a neaktuálny prepých. Či človek už po určitej dobe potrebuje len rýdzi obrys myšlienky a pociťuje všetko, čo je okrasou a olemovaním, čo nepribližuje podstatám a podstatným vzťahom, ako balast? Alebo sa v nás ukryla túžba po zdelovaní a premenila sa v akt poznávací?

Ale veď každé veľké umenie ním je. A musí ním ostať. Ináč by neobstalo. Pravda je jediná radosť.

Toto píšem, pretože i v tej Vašej interpretácii Prišvina vnímam mnohovrstevnatosť a hĺbku Vášho životného duchovného pocitu.

Vďaka, že ste si všimol tú moju knižku. Nebude vari od veci ostať v kon-

takte, a keď budete v atrakčnom rajóne Nitry, zakerovať k nám.

Trpíme všetci na duchovné bezvetrie v tejto (nečit. slovo; spervertovanej? – J. R.) zime nášho veku.

Od srdca Váš

P. Strauss

Nitra 18. I. 83

19. jan 83

Vážený pán Strauss!

Mám takú chorobu, že keď nereagujem na list hneď, potom sa mi čoraz ťažšie píše.

Vaša úvaha je krásna, a tak nádherne prišvinovská, že sa nebudem môcť dočkať, kedy vyjde v Slov. spisovateľovi môj výber z Prišvina Z osamelosti k ľuďom (plánovaný na 1984) – tú knižku budete pociťovať, akoby Vám ju Prišvin „vybral z úst“. Ako často sa vracia aj k Vašej téme z listu!

Túžim po knižke „rozhovorov s Prišvinom“ (aj som poslal taký návrh do Smeny), len neviem, či to bude niekto ochotný vydať. (Zaujímavé: neviem robiť nad knižkou, o ktorú nikto neprejavil záujem.) Vybral by som si ju zo zošitov Zápisníka; boli by v nej Prišvinove texty, ktoré ma najviac zaujali, a súčasne všetko, čo mi pri ich čítaní šlo hlavou. Prvé, čo by som spravil: rozbehol sa s touto knižkou do Nitry za Vami.

Nie je vylúčené, že som Vás už v živote (niekde na ulici) stretol. Maturoval som v Mikuláši (1952), pochádzam z Part. Lupče.

Vybral som si 46. zošit Zápisníka, v ktorom mám z veľkej časti prepísanú Vašu knižku – a dačo Vám z toho vypíšem.

Vďaka Ti

*Tento svet tak dravý, hrubý,
Nenávisti hydrou štvany - -*

*A ja viem, čo je to ľúbiť.
A ja smiem byť milovaný.*

14. júl 82

B. Krasnovský mi poslal knižku Pavla Straussa Zákruty bez ciest.

Som šokovaný, že taký Slovák, chirurg existoval (existuje?), a ja o ňom nič neviem.

Je skutočne nepochopiteľné, že takéto veci vypadajú z krvného obehu národa...

Aforistická sila Straussovho umu je úžasná. Jediné, čo mne v porovnaní s Prišvinom chýba, je obraznosť. Ako by to všetko ináč vyzeralo, keby to bolo posiate príbehmi, prírodnými pozorovaniami – slovom zobrazením tej c e s t y, ktorou by čitateľ s autorom spolu mohol prísť k nevednej pravde.

Skúsím si niektoré veci povypisovať. (Toto dielko by však malo stať celé na čestnom meste v knižnici.)

Mimochodom: knižku doteraz nevlastním, a keby ste mohli jeden exemplár postrádať...

15. júl

Najdojemnejší sa mi zdá byť Strauss tam, kde hovorí o chirurgovej láske a obdive k tkanivu.

Akokoľvek je to paradoxné, ale práve toto by mohlo zo mňa urobiť dobrého chirurga.

Týchto ľudí nemôžu nepútať problémy žiarenia! („Kolkó dosiaľ nepoznaných účinkov...“ – citát zo str. 14.)

Návrat k mojej dávnej úvahe o tom, že v Slnku je všetko, k čomu život len postupne dospieva.

Život teda mieri ako k cieľu – stať sa slnkom!

A teda čím vyššia forma života, tým viac začína vyžarovať – človek, prirodzene, najviac!

Nižšie Strauss hovorí: „Treba si uvedomiť, že človek je najžiarivejší bod vo vesmíre...“

+ + +

„Je to fantastický muž – Pavol Strauss!“ – volám pri čítaní kapitoly Tribunál prírody.

Veď je to heroický život, ktorý by si zaslúžil zaradenie do Žizni zamečateľných ľudí!

Veď uňho musí byť rozsiahle rukopisné dielo! Denníky! Poznámky! Korešpondencia!

Slovensko! Vari naozaj nemáš o to záujem?

Pravda, pomedzi to idú dlhé strany výpiskov bez komentáru, nanajvyš s pozn.: Skvelé! Výborné! Mne blízke! Krásne povedané!

Som rád, že som Vás našiel. Budem Vás obťažovať všetkým, čo napíšem (a zažda sa mi, že to stojí za to) – a súčasne sa Vám núkam za pokorného, vďačného čitateľa. Dúfam, že dakedy prekonám ostych a zájdem za Vami.

Váš Julio Rybák

25. jan. 83

Vážený pán Strauss!

Je síce fúra naliehavých robôt, ale chcelo sa mi zasadiť do tohto dňa sviatočnú chvíľu, tak som sa rozhodol, že Vám napíšem.

Znova som si listoval výpisky z Vašej knižky, až som prišiel k Vašej fantastickej, závratnej úvahe o smrti („Život nie je za cenu smrti, ale smrť stojí každého život“); naraz ma napadne: čosi som v tomto zmysle posledné časy písal. Chvíľu trvalo, kým som prišiel na to, že by to mohlo by rozhlasové pásmo Paralely (posielal som ho do Košíc, ešte nič neviem o jeho osude; ten istý text som posielal aj do „Stretnutí“ v Slov. pohľadoch).

Prečítal som si pásmo, a vtedy som pochopil, že je to vlastne ten list, ktorý sa mi žiada Vám poslať (s prosbou o vrátenie, lebo je to môj jediný exemplár).

Obrázkami, obsiahnutými v pásmo, naväzujem na Vašu úvahu (v liste) o literatúre „zbytočného diania a opisovania“; tieto obrázky sú totiž jedinou možnou podobou „prózy“, ktorej som schopný. (Na ponuky spraviť takúto knižočku sa nijaké vydavateľstvo nedalo nahovoriť).

Je však ešte jedna oblasť, ktorú prijímam bez výhrad, hoci nie je spojená s myšlienkou: výstižný obraz a presné básnické slovo. Tieto dve veci (aforizmus myšlienky a „aforizmus“ básn. obrazu) musia mať spoločnú podstatu (pravda?), keď ich človek totožne vníma a precituje.

Taký obraz, ako je Hviezdoslavova (mám ho práve pred sebou) hravá myseľ, čo zmladenej duše prez dúbravu / tak strie sa, ako dúhy pás..

Možno však povedať, že to nie je spojenie s myšlienkou? Nevieam.

Váš Rilke, ku ktorému som ja ešte nenašiel cestu. Myslím, že pre vnímanie duchov tohto druhu je znalosť jazyka originálu nevyhnutná. (Paradox, že to musí tvrdiť prekladateľ.) S veľkým pôžitkom som si posledné časy čítal Goetheho Vo vlastnom zrkadle, ale ako úboho v tej knižke vyznievajú básnické texty, predovšetkým úvodné Venovanie, za ktorým len v akýchsi náznačkoch človek tuší veľkosť.

Lutujem však, že redaktorka mojich Kapitoliiek z časti o Svojom autorovi odrezala záver, v ktorom som hovoril, že „Svoj autor svojmu prekladateľovi túto vernosť vynahradí. Dokonca v takom vysokom, vznešenom zmysle, ako to cítila Marina Cvetajevová po preklade Rilkeho listov do ruštiny, keď napísala:

„A ešte som presvedčená, že keď budem umierať, príde za mnou. (Ďalej musím v záujme zachovania slovnej hry citovať v origináli.) Переведет на тот свет, как я сейчас перевожу его /за руку/ на русский язык.“ – Iba takto chápem preklad.

Netušila redaktorka, že som tým hovoril o Prišvinovi a o sebe?

S úprimným pozdravom

Váš Julio R.

Znova čítam list a pri Vašich slovách o „poznávacom akte“ v umení som sa rozhodol poslať Vám aj moje Kapitoly o jazyku a prekladaní, kde sa mi v kapit. Poznať prekladaný svet rozpadá jednota umel. textov na poznávajúce a nepoznávajúce (str. 20).

Pravda, tam je len náznak toho, o čom som neraz na stránkach Zápisníka uvažoval.

A keby Vám náhodou v utorok 1. febr. o 13, 30 vyšla chvíľka času, v rozhlasovom rozhovore (na Blave) sa dotýkam tej istej témy.

J. R.

Váž. p. docent! (Preškrtnuté: Milý Julko!)

Tá Vaša živelná affinita k Prišvinovi je pochopiteľná. Štruktúra Vašich vnútorných oblastí je vari podobne vrstvená. Konečne v každom z nás rezonujú mnohé minulosti, vlastné, dotknutie sa cudzích, ba i z tých celkom zadných priehrad archetypov, na ktoré pasuje Faberova veta: „Naša minulosť je kniha prorociev.“ Slovom je to kongenialita, ktorá Vás zviazala, duševná príbuznosť. Nie my nájdeme knihu, ale kniha nás.

Na začiatku som Vás skoro oslovil Milý Julko. Veď sme temer z jedného hniezda, Vy z Lupče a ja z Mikuláša. Do Lupče som chodil, mám tam priateľa – muzikanta Ervína Smateka. Za tých starých gymnaziálnych čias sme saturovali všetky oslavy. (Som skrachovaný klavírista.) V Hodžovom samovzdelávacom krúžku sa poschádzali na slovenskej kultúre interesovaní ľudia: Pišútovci, Plávkovci, Dušan Pálka a iní. Neskôr som bol kultúrnym referentom spolku podtatranských akademikov. No, darmo je, som už z tých, čo pozostávajú len z minulosti.

No, ale ad rem. Rukopis sa mi páči. Je to vizitka Vášho vnútra, i s tým, čo je medzi, pod a nad riadkami. Nie som si istý a nie som ani schopný tvorivú, inšpirujúcu kritiku povedať. Každé umelecké dielo je artefakt. A kritické slovo sa pohybuje v inej úrovni a nemožno sa ním dotknúť podstaty umeleckého výtvoru. A tak sa mi zdá, že každá kritika je inteligentnejšie alebo menej inteligentné nedorozumenie.

Ostaňte v tej Vašej vitálnej dynamičnosti. V stálej bratskej žičlivosti

Váš Paľo Strauss

Nitra 28. 1. 83

Čo s ňou, Láskou spravíme? –
Ako s každým darom Božím :

Prijmeme - a chválime,
Čo nám ju do dlaní vložil.

Vážený pán Strauss!

Či ste ma len potešili! Padli všetky prekážky nášho stretnutia – okrem vonkajškových (ktorých je nemálo). Spoločný rodný kraj nás vždy prenesie ponad „plytčiny“. (Myslel som, že Mikuláš bol pre Vás len prechodnou štáciou.) A pán Smatek – to je jednoducho neuveriteľné! Najsvetlejším okamihom našich zriedkavých návštev v Lupči sú náhodné stretnutia s ním v autobuse. (Pred časom som mu posielal Čierneho drozda, čakám od neho fotografiu Lupče.) To by bola ideálna pôda na stretnutie – i s prechádzkou do lupčianskeho chotára.

A ešte jedno spájajúce ohnivo: manželka je mikulášanka (Viera Rückschlossová), s ktorou nájdete nejednu spoločnú spomienku. (Detská lekárka, šéfuje gelnickému oddeleniu.)

Potešili ste ma aj tým úplne zákonitým „Julkom“, ktorý mi je milší o to viac, že hádam nepoznám zvukovo odpornejšie slovo ako je „docent“.

Je vôbec zaujímavé, ako som v procese sebanájdania prešiel od Júliusa k Julovi. Zrejme sú nie náhodní tí Jankovia v slovenskej literatúre (i Kostra by bol určite Jankom, nebyť toho nežiadúceho spojenia –ko Ko-), nie je náhodný Laco Novomeský, Vilo či Vilko Turčány, a Hviezdoslava si tiež často volám Palkom Vyšňanovie.

Včera som (pri listovaní Zápisníka) znova natrafil na Gorkého myšlienku: „Vážni ľudia musia preto vytvoriť tichú, takmer zahriaknutú cirkev, pretože by bolo daromné stavať sa na odpor obrovskej záplave dneška.“ (Vo vl. Zrkadle, 17)

Táto tichá cirkev potrebuje nielen myšlienky, ale aj činy. Navrhujem prvý: pripravte pre košický rozhlas pásmo Vašich myšlienok, úvah (pár tematických „blokov“); v rozhlasovej úprave (s hudbou) tieto veci veľmi dobre vyznievajú. Nech je toho 13-15 strán textu, aby som sa ešte aj ja zместil s úvodom o našom nečakanom stretnutí. (A netrápte sa s rozhlasovou úpravou, pošlite mi jednoducho text.) Nezáleží pritom, či už tie veci boli uverejnené alebo nie.

Zo Zápisníka si vyberám ešte jeden motív z čítania Vašej knižočky – motív „radostnej, tvorivej manuality“, „šťastia rúk“ (s. 44). Napísal som si k nemu:

V tom je aj čosi z mojej cesty od jazykovedy k literatúre. Ale stále je to ešte nie to „ono“ – a to, čo (ako dávno podvedome cítim) tomu chýba, je práve „tvorivá manualita“, „šťastie rúk“, ktoré – o čom som hlboko presvedčený – by dalo krídla mojej myšli. (V pravom slova zmysle teda nie ruky sú to, čo túžia po ňom, ale myseľ!)

To urobilo šťastným Exupéryho i Tolstého. To je to „sochárske svrbenie“, ktoré často cítim v prstoch.

Áno, v tom je Vaša veľká prednosť. Mňa učiteľský chomút dlhé roky omína (nútiť niekoho, aby robil, čo sa mu nežiada), ale už to asi nezmením.

S úprimným pozdravom

Váš Julio R., 1. febr. 83

Julo Rybák

Sloboda a pravda

Tento príspevok pôvodne odznel na zhromaždení Kongresu slovenskej inteligencie 29. mája 1993 v Prešove. Nevieam o tom, že by bol niekde publikovaný (hoci som ho núkal do Slovenských pohľadov).

Tak by ostal aj ďalej ležať u mňa na polici, keby mi ho raz náhoda neprihrala do rúk a ja som neodolal pokušeniu poslať ho mojej spriaznenej duši – Eve Fordinálovej. Jej reakcia bola taká búrlivá a burcujúca, že to prelomilo bariéru môjho chcenia – nechcenia a núti ma poddať sa jej hlasu:

„V čom na Vás apelujem? Som síce rada, že ste si vybrali mňa, som na to hrdá, ale ja som málo! Takéto myšlienky musia ísť medzi ľudí, musia sa vybrať na púť a na misie! Veď už vysycháme suchopárom, ktorého nebezpečenstvo si stále nechceme uvedomiť, ešte stále radšej tancujeme na palube Titanicu, ešte nám stále nezvučí Blíž k Tebe, Bože môj...“

Trochu som sa na Vás vyrútila? Ale Vy chápete, že oprávnené. Áno, ide o vnútornú slobodu súzvučiacu s pravdou, obe sú natolko prehlúšané bulvárom sveta, že niekedy začíname pochybovať, či sme to my, ktorí majú pravdu, či je naše tušenie o existencii pravdy a slobody ešte vôbec opodstatnené, či nejde iba o našu túžbu, aby to tak bolo. Ale potom prichádza Vaša esej, ktorá nielen „tuší“, ale aj vie, že obe tieto dve rodné sestry skutočne existujú – a dokonca aj vidíte smer, kadiaľ sa pustiť na cestu hľadania. Možno niečo geneticky pretrváva v nás, ale nedokážeme to vysloviť. Vy viete. Teda o čo Vás prosím? Vypustite Slobodu a pravdu na stránky prístupné mnohým, aby mnohých oslovila. A ak by oslovila hoci aj len niekoľkých, odkiaľsi treba začať protiofenzívu! Veď už žijeme v pancieroch svojho egoizmu v domnení, že je to sloboda, a pilátsky sa pýtame – Čo je pravda? – aby sme si nemuseli niečo vysvetľovať s vlastným svedomím. (...)

Upravujem si Vaše motto z Rasputina – nemôžeme žiť naďalej, ako sme žili doposiaľ!“

(Skalica, 6. 3. 2007)

Sloboda a pravda

„Všetci zahynieme aj bez jadrovej katastrofy, ak budeme žiť naďalej tak, ako sme žili doposiaľ.“

(Valentin Rasputin)

Aby nedošlo k nedorozumeniu, že sa chcem venovať nejakému filozofickému vymedzeniu pojmov sloboda a pravda – čo nie je moja „parketa“ – musím hneď v úvode povedať, že mi pôjde o pár úvah na tému, ktorá by sa dala skôr nazvať: život v slobode a v pravde.

Prvýkrát obrátil moju pozornosť týmto smerom práve pred dvadsiatimi rokmi Michail Prišvin – autor, ktorého prekladám, či skôr ktorého som prekladal, lebo totalitné Slovensko ho chcelo, ale demokratické Slovensko si ho nepraje – čo je jeden z veľkých paradoxov totality a demokracie. Tento môj autor hneď na druhej strane diela Osudareva dorožka, ktoré mi ponúkli na preklad, hovorí: „Keď som skúmal, čo umožnilo vznik mojich kladných hrdinov zo zvieracieho sveta, prichádzal som k poznaniu, že to bolo preto, lebo som bol posadnutý svojimi hrdinami, zamilovaný do nich, lebo som zabúdal na seba a na istý čas som mal svojho hrdinu viac rád ako seba samého. Z tohto „viac“ sa podľa mňa rodí kladný hrdina. To platí zrejme pre každú prácu. Všetko nové, nebývalé vzniká len vtedy, keď tvorca zabúda na seba a stotožňuje sa so svojím dielom. O záporných hrdinov sa netreba obávať, určite sa objavia sami, len čo človek začne mať niekoho radšej ako seba samého.“

Začína sa tu vlastne rozhovor o podmienkach slobody. A aby sme neboli na pochybách, že je tomu tak, Prišvin hneď

o kúsok ďalej napíše: „Môj vnútorný svet sa od malička rozdelil napoly: jeden svet – to je všetko, čo sa mne samému žiada; druhý, väčší ako ja, väčší ako to, čo sa mi žiada, to je svet, ktorý voči mne vystupuje ako „musíš“. Musíš a musíš, a pritom nie to, čo sám chceš.“

Dilemu tejto vnútornej slobody, toho, čo sa mi žiada a čo musím, nerieši Prišvin sústredením sa tvorivého človeka na boj s „Musím“, ale naopak: takým skoncentrovaním sa na to, čo sa mi žiada, takou posadnutosťou svojou túžbou, takým „na smrť chočetsia“, že človek úplne zabúda na seba, *vystúpi zo seba...* a stáva sa v pravom slova zmysle slobodným a šťastným.

„Na otázku, komu sa dobre žije na svete,“ – hovorí Prišvin na inom mieste, – „odpovedáme jednoducho: Na svete sa dobre žije tomu, kto je pohltý svojou obľúbenou prácou, ktorá sa jemu páči a pre druhých je užitočná.“

Ideál takéhoto života Prišvin výstižne vyjadril symbolom *svojho chomúta*. Na listy čitateľov, ktorí ho prosili poradiť im, akoby si mohli zariadiť život ako on: stále cestovať, chodiť na polovačku, písať si rozprávky – a pritom by ľudia takýto ich slobodný život uznali za spravodlivý a správny – na tieto listy Prišvin odpovedal: „V živote skoro každého človeka býva chvíľa, keď má možnosť vybrať si chomút, čo by mu sadol na krk. Ak ste takúto chvíľu vo vlastnom živote prepásli, tak sa navždy rozlúčte so slobodou, a ak ju ešte máte pred sebou, očakávajte ju s bázňou a rozhodne ju využite. Ak si založíte chomút sami, budete slobodní, ak premeškáte svoju vzácnu príležitosť, založia vám chomút, aký budú chcieť.“

Všimnime si dobre, že je tu nie reč o slobode, ktorá by bola podmienená útekem od chomúta (to by nebola sloboda, ale svojvôľa); ale nájdením takého chomúta, ktorý by ani tebe nedral krk, a súčasne by – práve preto – dovoľoval, aby spoločenský náklad na tvom životnom voze bol čo najväčší. Len tak totiž možno oddať najlepšie sily v súhlase s hlasom svojho najtajnejšieho vnútra svojej spoločnosti, a pritom neupadnúť ani do egoizmu, ani do trpitelského pocitu sebažertvy (ako hovorím v doslove k Prišvinovej Čárskej ceste).

Len tak môže človek zaujať to svoje jedinečné, neopakovateľné miesto na svete, ktoré je zdrojom i jeho osobného i všeobecného šťastia, lebo – ako som si bol svojho času poznačil do zápisníka: „**Všetko zlo je na svete z toho, že ľudia nie sú na svojich miestach.**“ – Miesto, o ktorom Prišvin napísal: „To miesto, na ktorom stojím, je jediné, celé ho zaberám a nikto iný si sem stať nemôže. Poslednú košelu, poslednú skyvu chleba dám svojmu blížnemu, ale toto svoje miesto nemôžem nikomu prepustiť, a keby mi ho zobrali násilím, tak na tomto mieste

Prijat' lásky vznešený dar z Božích rúk,
chce už navždy odovzdať sa Jeho vóli.

On ublížiť láske nedovolí,
vykúpenej cenou toľkých múk.

nič pre seba nenájdu a budú sa čudovať, prečo som si ho ja tak bránil.“

My sme dnes – z pochopiteľných dôvodov – upriamení skôr na vonkajšie, vonkajškové podmienky slobody, ale dozrieva čas, aby sme upriamili pozornosť na túto vnútornú podmienenosť slobody tvorivého človeka, na to, čo, pravdu povediac, ani tak veľmi od vonkajškového rámca slobody nezávisí, ba dokonca môže byť vonkajškovou neslobodou pozitívne stimulované. Nemôžem si pritom nespomenúť, ako Prišvin tesne pred revolúciou cituje v svojom zápisníku slová starca Amvrosija: „Keď človek ide priamou cestou, ani kríž nepozná. Keď však z nej odbočí a začína sa metať z jednej strany na druhú, vtedy sa zjavia rôzne okolnosti, ktoré ho napravujú na rovnú cestu. Tieto okolnosti práve vytvárajú ľudský kríž.“

+ + +

S problémami slobody u Prišvina som sa potom stretával aj v ďalších výberoch z jeho diel: v knižke Zo samoty k ľuďom (1984) je kapitola „Sloboda a nevyhnutnosť“ a v knižke Koruna tvorstva (1988) kapitola „Svoj chomút“. – Pri tejto príležitosti ma však najviac zaujímajú Prišvinove úvahy o slobode a pravde, ktoré znepokojovali jeho myseľ v posledné roky a doslova mesiace jeho života (+1954) a ktoré súviseli s jeho prácou na románe Korabelnaja čašča (pôvodne „Slovo pravdy“) – v slovenčine Háj nebotýchnych borovic (1988).

Prišvinove videnia a úvahy z tohto povojnového obdobia, spread polstoročia, sú prorocké, prežiarujú mnohé, čím žije ľudstvo – a my s ním – v prítomnej dobe a čo ho na prelome tisícročí čaká. Nie bezdôvodne som v doslove k tomuto románu napísal, že pri jeho preklade „čoraz väčšími silnie vo mne pocit zázraku. Zázraku z toho, že sa aj v slovenskom preklade môže tak v pravej chvíli stretnúť toto dielo s dobou, ktorej je predzvestou a prorocťom.“

Belinskij svojho času vyslovil presvedčenie, že Rusko povie svetu nové slovo, ale akým bude toto slovo, na to že je ešte myslieť priskoro. – Prekladateľa Prišvinovho románu Korabelnaja čašča neopúšťal pocit, že oným novým slovom, ktorým sa Rusko obracia k svetu, je najskôr návratný motív tohto diela – výrok starého lesníka Antipyča: „Nežeňte sa ako zvery každý sám za šťastím, ale choďte (podme) všetci svorne za pravdou.“

O tom, ako intenzívne prežíval Prišvin problém vzťahu slobody a pravdy pol roka pred smrťou, svedčia jeho denníkové zápisy z leta 1953: „Sloboda hynie všetkým pred očami a formuje sa nový ideál: pravda, nová forma prežívania človekom jednoty všetkej životnej tvorby a rozlíšenia božského princípu v každom z nás.“ – „Moja nová myšlienka – pocit celkového postupu dejín, že v Amerike teraz sloboda hynie a u nás sa namiesto slobody rodí pravda.“

„Na brehu Atlantického oceána umierala bohyňa slobody a prichádzal koniec vekom, ktoré boli zasvätené tomuto slovu. My sme boli od detstva vychovaní v úcte k slovu sloboda; a keď sme videli zjavnú falš jej vyznávačov, našim očiam sa zrazu zazdalo, akoby cez baldachýn nejakého obrovského lesa, ktorý nám zakrýval slnko, prenikol zrazu do našej krajiny prúd veľkého, ohromného svetla. A nezávisle od toho, ako by sa nám to žiadalo alebo nežiadalo, pri tomto svetle sa nám začali skladať a zjavovať slová a obrazy našej pravdy, za ktorou putujeme od tých čias, ako bolo vyslovené jej prvé slovo. Vytvorila sa situácia, že nech na čokoľvek v minulosti obrátíme pozornosť, všetko sa nám začína sústreďovať do jedinej žiary – až natoľko, že sme pocítili blízkosť akejsi **Velikej vyhne**, kde sa kujú zvláštne nové slová pre budúce veky, ktoré vystriedajú veky Slobody... Celkom prostými slovami sa mi žiada povedať, aby veky Slobody boli vystriedané vekmi Pravdy, aby bol skutočne oslobodený stáľe v otroctve zotrúvajúci človek.“

Viem, že sa nám núkajú na jazyk neľichotivé slová o Prišvinovom predvídaní, ale pre posudzovanie prorocťiev je primeranou dobou najmenej storočie, nie polstoročie. – Čo je nám však v tejto chvíli zrejme, že Prišvin jasne vycítil striedanie dvoch vekov: zánik novoveku so slobodou ako ústredným snažením, a nástup nového veku, ktorý bude *vekom pravdy*. Na prelome týchto vekov sa všetko z gruntu mení a na všetko treba hľadiť z tejto novej perspektívy – perspektívy PRAVDY.

Chcelo by oveľa väčší priestor rozvinúť tieto myšlienky. Tu by som len rád vyslovil svoju obavu, či sa nedostaneme do historického závozu, ak ohúrení slobodou vlastnou ustupujúcemu veku, zabudneme zavčasu konať a žiť v prísnej pravde, ako nás k tomu volá hlas doby. V každom prípade je povážlivé a malo by nám byť mementom, že v prítomnej dobe každá zmienka o PRAVDE vyvoláva podráždenú reakciu, pravda sa stotožňuje s totalitou a v mene slobody a demokracie sa stáva obskúrnou témou.

Ľudsky je veľmi pochopiteľné, že sa nám po tak dlhom duchovnom útlaku žiada vyburíť a užiť si to, čo bolo dopriane iným národom. Hlboko som však presvedčený, že *historický čas* k tomu potrebný už prešiel, je „päť minút po dvanástej“, ako hovorí Pavol Strauss, a ak budeme tancovať ako na palube Titanicu tesne pred zrážkou, potom musíme rátať

Milujúci Bože, Bože milovaný!
S akou nádejou sa k Tebe vinieme!

Ako si nás láska dvíha k nebies báni,
tou mierou bez lásky hynieme.

aj s takými istými dôsledkami. – Svoju krátku úvahu o slobode a pravde by sa mi preto žiadalo uzavrieť slovami: Tá pravda, za ktorou nás Prišvin ústami svojho hrdinu lesníka Antipyča volá, bude zrejme v tom, že sloboda človeka nastupujúceho veku nespočíva v slobode robiť, čo sa mu chce, ale *čo robiť má*.

Priznám sa: najprv sa mi zdalo, že s úvahami o slobode a pravde budem na zhromaždení venovanom téme „zjednotenie slovenskej inteligencie pri budovaní štátu“ mieriť kamsi úplne vedľa; postupne ma však prenikalo presvedčenie, že je to práve Prišvinov lesník, ktorý nás volá k zjednoteniu, aké má v tejto dobe jedine zmysel: „*Nežeňte sa ako zvery každý sám za šťastím, ale podme všetci svorne za pravdou.*“

Na záver mi dovoľte malý dôvetok. Keď mi po tieto dni prišli do rúk výpisky z Hviezdoslava – a to práve z jeho elegií pôstnych, zo skladby *Farizej aspoň – a tých mnohé pluky / sú i dnes...* – skrsla vo mne myšlienka, že na každom kongrese slovenskej inteligencie by mal predsedáť P. O. Hviezdoslav. – A len čo som si túto myšlienku poznačil do zápisníka, otvoril sa mi druhý zväzok Hviezdoslava s á m na sonete *Gladiátorom*; na skladbe, ktorou akoby Pavol Országh priamo reagoval na moju myšlienku – a priamo sa obracal k tomuto zhromaždeniu, vyslovujúc želanie byť osobne účastný na tomto zápase a vyjadrujúc súčasne nezdolnú vieru vo víťazstvo PRAVDY, ktorej som sa práve venoval v svojej úvahe. Dajme mu teda slovo:

Gladiátorom

*Len nechce odliezť lže a zášti chmura
znad slnkom zlatým prehriatych už strání;
kde vypučí čo, na kvet maľovaný
priam dolahne zas vražedlná mura.*

*Divadlo dávné – svévolníci súria:
,Chlieb a hry..!’ A hneď škripnu cirkov
brány –*

*- Nuž vstúpte v pelech novodobých saní,
ta, následníci rytierskeho Jura!*

*Dokážte zbraňou, akú právo brúsi:
že pravdu nezmôž’ ani tigra ľstivosť,
o Jure klík ver’ ni mlat nepridusi;*

*obnažte štváčov spustlosť, podlú mstivosť...
Ó, medzi vás, tie šelmy drtiť v kusy! –
lež nehotovosť moja, chúlitosťosť...*

Bolo by dôstojné, keby sa toto zhromaždenie odvdáčilo svojmu duchovnému predsedovi tým, že vyvolá k životu celý systém veľkorýsých a dlhodobých podujatí, ktorými by tento národ primerane oslávil svoje veľké výročie na prelome tisícročí – 150. výročie narodenia P. O. Hviezdoslava. Lebo to budú oni, ktorí prenesú dva slovanské národy cez rozvodie druhého a tretieho tisícročia: Rusov Puškin s 200-tým výročím narodenia a Slovákov Hviezdoslav. Mali by sme urobiť všetko preto – a odborníci by nám vedeli povedať, čo to znamená – aby sme sa vy-

rovnali rozvinutým európskym národom, do rodiny ktorých sa hlásime, aj tým, že pri 150. výročí narodenia P. O. H. budeme môcť povedať: náš Hviezdoslav má v tejto chvíli to, čo mali pri 150. narodeninách súmerateľní veľikáni týchto národov.

(1993)

+ + +

Skôr ako som stihol príspevok preklepať a odoslať, „ozval sa“ mi Pavol Strauss záznamom z 3. januára 1970 (v knižočke „Sám za sebou“) – že sa chce vysloviť k tej istej téme:

3. január 1970

Včera ukazovali vo viedenskej televízii život v socialistických štátoch. Ukazovali elektricky nabitú drôtu a prekážky a strážne veže na hraniciach, a potom zas život v rodinách. Zhon za zárobkom, matka pracuje inde a inokedy, deti chodia v rôznych časoch a do rôznych škôl, doškolovalie otca; skrátka udychčaný život u nás, s veľmi na úzko vymedzeným časovým výsekom v nedeľu na kúsok osobnostného života, podľa vlastného rozhodnutia. Ukázali relatívne luxusný život rumunského herca, ktorého odpovede boli prázdne, poloúprimné, ako človek, ktorý má náhubok spletený z hmotných interesov.

Ukazovali kaviarne a tanečné lokality, ako kúsok povolenej uzdy, ovsom ako kúsok draho zaplatenej osobnej relatívnej pseudoslobody. Tu i tam komentátor utrášil poznámku, že je to ako u nich. I luxusný salón v Budapešti je len pre manželky ministrov, herečky a ženy lekárov. Ako všade vo svete.

Ako väčšina novinárov a komentátorov sú profesionálni obmedzenci. Sami si zahalujú širšie obzory.

Nikdy nemožno uznať slobodu toho ich typu. I na západe sú drôtené ohrady hnusných spoločenských konvencií. Sú nabitú predsudkami geneticko-aristokratickými a finančnými. Majú strážne veže odludštených, čisto hmotných záujmov a mívové polia zľahostajnených srdiec.

Sloboda je potrebná pre každý rozlet, či umelecký, spoločenský alebo hospodársky.

Ale jestvuje väčšia forma slobody. Sloboda ľudského vnútra, ktorá nie je viazaná ani na formu spoločenskej organizácie, ani na to, či žije v takej klietke, alebo v onakom väzení. Nie najslobodnejší je človek, čo stále cestuje svetom, ale predovšetkým človek, čo sa zbavil vnútorného a vonkajšieho zla. I dnes sa rozlišujú ľudia podľa toho, či považujú za slobodných prvých kresťanov v arénach, alebo obečnosť arén.

To platí i pre celý dnešný svet. Lebo mívové polia na hraniciach a rasové, politické a finančné priehradky sú len rôzne príznaky toho istého typu zvýhodnených duší, čo si arogujú obštasťní človeka východu, či západu.

Už je čas, aby sme chodili do kurzu postoja k životu ku kozmonautom, a to aspoň do prvej triedy.

Julo Rybák Naše pole Pod horou

Keď mi niekedy myšlienky zaletia do môjho nepoetického, nedetského detstva, vždy sa mi postupne vynorí jedna oáza – miesto, kde človek cítil hlas svojej duše – naše pole Pod horou, rovinka pred posledným strmým stúpaním k hore, kde sme pod susedovými mohutnými svrčínami jedli, kuvali kosa, oddychovali...

Vtedy sa vždy našla chvíľka, že sa dalo odpútať od roboty, uprieť oči na ten veniec hôr v dialke – dookola, dookola: Choč, tri kopce s Jóbovou lúkou, Liptovské hole, Tatry, a hneď Nízke Tatry, ktoré si poza mňa znova podali ruku s Chočom. A v tom venci chránený zovšadiaľ symbol pokoja – Lupča, rozložená na dne tejto kotliny.

Zdá sa mi, že moja nešťastná pamäť sa úplne vyčerpala tým, aby si celkom zapamätala toto miesto: každý ohyb koreňov tých svrčín, i ten, na ktorom sa kuvalo, jedna noha vyššie, jedna noha nižšie. Všetky trávy na tej rovinke (kedykoľvek som od tých čias kosil hustú mladú trojočku, vždy som dostal do rúk ten istý pocit, najmä tá drobná biela, ktorá priam hýrila zo zeme, keď ju otec poprachoval – a rád prachoval práve

túto rovinku), kosou preťaté mraveniská, ktoré dokázali mravce v tej hustej tráve tak úzko – úzko navštíviť, že sa zosýpali, keď ešte len kosa ku nim prichádzala (a potom obkračuj – najčastejšie bosý – po pamäti, oči stále na kose, nedaj boh, že sa Ti naperú do nohavíc), jahody na medzi, lieštiny pod prvým briežkom, ozrutné budoviská čiernych mravcov, stále akoby celé v pohybe – a na všetky strany vyčodené chodníčky (na ňom tiež nestoj pri kosení), kopy skál na briežku po kľčovani, prerastené trávou, s jašteričkami – a večnou obavou z hadov.

A keď som sa nedávno pozrel z cesty Pod horu, kde sa všetko rozoralo do jedného masívu, zo svrčín neostala ani jedna, holý – holý chrbát, tak mi zháša jedno za druhým, čo sa ešte volá domov (ešte stále volá!), ale čo ma práve preto po dni – po dvoch z domu vyháňa...

Ech, otec, ideme rovno pod horu? Chcel by som ešte raz ísť s Vami – už ako chlap s chlapom, ba ako chlap, na ktorého sa dá položiť viac (Nate túto, tá ľahšie kosí, kratšia, a porozhadzujte radky) – a ten pocit, že by ste spod tej svrčiny, oddychujúc, pozerali na mňa, a ja vo vašom pohľade, vo vašom pokoji cítim, do svalov, do dychu, do širokého zákosu mi vchádza: Dobrý chlapec je to, dobrého otca budú mať tí vnuci!...

8. október 1973

*Kde sa mohol týčiť k nebu chrám,
ležia rozvaliny na zemi...*

*Dopredu vám všetko, ľudia, odpúšťam,
ak ste boli lásky zbavení.*

+ + +

*Verím, verím, verím stále
V lásku, čo nás nahor ženie...*

*Ukonč moje rozdrobenie.
Upni si ma k vertikále!*

*V tomto šírom svete
nemám svojho bydlia.
Túlám sa akoby spáchal atentát.*

*Lúče tvojej lásky sú mi Ikarove krídla.
Len ma nes, nes vyššie, nehľad na ten pád.*

+ + +

*Smrť nám veriť dôvod zavrúda,
že pravda právd je v jej slove.-*

*Nie, smrť nič nové nepovie...
Kde je láska, tam je pravda!*

Julo Rybák – S Pavlom Straussom v strede búrky

S Pavlom Straussom v strede búrky. – V knižočke „Lebo si môj Otec“ Carlo Carretto napísal: „Keď rozmýšľam o tom, čo sa deje vo svete a v Cirkvi, ktorá je jeho svedomím, a keď uvažujem o sebe ako o malej súčasťi sveta a Cirkvi, mám dojem, že **vchádzame do stredu búrky.**“

Ocitli sme sa teda v strede búrky, na vrchole krízy tejto civilizácie („Konečne!“ – ako s uspokojením zvolal Carretto) – a vyznávačov odkazu Pavla Straussa musí zaujímať, čo jeho dielo hovorí človeku a svetu v tejto prelomovej historickej chvíli, ktorú veľkí myslitelia ako Vladimír Solovjov, Pierre Teilhard de Chardin či náš Jozef Porubčan porovnávali s takými uzlovými momentami evolúcie tejto Zeme, ako bol vznik prvej živej bunky alebo zjavenie sa ľudského vedomia.

Pavol Strauss nás na tento „stred búrky“ a na jej nevyhnutné vyústenie chystal viac ako pred polstoročím a je veľmi poučné i inšpiratívne vrátiť sa k jeho prvým povojnovým prácam, najmä k trilógii *Mozaika nádeje, Ecce homo a Tesná brána*. Lebo ak nám pred polstoročím napriek všetkým tragickým výstrahám odkazoval: „*Ešte je čas!*“ – toto „ešte je čas“ nemôže trvať do nekonečna.

Americké udalosti spred štyroch rokov – a ešte viac všetko, čo sa od nich odvíja, – presvedčivo ukazujú, že všetky riešenia krízových situácií, ku ktorým sa mocní tohto sveta uchýľujú, rýchlo vedú do slepej uličky, aby sa potvrdilo, čo nám pred vstupom do druhej polovice 20. storočia prorokoval Strauss: „*Pán Boh všetky cesty zatarasí a zostane len zvislý smer.*“ – „*Dejiny sú arénou, po ktorej pobehával člo-*

vek ako zúrivá skrvavená šelma. No Krotiteľ ju vohnal do klietky, odkiaľ je už len jedna otvorená cesta, a tá vedie úzkou ohnivou bránou do slobody a milosti Božej.“

„**Jediná otvorená cesta**“ – to je Straussovo posolstvo pre dnešný svet a dnešný vek, ktorý je „*vekom dobrovoľného i nedobrovoľného pokánia, Božích masových súdov. Na všetky strany. Bôlom zvržené srdcia a státisíce zuhoľnatých tiel ľudí, miest a kontinentov lemujú tieto prvé kroky veľkej Spravodlivosti.*“

Keďže ide o „*kroky veľkej Spravodlivosti*“, a nie – ako sa nám rozhorčeným zdá – veľkej a nezaslúženej „*Nespravodlivosti*“, ktorú treba exemplárne potrestať, definitívne zlikvidovať, vymýtiť, zničiť, lebo veď „*My máme na to SILU!*“ – treba sa nám zo sebazáchovných, existenčných dôvodov vrátiť ku Straussovej TESNEJ, OHNIVEJ bráne, ktorá vedie do slobody a milosti Božej.

A tá brána hlása, že svet sa nezmení, ak sa nezmeníš ty sám, ak ty sám neprejdeš morálnou PREMENOU. („*V každom človeku sa má začať obnova sveta obnovou jeho vnútra.*“) Ako hovorí Benedikt XVI.: „*Bezpečnosť, ktorú potrebujeme ako predpoklad našej slobody a našej dôstojnosti, nemôže prísť v konečných dôsledkoch z technických kontrolných systémov (ani z našich vojenských arzenálov – J. R.), ale môže pochádzať len z mravnej sily človeka; tam, kde táto sila chýba alebo je nedostatočná, moc, ktorú má človek, sa stále viac premieňa na moc ničenia...*“

Po uplynutí piatich desaťročí Straussovo BUĎ – ALEBO nestrpí viac odklad: „*Buď zaplaví svet atómová pohroma, alebo zahrmí nad ním záplava milosti. Svet zahynie alebo v dunení atómových výbuchov, alebo sa zachráni v OHNI LÁSKY.*“

Julo Rybák

Bez akýchkoľvek slov...

Vychovával príkladom. Márne lovím v pamäti po situácii, kedy by nám niekedy niečo prikazoval, na niečom nástojil, presadzoval svoju otcovskú vôľu. Aj napriek tomu v jeho blízkosti človek vždy vedel, ako sa má zachovať (priznávam, že nie vždy sa tak zachoval). To určite pocítovali mnohí, ktorí prijali pozvanie vstúpiť do jeho vždy otvorenej náruče.

Nie náhodou, v to „Trojkráľové“ ráno 2020, kedy som si prvýkrát uvedomil, že sa ho dotýkam možno naposledy, nám bolo dopriate ostať ešte rok v jeho blízkosti a on akoby vedel, že nám ešte musí dať, bez akýchkoľvek slov, jednu lekciiu venovanú téme pokory a prijatiu kríža.

V tom sa mi jeho slová „Vrátil som sa!“ v duši spájajú so slovami „Nebojte sa!“ – na mnohých miestach citovanými v jeho textoch – nie náhodne sú (nie jedinou), možno trúfalou, paralelou medzi ním, jeho cestou a autorom tohto uistenia, že predsa niet sa čoho báť...

V tom poslednom roku často očami prízvukoval: „Všetko je tak, ako má byť,“ odháňajúc tak naše pochybnosti.

A náhodou nie je ani to, že na jeho pracovnom stole, v jeho strede, nám zanechal, poslednýkrát od neho vstávajúc, Sväté písmo otvorené práve na slovách Prvého Jánovho listu.

„.....A teraz, deti moje, ostávajú v ňom, aby ste mali dôveru, keď sa zjaví, a aby sme pri jeho príchode neboli ním zahnanbení.....Každý, kto má túto nádej v neho, usiluje sa byť čistý, ako on je čistý..... Kto ostáva v ňom, nehreší, ten ho nevidel, ani nepoznal.....Kto koná spravodlivo, je spravodlivý ako on je spravodlivý..... Kto nemiluje ostáva v smrti.....Čo je láska, poznali sme z toho, že on položil za nás svoj život.....Deti moje, nemilujme len slovom a jazykom, ale skutkom a pravdou.....“

Len vyvoleným z mála, „vybratým po mene“, je dopriate to všetko dokázať a vrchovato naplniť. Patril medzi nich.

A nám, bez akýchkoľvek slov, len prízvukuje, že v našej každodennosti stojí za to – hoc aj neúspešne – sa o ich naplnenie, vždy znova a znova pokúšať.

Július Rybák, ml.

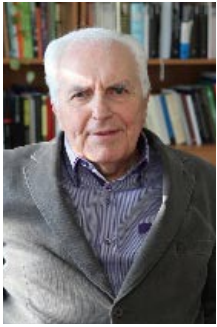
(Na Veľký piatok roku 2021)

Povedz, povedz: mohla ti
zišť kedy na myseľ predstavá,

že raz spočinieme v objatí,
v ktorom vládá Smrť prestáva?

Od Prišvina k Straussovi

Jula Rybáka právom možno nazvať naším najuznávanejším strausológom. Jeho obdiv k tomuto mysliteľovi, veľikánovi originálneho kresťanského náhľadu na svet však má svoje začiatky a osobité príčiny.

J. Rybák sa narodil 4. februára 1933 v Partizánskej (pôvodne Nemeckej) Lupči. Ak zoberieme do úvahy, že Pavol Strauss sa narodil v neďalekom Liptovskom Mikuláši a jeho lekárske začiatky sa viažu k Ružomberku, možno povedať, že sú krajanania. Napokon aj gymnaziálne štúdiá absolvovali v tom istom meste – v rodisku P. Straussa. Prírodné, nie sú rovesníci, veď J. Rybák uzrel svetlo sveta o 21 rokov neskôr, aj gymnázium navštevuje už po druhej svetovej vojne – v rokoch 1948 – 1952. V tomto prostredí vyrastal aj Milan Rúfus, básnik, s ktorým mali obidvaja priateľské vzťahy. Navyše Strauss ho pokladal za osobnosť, ktorá podľa neho vyčnievala spomedzi slovenských básnikov. Vekový rozdiel je medzi Straussom a Rybákom veľký, aj ich vzdelanie sa uberalo iným smerom: P. Strauss sa zásadne viaže k Západu, promuje na nemeckej univerzite v Prahe a ako lekár sa vracia na Slovensko, potom začína pôsobiť v Ružomberku a pod vplyvom Munkovcov konvertuje na katolícku vieru. Na úrovni materinského jazyka ovláda nemčinu, výborne francúzštinu a maďarčinu. Kvôli židovskému pôvodu ledva prežije vojnu, ale aj po vojne sa ocitne medzi prenasledovanými, lebo jeho vzdelanie a viera je trňom v oku komunistom. To všetko sú známe fakty.

Vynára sa otázka, ako sa k tomuto veľikánovi dopracoval J. Rybák? Popri krajanstve tu určite zohrali významnú úlohu aj iné faktory. J. Rybák mal vyštudovanú ruštinu ako predmet, ktorý do značnej miere ovplyvnil jeho orientáciu na ruskú literatúru a filozofiu. Vo svojich denníkoch, ktoré začal písať v 70. rokoch minulého storočia a ktoré postupne povydával aj knižne, veľa cituje ruských filozofov – Pavla Alexandroviča Florenského, Vladimíra Sergejeviča Solovieva, Nikolaja Alexandroviča Berďajeva, sporadicky aj Alexeja Sergejeviča Loseva. Z ruských spisovateľov sa najčastejšie stretávame v jeho textoch s názormi Dostojevského a odkazmi na jeho diela. Ide o autora najviac domestikovaného v západnej kultúre ako typického predstaviteľa ruskej literatúry. Dostojevskij svojou literárnou tvorbou obohatil aj životnú filozofiu Slovanov a v pravom zmysle slova ruskú realitu a mentalitu odkryl pre západnú Európu. U J. Rybáka sa teda odvolávky a citácie z jeho tvorby

stávajú nositeľmi filozofického uvažovania a svojím obsahom sa primkávajú k ruským filozofom. Pre Rybákov pôsobenie vo vysokoškolskom prostredí, či už v Banskej Bystrici, v Prešove alebo v Košiciach, dozaista pomohlo prehĺbiť sa v tejto filozofii a ponoriť sa ešte väčšmi do tajov ruskej literatúry. Ako rusista sa postupne dopracoval k prekladaniu zaujímavých diel ruskej literatúry. Až napokon zakotvil u jedného svojrázneho autora, pochádzajúceho z oblasti, ktoré trošku pripomína rodisko J. Rybáka. Áno, dlhé roky sa upínal na tvorbu Michaila Michajloviča Prišvina (1873 – 1954). Z jeho diel mu knižne vyšlo až deväť kníh prekladu, medziiným aj tie najznámejšie literárne skvosty: *Cárska cesta*, *Čierny drozd*, *Poémy lásky* a iné. Prejavil sa v nich ako citlivý umelec s hlbokým vzťahom k prírode, so zmyslom pre ľudovú reč a poéziu, ako majster jemnej a pestrej krajinomalby. V dielach Prišvina teda dominuje príroda, o čom svedčí aj to, že v samotných názvoch sa často objavujú prírodné názvy (čierny drozd, havran, borovica). Popri prírodných reáliách sa preferuje v jeho dielach najmä láska, ale nie v tej plytkej či ľahkej podobe, ale vždy ide o hlbokú lásku, akoby podopretú aj filozofickým prežívaním. A ešte niečo: Prišvin podobne ako Rybák rozvíja aj samotný jazyk, využívajúc všetky možnosti rečotvorby (výraz je z Rybákovho Zápiskníka).

Keďže som mal možnosť navštíviť miesto, odkiaľ tento svojrázny autor pochádzal, navyše tam aj vyrastal, pripadá mi priam zákonitý, že J. Rybák našiel cestu k tomuto autorovi a stal sa jeho obdivovateľom. Rodisko Prišvina sa nachádza poldruha kilometra od Jelca, starobylého mesta, kde dodnes stojí budova gymnázia, kde študoval nielen tento prozaik, ale aj Ivan Alexejevič Bunin, prvý ruský spisovateľ, ktorému bola udelená Nobelova cena v roku 1933. Poznáme ho ako autora autobiografického či skôr spomienkového románu *Život Alexeja Arseneva*. Z tohto gymnázia bol Prišvin pre slobodomýšlienkarstvo po konflikte s profesorom Rizanovom vylúčený, aby sa tam vrátil ako profesor v roku 1917. Ťahalo ho teda domov, veď sa narodil neďaleko Jelca v dedinke Chruščovo. Treba k tomu dodať, že celé okolie tvorí hustý les. Tieto lesy sa nevypínajú do výšky, napriek tomu Jelec je obklopený majestátnou prírodou. Príroda sa stáva východiskom tvorby Prišvina, ale oproti podtatranskému prostrediu sa Jelec

vyznačuje aj inou vlastnosťou – je to slávne historické mesto. Prvá zmienka je z roku 1146 ako pevnostného mesta. Viackrát ho vyplienili Mongoli a Tataři. V meste sa nachádza aj pamiatka na padlých, ktorí bránili mesto pred Mongolmi na čele Tamarlánom v roku 1395. Zvláštnu atmosféru mesta teda vytvárajú nielen okolité lesy, ale aj bohatá a tragická história. Pýchou je aj Voznesenská katedrála, ktorú staval Konštantín Andrejevič Ton, ktorý sa preslávil najmä stavbou Kremľa. Mesto dobyli aj Nemci, ale udržali sa tam iba pár dní – od 4. do 9. decembra 1942. Jelec je vzdialený od Lipecka, centra Lipeckej oblasti iba 80 km. A v okolí sa nachádzajú miesta, ktoré sa preslávili v ruskej literatúre: Astapovo (teraz Tolstoj), kde zomrel L. N. Tolstoj, do Krotonova k otcovi často prichádzal na návštevu M. J. Lermontov a pod.

Na M. M. Prišvina však Jelec pôsobil hlavne svojím okolím, svojou prírodnou scenériou. Práve táto stránka jeho tvorby mohla mať vplyv na Jula Rybáka, keď ho objavil pre slovenských čitateľov a začal prekladať jeho diela. Popri tom je pre Prišvinovu tvorbu príznačná aj hĺbka, o čom svedčí publikácia *My dvaja*, obsahujúca denník Prišvina a Valérie Dmitrijevny Lebedevovej, ktorý sa začína 16. 1. 1942 a má podtitul *Denník lásky*. Preklad vyšiel až v roku 2015, čo s nadšením komentovala aj Lilia Riazanová, riaditeľka Múzea M. M. Prišvina v Duníne, s ktorou sa J. Rybák aj osobne pozná a kedysi aj navštívil toto múzeum. Láska a príroda sú dobrým podkladom pre básnické prózy. Treba podotknúť, že slovenský prekladateľ mohol vzťah k nemu čerpať aj z podnetov získaných recepčnou skúsenosťou z lektúr našej lyrizovanej prózy. J. Rybák teda chtiac-nechtiac mohol nadväzovať na domácu tvorbu tejto proveniencie. Prvky lyrizovanej prózy natolko vsiakli do Rybákovej pamäti, že aj vlastná tvorba je neustále popretkávaná metaforami a inými básnickými prostriedkami, zároveň inovačnými prvkami vlastného štýlu. Zároveň korešponduje s Prišvinovou tvorbou aj výber žánrov, z ktorých má prioritu hlavne denníková forma zachytávania dojmov a zážitkov, ale u Rybáka tento žánr často absorbuje aj ďalšie žánre ako listy, aforizmy, citácie z básní či z filozofických prameňov. Listy sa zväčša uvádzajú doslovne, na prvom mieste je korešpondencia medzi Palkom Straussom a Julom Rybákom, no často sa stáva súčasťou denníkových záznamov aj list od Milana Rúfusa, s ktorým si tiež vytvoril veľmi hlboký a intenzívny vzťah. Všetko je sústredené na liptovský región, akoby fókus, v ktorom sa zbíhajú nitky vzájomnej úcty. Tejto úcte sa Rybák snaží dať všeobecnú platnosť a povyšuje ju na literárno-historický drahokam. Zdá sa, že obdiv k Prišvinovi je tu vystriedaný obdivom k domácej mysliteľskej veľičine. Touto veľičinou sa stáva Pavol Strauss, rodák z blízkeho Liptovského Mikuláša, nadpriemerná osobnosť, ktorej takmer celý život nebolo dopriať, aby ho

*Keď naposledy na úhore
Pozriem na prešlú žitia pút –
zdvihni ma, Lásko, v azúr hore,
a nechaj ma v ňom rozplynúť.*

Slovensko uznávalo tak, ako by si právom svojím nevšedným vzdelaním a myslením zaslúžil. Ale už aj keď mohol vystúpiť na Olymp, aj vtedy potreboval podporu, lebo ho bolo treba vysunúť do popredia záujmu literátov i kresťansky orientovaných súpútnikov. Tým podporovateľom a znalcom jeho diel sa stáva J. Rybák.

Všetko je obsiahnuté v denníkových záznamoch, v žánri, ktorý patrí do vecnej literatúry, ale v lyrizovanej podobe sa viaže k domácim koreňom. Denníkovú formu má dielo E. M. Šoltésovej *Moje deti*, ale vyskytuje sa aj v povojnovej slovenskej literatúre. Román A. Bednára *Sklený vrch* je konštruovaný akoby z hodnoverných záznamov hlavnej postavy Emy Klaasovej. Neskorším príkladom je Denník lekárniky Eugena Filadelfiho v románe L. Balleka *Agáty* ako súčasť diela, čiže ako samostatná kapitola. V týchto dvoch prípadoch ide o fiktívnu prózu, oveľa viac si zachováva takmer všetky znaky vecnosti próza J. Roznera *Sedem dní do pohrebu* (2009), ktorá vznikla na základe spomienok autora na skon svojej manželky Zory Jesenskej a na totalitné praktiky v období normalizácie pri poslednej rozlúčke so zosnulou. Denníky J. Rybáka majú všetky podstatné znaky vecnosti, ale sú miestami aj lyricky podfarbené. Zachytávajú osobný, spoločenský, kultúrny, literárny život, ktorého sa autor pravidelne zúčastňoval. Vecnosťou sa vyznačujú tie pasáže, ktoré sa týkajú vydávania Straussových diel po Nežnej revolúcii. Zaslúži si pochvalu za to, s akou intenzitou sa pustil do tejto neľahkej služby pre dobro veci a pre Straussov prínos do slovenskej literatúry. Bolo treba zháňať vydavateľa, získavať finančnú podporu, navyše sa postarať o to, aby sa rukopis pripravil do tlače. Navyše bolo treba aj prepísať Straussove texty, lebo tie boli napísané perom a vtedy ešte neboli k dispozícii ani počítače. Aj o to sa postaral J. Rybák, o podrobnostiach sa dozvedáme práve z jeho denníka. Osobitne sa treba zmieniť o originálne napísanom životopise P. Straussa *Človek pre nikoho*, ktorý vznikol až po Nežnej revolúcii a okrem Rybáka aj my s manželkou máme istú zásluhu, že táto kniha sa vôbec zrodila. P. Strauss sa dlho zdráhal napísať svoju biografii, napokon sa na to podujal, ale napísal ju svojským spôsobom. Svojou poetikou toto literárne dielo najviac pripomína románový žánr, ktorý možno nazvať esejistickým románom, reprezentovaný hlavne rakúskymi autormi - Hermannom Brochom a Robertom Musilom. Pavol Strauss bol ovplyvnený hlavne týmito autormi, resp. predovšetkým rakúskou prózou, hoci najviac aj v osobných rozhovoroch spomínal pražského rodáka, Mariu Rainera Rilkeho (1875 - 1926).

Denník ako žánr nie je cudzí ani pre P. Straussa. Svedčí o tom publikácia *Za mostom času* (1993), ktorý zachytáva záznamy z roku 1983. Aj táto publikácia vyšla v redakcii Jula Rybáka s doslovom Júliusa Pašteku, ktorého tiež možno pokladať za zasväteného znalca tvorby P. Straussa.

Je známa aj ďalšia denníková publikácia P. Straussa, ktorá vyšla pod názvom *Sme mocnejší než čas* (Apokalyptické tiene). Podtitul knihy: Denník z roku 1989. Túto knihu však pripravil do tlače Andrej Červeňák a napísal k nej aj doslov. V konečnom dôsledku je však podstatné to, že J. Rybák nielen pripravoval do tlače Straussove texty, ale ako tvorcovia boli blízko k sebe aj v pestovaní denníka ako osobitého literárno-vecného žánru. J. Rybák vzdáva hold obdivovanému autorovi v samostatných publikáciách, ktoré boli tiež napísané formou denníka: *S Pavlom Straussom rok 1991* (Záznamy zo Zapisníka január - december 1991), *Posledný rok s Pavlom Straussom* (Záznamy zo Zapisníka jún 1993 - máj 1994). Ako vieme, P. Strauss skončil 3. júna 1994, presne v ten istý deň ako pražský rodák Franz Kafka, len o 70 rokov neskoršie. Denník je teda veľmi preferovaným žánrom v tvorbe Jula Rybáka. Nemožno nespomenúť jeho objemnú knihu, ktorá vyšla pod názvom *V prvom roku nového tisícročia* (Záznamy zo Zapisníka január - december 2001). Tu si osobitne treba pozrieť venovanie na samom začiatku: Milanovi Rúfusovi k nedožitým 90-tym narodeninám - a *Závažnej Porube*, ktorú nám on urobil *Naveky Závažnou*. Obec, ktorá je na severozápad otvorená smerom k Liptovskému Mikulášu a z ostatných strán obklopená kopcami; tu na cintoríne je hrob jedného z najväčších slovenských básnikov, priateľa J. Rybáka. Veľmi často sa s ním stretávame v denníkových záznamoch, často je predmetom ich korešpondencie práve P. Strauss. Jeho návrat do literárneho života M. Rúfus víta s nadšením, o čom sa vyjadruje práve v liste Rybákovi: „*Veľmi by som si priaľ, aby Palko už držal po dlhanskom čase v rukách svoju knižku a videl, že jeho múdrosťou dotovaná, plnohodnotná minca je konečne v obehu. Že nepatrí do numizmatiky, ale do ľudskej dlane. Že je (on sám) všetko iné, len nie Človek pre nikoho*“ (15. január 1991).

Listy sa takto stávajú súčasťou denníka, hlavne v tvorbe J. Rybáka. Je to žánr, ktorý je výrazne zastúpený v jeho tvorbe. Ale je tu aj iný žánr, o ktorý prejavili záujem obidvaja. Myslím tu predovšetkým na aforizmus alebo iným slovom paradox. Ide vždy o výpoveď či súd, keď sa autor usiluje stručne a vtipne vyjadriť životnú pravdu, jednu myšlienku alebo morálnu zásadu. Mnohí ho pokladajú za príslovie intelektuálov a radia ho k malým epickým formám. Obyčajne sa vyskytuje v rámci dlhšieho epického textu. Zväčša pozostáva z jednej vety, ale to nemusí byť pravidlom. Obyčajne však sprostred-

kúva nové, neznáme súvislosti. Jej podstatu presne vyjadril sám P. Strauss: „*Aforista je mysliteľ, šetriaci papier.*“

Aforizmy sa vyskytujú aj v tvorbe Prišvina, o čom svedčí aj fakt, že na sklonku života vydal pod názvom *Glaza zemli* (1957) knižku, v ktorej bol obsiahnutý aj tento žánr jednoduchých foriem. A tvorba P. Straussa sa zakladá práve na hutnosti, stručnosti, na výstižnom vyjadrení nového, originálneho videnia skutočnosti. Veľmi dobre to pochopil Rybák, ktorý si povybíral z mnohých diel Straussa tie najorigi-nálnejšie myšlienky, tematicky ich roztriedil a napísal k nim aj doslov. Kniha vyšla ešte za života autora a má názov *Úsmev nad úsmevom* (1992). Mohol teda uviesť v závere edičnej poznámky: „*Pri redakčnej príprave textu sme maximálne rešpektovali pôvodný rukopis autora a nepatrne zásahy sme robili iba s jeho súhlasom.*“ Až príliš detailne je kompozične roztriedená kniha, dokopy obsahuje až 22 malých kapitol. Striedajú sa v nej aforizmy vyslovené o samote, o tichu, o nádeji, o bolesti, o pravde, o láske, o umení, o starobe, o smrti. Trefné myšlienky o lekároch sú zahrnuté v kapitolkách pod názvom *Lekár medzi ľuďmi*. Ale tu nie sú iba stručné aforizmy vyjadrené jednou vetou, ale dlhšie pasáže z tvorby P. Straussa. Výber je dobrý, aforista často triafa do terča presne a nekompromisne:

„*Existujú lekári, ktorí už slúžili niekoľkým pánom, ale nikdy nie - medicíne.*“

„*V ťažkých situáciách sa ukáže, kto je pravým lekárom. Pravý lekár sa trásie o osud nemocného, nepravý o svoju povest.*“

Jedna kapitolka v knihe má názov Paradoxy. Ten istý titul má aj posledná kapitola v hádam v najzaujímavejšej Rybákovskej knižke *Človek v reči* (2014), obsahujúca texty z rokov 1975 - 1986. V paradoxoch sem-tam sa vynorí samostatnou aforizmou aj P. Strauss (*Len kto píše, príde časom na to, koľko múdrosti tkvie v nepísaní*), aj Prišvin sa znenazdajky vynorí akoby z hĺbok minulosti. Ajhľa:

„*Na to, aby pôda dobre prijímala vlahu, musí mať istý stupeň vlhkosti...*“

„*I Prišvina bude intenzívne (smädne) prijímať len čitateľ, ktorý bude ním do istej miery nasýtený. Moja práca dnes vlastne spočíva v tom: vyvolať na Slovensku smäd po Prišvinovi.*“

Smäd po Prišvinovi a úcta k Straussovi, to sú hlavné piliere dlhoročného úsilia Rybáka. Pritom musíme mať na pamäti, že hlavná sila Straussových textov spočíva v eseji, žánri, v ktorom dosiahla jeho tvorba vrchol. Jadrnosť, aforistická stručnosť boli vždy v službách tohto žánru, resp. v súvislosti s ním možno hovoriť aj o esejistickom štýle. Boli to nábožensky ladené eseje, podopreté s biblickými motívmi, so znalosťou evanjelií, hlbokou vierou, vyvierajúcou z vďaky za záchranu vlastného

Vtáky v trní
Svet nás zášťou zahrnie,
že nič iné nemáme:

Nastoknutí na trne
v skone - láskou spievame!

života počas druhej svetovej vojny. Tieto texty s náboženskou orientáciou silne zapôsobili aj na Rybáka a veľmi často ich komentuje vo svojich denníkových záznamoch. Strauss ako charizmatická osobnosť priam vyžaroval smerom k svojmu okoliu zvláštne fluidum, preto sa u neho stretli ľudia rozličných profesií a rozličného zamerania. Tieto stretnutia podporovala aj teta Mária ako aj syn Jozef Strauss. Preto Rybák aj ich často spomína vo svojom denníku, sú súčasťou budovania vzťahov ako aj vytvárania príjemného domáceho prostredia, kde sa musel každý dobre cítiť. Pokiaľ sily stačili, Strauss aj rád navštevoval svojich známych, niekedy spolu s Rybákom. Osobitne možno spomenúť návštevu maliarky Márie Medveckej na Orave, ktorú absolvovali spolu. Ako sa spomína v jednej knižke: Prišvin „doviedol“ Rybáka k Márii Medveckej, o čom svedčia knižočky *V dotyku s Máriou Medveckou I. – III.* Medvecká napokon zomrela v Bratislave na nádorové ochorenie, ale ešte týždeň pred smrťou napísala pohľadnicu Straussovi, kde sa vyznáva, že svoj život zveruje do rúk Pána Boha. Vieru, nádej, lásku ako tri Božské čnosti! Hovorí sa, že sú to kostry kresťanského života, ku ktorému nás Boh povoláva. Cestu k nim nám otváral P. Strauss a po rokoch totality, ktorá si zakladala na bezvýhradnom ateizme, bol to smer orientovaný na absolútne, na spásu duše. Aj v denníkovej tvorbe Rybáka sa čoraz viac prejavuje Straussov náboženský vplyv, jeho nenásilné odhalovanie nadpozemského života. Spájala ich zároveň láska k rodnému jazyku, aj k výrazným osobnostiam slovenskej literatúry. Z nich osobitne sa žiada spomenúť P. O. Hviezdoslava, ktorý im konvenuje aj z náboženského hľadiska, veď je autorom mnohých básní s biblickou tematikou ako aj drámou *Herodes a Herodias*. Julo Rybák sa často na neho odvoláva.

V Rybákovej tvorbe osobitné miesto zaujíma jazyk, o ktorom tvrdí, že „*keď sa ľudstvo nabaží výsledkami techniky, zastane v úžase pred zázrakom jazyka – pred tým najobdivuhodnejším, čo v dlhej histórii svojho vývinu vytvorilo*“ (z motta ku knihe *Človek v reči*). Autor má veľkú úctu k materinskému jazyku, možno aj to je dané prostredím, kde vyrastal a dozrieval. Ide o rodný Liptov. *Človek v reči* je hádam najoriginálnejším dielom Rybáka, navyše v ňom dominuje esejistický štýl, ktorý je príznačný pre umeleckú tvorbu vždy a všade ospevovaného P. Straussa. Do kategórie eseje ako žánru sa zaraďujú texty, ktoré sú napísané duchapľne, vtipne a živo a v ktorých sa uplatňuje osobný postoj autora k opísaným javom. Subjektívnosť a expresívnosť možno pokladať za stále vlastnosti tohto žánru, ktorý má bohaté tradície. V dnešnom význame sa rozšíril na základe diela francúzskeho spisovateľa M. Montaigna (čítaj monteña), ktorý v roku 1580 vydal knihu pod názvom *Essais*. Niekedy sa hovorí aj o samostatnom esejistickom štýle, ktorý charakterizuje nielen tento žánr, ale

môže byť zastúpený aj v umeleckej tvorbe významných autorov svetovej literatúry. P. Strauss tvoril hlavne eseje, ale v celej svojej tvorbe využíval jej prvky a výrazové vlastnosti, a to v zmysle esejistického štýlu. Ako esejisti sa evidujú v rámci slovenskej literatúry hlavne dvaja spisovatelia: Alexander Matuška a neskoršia tvorba Vladimíra Mináča (*Dúchanie do pahrieb*). Je príznačné, že sa úplne zabudlo na P. Straussa, hoci jeho eseje aj v medzinárodnom meradle môžu obstať svojou kvalitou. Ako príčinu možno uviesť to, že svojimi výrazovými vlastnosťami a kresťanskou orientáciou jednoznačne reprezentujú katolícku modernu ako typický literárny smer domácej proveniencie. Možno zároveň konštatovať, že aj Rybákova kniha *Človek v reči* sa vyznačuje vlastnosťami esejistického štýlu. V nej sú zahrnuté jeho sentence a úvahy o jazyku. Skúsenosti a príklady pozostávajú z rodného Liptova, z hľadania vhodného výrazu pri prekladaní z ruskej literatúry a z útržkov komunikácie priamo z terénu. Zaznamenáva, ako sa dokáže obyčajný človek v istej situácii vyjadriť výstižne a metaforicky: „*Chudák rieka, – hovorí stará pani vo vlaku pri pohľade na Váh pri Ružomberku*“ (s. 123); „*Vo vlaku hovorí matka o dcére: – Potom mi tak schudla na palicu. Hotová bedľa*“ (s. 121).

Osobitné miesto zaujíma časť, kde autor hovorí o hľadaní a tvorení nových slov, hlavne pri prekladaní. Ani tu sa nezaprie: často cituje obidvoch obľúbencov – Prišvinu a Straussa. Zostáva však literátom aj pri prechádzke, napokon aj Gelnica je obklopená kopcami a všade navôkol ho obopínajú lesy. Výsledkom takejto prechádzky je potom nové, zatiaľ nekodifikované slovo, ktoré sa javí ako presné, výstižné pomenovanie:

„Prišiel som ku *kalužisku*, kde sa zo všetkých strán zbiehajú v snehu jasne vyznačené stopy ťažkých paroháčov. A čo čert nechcel: po chvíli som zbadal mladého diviaka, ako trielil do hory.

Tu sa musí zver za rána len tak hemžiť. Podchvíľou prídem na jelenie *hraboviská* (nové slovo)“ (s. 72).

J. Rybák však aj v rámci úvahy o jazyku prekvapuje objavnými myšlienkami a originálnym postrehom. Zdá sa, že – inšpirovaný Straussom – sa okrajovo venuje aj humoru a výstižnému vystihnutiu jeho podstaty. Možno ho v tejto súvislosti odcitovať:

„*Vtip a humor sa musia vylučovať už preto, že vtipom tak často holduje práve to najprimitívnejšie, čo ani v náznaku nepozná*

*Keď naposledy na úhore
Pozriem na prešlú žítia pút –
zdvihni ma, Lásko, v azúr hore,
a nechaj ma v ňom rozplynúť.*

humor vo vzťahu k sebe. Humor je dobroprajný, vtip zloprajný. (Opakom dobroprajného nie je neprajný, ale zloprajný!)“ (s. 75)

V súčasnosti hovoríme aj o komunálnom humore, ktorý často sklzáva na úroveň Rybákom definovaného vtipu. Naše médiá sú úplne zaplavené subštandardnou zábavou, preto treba kvitovať rozlíšenie kvalitnej smiechovej kultúry od nekvalitnej, podpriemernej, trápnej. Treba zároveň dodať, že tá nekvalitná má príchodom sociálnych sietí navrch, zväčša dominuje.

Rybák vo svojom uvažovaní o Straussovi sa dostáva aj k vážnym témam, dokonca aj k otázke smrti. Smrť u Straussa sa všade vyskytuje v kresťanskom zmysle slova, znamená prechod do nového, posmrtného života. Rybák na túto tému napísal originálny príspevok do zborníka, ktorý som redigoval a vyšiel pod názvom *Duchovnosť ako princíp tvorby* (Nitra 2001). Zborník obsahuje príspevky z prednášok, ktoré odzneli na prvej Medzinárodnej konferencii o živote a diele MUDr. Pavla Straussa v 13. – 14. novembra 1996 na Katolíckej univerzite Pétera Pázmánya v Pilíšskej Čabe aj za prítomnosti Mons. Rudolfa Baláza, vtedajšieho sídelného biskupa Banskobystrickej diecézy a predsedu Konferencie biskupov Slovenska. Rybák sa síce na konferencii nezúčastnil, ale svojím príspevkom obohatil aj inak kvalitný obsah zborníka, ktorý vyšiel najprv v slovenčine, až potom v maďarčine. Naša spolupráca však pokračovala aj naďalej, o čom svedčí aj zborník, ktorý bol zostavený z prednášok z konferencie, ktorá sa konala na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre 11. a 12. septembra už aj za účasti J. Rybáka a jeho pani manželky. Zborník vyšiel pod názvom *Pavol Strauss a katolícka moderna* (2014). Editorom zborníka je Ján Gallik a Julo Rybák má v ňom úvahy pod názvom *Poznámky k Straussovej nezrozumiteľnosti*. Vcelku sa náš najznámejší straussológ výraznou mierou pričínil o vysokú úroveň konferencie a svojím príspevkom aj následne vydaného zborníka.

V uvažovaní o Rybákovej tvorbe, o jeho prekladoch a vydávaní diel P. Straussa by sme mohli ďalej pokračovať, lebo má za sebou bohatú edičnú činnosť a aj veľký počet kníh z denníkových záznamov. Jeho celoživotné dielo a prínos pre slovenskú literatúru a kultúru je zatiaľ neprebádané a nedocenené. Moje úvahy sú prvým pokusom o syntézu, ale musím sa priznať, že neúplnou, torzovitou, otvárajúcou jadro problematiky. Obsiahnutie jej definitívnej podoby čaká na ďalších bádateľov a hodnotiteľov. Mojmým zámerom bolo vzdať hold jeho pracovitosti, neustálej propagácii Pavla Straussa a vymedzeniu miesta tohto nadpriemerného mysliteľa a tvorcu v kontexte slovenskej literatúry. Do večnosti za Palkom Straussom odišiel 29. januára 2021 vo veku nedožitých osemdesiatich ôsmich rokov.

Tibor Žilka

Nekrológ – prirovnávajú ho k slovenskému Chestertonovi. Zomrel Július Rybák

Slovákom otvoril dvere k dielam Pavla Straussa i ruských básnikov. Kultúrny dialóg viedol aj s maliarkou Máriou Medveckou.

Vo veku nedožitých 88 rokov zomrel 29. januára významný slovenský rusista, prekladateľ a spoluzakladateľ Spolku priateľov Pavla Straussa Július Rybák. Alebo ináč, slovami tých, ktorí ho poznali: do večnosti bol povolán „čistý človek“ (František Mikloško), „kritik na vlne empatie“ (Jozef Mlacek), „slovenský Chesterton“ (Jozef Leščinský).

Po zádušných svätých omšiach slávených v Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Gelnici, kde prežil veľkú časť svojho života, a v Kostole svätého Matúša v rodnej Partizánskej Lupči, bol 2. februára 2021 v kruhu najbližšej rodiny pochovaný na miestnom cintoríne.

Výpisky, zápisky, reflexie

Július Rybák sa narodil 4. februára 1933. Po gymnaziálnych štúdiách v Liptovskom Mikuláši absolvoval štúdium ruského jazyka a literatúry v Bratislave. Po sobáší so svojou životnou láskou z liptovskomikuláškého gymnázia Vierou Rückschlossovou sa presťahovali do Gelnice, kde ako čerství absolventi učiteľstva a medicíny dostali umiestenku.

Po piatich rokoch pôsobenia na mieste stredoškolského profesora sa Július Rybák v roku 1963 stáva odborným asistentom na Katedre ruského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove.

V tom istom roku na tamojšiu katedru slovenského jazyka a literatúry nastupuje Jozef Mlacek, významný slovenský lingvista, súputník ďalších osobností, akými sú Ján Sabol, Stanislav Rakús či už zosnulý Imrich Vaško.

Jozef Mlacek dodnes spomína, ako ho počas prvej návštevy u Rybákovcov ohúri-

la mohutná knižnica. „Julo si zo všetkého robil výpisky, zápisky, poznámky, no nie obyčajné, ale komentované, najmä, ak ho čosi vnútorne veľmi zasiahlo. Bol takým kritikom na vlne empatie,“ núka stručnú charakteristiku profesor Mlacek.

Rovnaká spomienka napadá aj bývalému disidentovi a politikovi Františkovi Mikloškovi. „Veľmi rád som čítal jeho denníkové záznamy, reflexie, v ktorých bolo vidieť jeho vzdelanosť, kultúrny nadhľad, schopnosť prepájať svetovú, ruskú a slovenskú literárnu scénu. Zo všetkého bolo cítiť, akým bol čistým človekom,“ hovorí Mikloško.

S Júliusom Rybákom o sebe vedeli dlho, no osobne sa spoznali až v roku 2009 pri predstavení prvých troch dielov zbraných spisov Pavla Straussa, lekára, mysliteľa a konvertitu zo židovstva na katolicizmus. Nikto podľa Mikloška neurobil pre šírenie Straussovho duchovného posolstva toľko, ako práve Július Rybák.

Básnik Daniel Hevier ho v jednej zo svojich recenzií označil priamo za „apoštolu Pavla Straussa“.

Strauss, Prišvin, Medvecká

Pre problémy s komunistickým režimom v čase normalizácie musel Rybák opustiť vysokoškolskú pôdu, a tak istý čas pracoval v lesnom závode v Margecanech a učil na základnej škole v Gelnici. Jedným z jeho žiakov bol aj Július mladší, jeden z jeho dvoch synov.

Neskôr opäť dostal povolenie učiť na vysokej škole, ale až v Banskej Bystrici. Keď sa po troch rokoch vrátil na východ, tentokrát už ale na Katedru cudzích jazykov UPJŠ v Košiciach, začalo sa jeho vedecky najplodnejšie obdobie. Venuje sa výskumu v oblasti ruskej filológie, prekladá z ruskej literatúry, kde ho obzvlášť priťahuje dielo Michaila M. Prišvina, a popri Straussovi vstupuje do kultúrneho dialógu aj s významnou maliarkou Máriou Medveckou.

Práve ruskí básnici, Strauss a Medvecká sú hlavnými aktérmi a subjektmi uvažovania v rámci jeho celoživotného diela. A to nielen vo forme viacerých knižných diel, ale aj v odborných textoch, úvahách a esejach publikovaných v časopise pre kresťanskú kultúru Verbum, ktorý v roku 1946 založili Janko Silan, Jozef Kútnik Šmálov, Ján Švec Slavkovian, Ladislav Hanus či Anton Harčar.

Po páde totality sa do obnovy časopisu pod Harčarovou taktovkou zapojil aj samotný Rybák. V tomto kruhu sa v prvej polovici 90. rokov spoznal aj s ka-

tolickým kňazom Jozefom Leščinským. „Každý národ má svojho Chestertona, osobnosť so širokým katolíckym srdcom, a odvážim sa povedať, že tým slovenským je Július Rybák. A hoci pre mnohých ostal neznámym, v slovenskom kontexte by som neváhal postaviť ho do jedného radu s takými esami katolicizmu, ako boli Hanus, Strauss, Neuwirth a kardinál Korec. Všetci títo mali zvláštne všeobjímajúce uchopenie reality, prorocké videnie sveta, nevnucovali sa verejnej pozornosti, no keď sa človek s nimi stretol, vedel, že hovorí s mystikmi,“ uvažuje profesor Leščinský, ktorý dlhé roky pôsobil ako šéfredaktor Verbumu. S Júliusom Rybákom v redakčnej rade.

Osobná spomienka na záver

Keď som v roku 2004 ešte ako vysokoškolský študent publikoval vo Verbume príspevok nazvaný *Vášeň ako antropologický problém*, profesor Rybák mi zaslal svoj preklad Prišvinovej básnickej zbierky *Skoro každá láska sa začína rajom...* Takto ma poctil ešte niekoľkokrát.

K útlej knihe pripojil aj rukou napísaný list – vyznanie zo svojej tridsaťročnej fascinácie týmto poetom, „ktorého životný ‚experiment‘ má z hľadiska budúcich perspektív neoceniteľnú hodnotu“. Zároveň ma vyzval, aby som sa popri Prišvinovi začal aj do diela filozofa Vladimira S. Solovjova. Trafil do čierneho – práve o ňom som v tom čase začínal písať diplomovú prácu.

Na záver svojho listu dodal: „Je zvláštne, že sa k Vám obraciam cez polstoročnú vekovú bariéru – alebo je naozaj pravda, že duch je večne mladý!“

Áno, pán profesor: duch je večne mladý, ba čo viac, je večne živý! Ale to vy sám predsa dobre viete.

Odpočívajte v pokoji!

Imrich Gazda

Poznámka redakcie Listov PS: Článok bol pôvodne publikovaný na webstránke konzervatívneho denníka Postoj, so súhlasom autora ho uverejňujeme aj v špeciálnom vydaní Listov PS, ktoré sú venované Júliusovi Rybákovi.

*Po zemi sa náhle mihol tieň
zodvihneš hlavu a dlho hľadáš
za odlietajúcim vtákom*

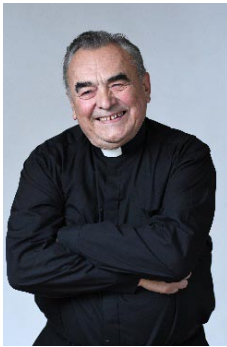
*A keď sa ti míňa popri dni deň
večne dobiehaš odchody vlakov –
nezdvihneš zraky pozrieť sa*

čoho si tieň.

*Je čas zimy víťania.
Zbeleli nad mestom stráne,
v kroví pípa vtáča clivo...*

*Jednu knihu čítame,
na tej či onej strane,
Smrť je len tým, čím bol život.*

Moja cesta od Jula k Julinkovi...

Skôr ako by som chcel nazrieť do kútov mojej starnúcej pamäte a nájsť v nej stopy po Julkovi Rybákovi, nemôžem nezdôrazniť fakt, že kvalita našej ľudskej existencie je priamo určená kvalitou vzťahov k hodnotám, ktoré ju vytvárajú, podmieňujú

a udržiavajú. Myslím tu predovšetkým na absolútnu hodnotu Boha, na hodnotu ľudí, ktorými sa v živote obklopujeme a na hodnoty materiálnej i duchovnej povahy, v ktorých svoju ľudskú existenciu prežívame.

A tu sa aj mne ponúka príležitosť aspoň v hrubých kontúrach načrtnúť vzťah, ktorý vznikol medzi Julkom a mnou, medzi Rybákovcami a Voskárovcami. Musím však hneď na začiatku povedať, že chronológia jednotlivých udalostí v našich vzťahoch sa už dávno stratila v prepadoskách mojej pamäte, ale o to výraznejšie zostávali stopy stále sa prehĺbujúcich vzťahov až k hraniciam familiárnosti. Išlo to akoby „sponte sua“.

Prvýkrát som Julka Rybáka videl a počul ako prednášajúceho na konferencii Východ – Západ pátra Michala Lacka v Košiciach. Prednáška bola venovaná osobe a dielu Pavla Straussa. Ako pedagóg Teologickej fakulty UPJŠ a neskoršie Prešovskej Univerzity som Julka viackrát počúval s nadšením hovoriť na jeho obľúbenú tému – Pavol Strauss. Pri jeho poslednej prednáške som okrem vďačného aplauzu nabral aj odvahu cez prestávku sa mu prihovoriť. A tu sa zrejme naštartovalo vzájomné vnútorné chvenie srdca a následná otvorenosť pre ďalšie kontakty i aktivity, ktoré mi v podvedomí pripomínali

radostnú a plodnú atmosféru krásnych vzťahov komunity „katakombálnej cirkvi“ z čias totality, v ktorej som prežíval svoju tajnú formáciu a prípravu pre eventuálnu verejnú pastoráciu.

Postupne za tým pribúdali osobné stretnutia s ním a jeho manželkou Vierkou v Gelnici v byte, na fare v Kluknave a na odpustových slávnostiach pri sv. Anne spolu s ďalším jeho veľkým priateľom Palkom Ondříkom, kluknavským farárom, a nakoniec pri pravidelnom stretávaní priateľov Pavla Straussa v Liptovskom sv. Mikuláši. Živé telefonické kontakty a hlavne korešpondencia s novými číslami Listov Pavla Straussa a Julkovými publikáciami, ktoré neúnavne spracovával, aby tak najviac odkrýval veľké bohatstvo duchovných pokladov fenomenálnej prorockej osobnosti Pavla Straussa. Ja Julkovi ďakujem za objavenie a poznávanie tejto osobnosti nášho národa a hlavne mu ďakujem, že som mohol dozrieť k osobnému presvedčeniu, že Pavol Strauss tak svojím veľkým dielom a hlavne svojím životným svedectvom je horúcim kandidátom na blahorečenie. To isté presvedčenie nadobudol aj Mons. Jozef Tóth.

Keď sa spätne vraciam k udalostiam, ktoré viedli k budovaniu našich vzťahov, prichádzam k tušeniu, že to nemohol byť iba akýsi súhrn životných náhod, ale tajomne cielené prozreteľné Božie vedenie, ktoré má priniesť svoje ovocie v Božích plánoch. Raz pri rozhovore s Julkom sme spomínali na naše vysokoškolské štúdiá a keď sme zistili, že sme študovali na tej istej vysokej škole, Julko mi s úsmevom na tvári povedal: „Jozko, my sme sa tam museli aspoň suchnúť o seba.“ Tento Julkov výrok ma hrial pri srdci a len ma viac ubezpečoval, že naše vzťahy a naše priateľstvo je napĺňaním Božieho plánu. A veľkým potvrdením tejto pravdy bolo aj najťažšie obdobie jeho života, keď doliehala na neho ťarcha kríža jeho zdravotných problémov, o ktorých nás jeho Vierka vždy priebežne informovala a my sme cez modlitby boli stále s nimi. A tak zostávame duchovne zjednotení aj po pokojnom a tichom Julkovom odchode do večnosti.

Veľké uprázdnené miesto po ňom je zároveň veľkou výzvou k takej horlivosti a húževnatosti v práci priateľov Pavla Straussa, akým bol náš Julinko.

Blažený pokoj a večná Ti pamiatka
Tvoji Voskárovci

*Kde kedysi čneli zámky, hrady,
zostali len sutiny a drť.*

*Dals' nám, Bože choroby a smrť –
a i tak nám často nieto rady...*

Bolo mi ctou pracovať s ním

Naša spolupráca pri tvorbe Listov PS sa začala niekedy v roku 2003. Nepamätám si presne kedy, ale spomínam si na jeho prvú návštevu v tlačiarni Typopress, kde sme sa vlastne stretli prvýkrát. Tam som pracoval ako grafik. Vtedy by ma ani vo sne nenapadlo, že budem s ním spolupracovať až do jeho konca. Bral som to vtedy ako jednorazovú záležitosť, ako bežného zákazníka, ktorý príde, odíde a viac sa nevidíme. Hneď ma však na ňom zaujalo aký to bol príjemný, ústretový a rozhladený človek.

Okolnosti sa však časom vyvinuli tak, že tlačiaren skončila svoju činnosť a ja som stál pred otázkou, čo ďalej. Povedal som si, že skúsím to, čo som robil v tlačiarni, robiť aj ďalej, ale na živnosť. Buď to pôjde, alebo nie. Kúpil som si počítač, softvér, tlačiareň a pustil som sa do toho.

Najväčší problém bol však zohnať zákazky. No vtedy mi osud opäť prihral do cesty staronového zákazníka p. Julka Rybáka. Potešil som sa a pomyslel som si, že asi bol s mojou prácou spokojný, keď ma oslovil na ďalšiu spoluprácu.

Potom prišlo naše najplodnejšie obdobie. Boli sme schopní s pomocou všetkých prispievateľov vydať dva a myslím, že niekedy aj tri čísla za rok. Videl som na ňom ako ho táto práca baví a venuje jej veľa času hlavne doma, čo mi aj on potom osobne potvrdil neraz pri našej spoločnej práci pri úprave Listov PS. Obdivoval som ho s akou ľahkosťou dokázal zaplňať prázdne stĺpce na stranách. Všetko sa nám to pekne ukladalo, ako keby to mal vopred vyrátané.

Často sme si robili krátke pauzy počas práce, kedy mi rozprával rôzne svoje názory na svet, súčasnú situáciu a neraz hovoril aj rôzne zaujímavosti okolo známych osobností literatúry a dejín. Bolo to zaujímavé rozprávanie.

Spomínam si aj na milé posedenie pri káve a čaji v Hoteli Jánošík s jeho manželkou, ktorá ho v posledných rokoch vždy sprevádzala na ceste za mnou do Liptovského Mikuláša. Aj jej patrí obdiv a vďaka za to, že bola taká milá a ústretová a podporovala ho v jeho práci.

No posledné roky som už aj ja vycítil, že p. Rybák postupne stráca silu, aj keď jeho úsilie pracovať do poslednej chvíle mu nik nemôže zaprieť. Hoci ho choroba pripútala k lôžku, dokázal s vypätím všetkých síl pomôcť pri tvorbe Listov PS.

Čo dodať na záver? Odišiel vzácny človek, nositeľ posolstva Dr. Pavla Straussa. Čas ukáže, aký bude ďalší osud Listov PS, ale p. Julko Rybák nám bude určite veľmi chýbať.

Ivan Červený

Július Rybák – univerzálny kresťan, duchovný Európan, prorok Slovenska

Pána Júliusa Rybáka som spoznal pri jednom z prvých uvádzaní súborného diela Pavla Straussa. Pamätám si, ako na koniec pristúpil k mikrofónu a povedal: „Musíme sa zamyslieť

nad tým, čo sa to vlastne deje? Vychádza súborné dielo Pavla Straussa!“ Bola to jeho idea, aby dielo tohto európskeho mysliteľa vyšlo celé, editorsky spracované, ale okolnosti tomuto veľkému projektu nepriali. Nakoniec sa to celé spustilo a desať objemných zväzkov vyšlo v priebehu štyroch rokov. Profesor Július Pašteka, Gabriela Smolíková, vydavateľ Michal Vaško a sponzori niesli na tom zásluhu. A Július Rybák to chápal ako malý zázrak, ako znamenie z neba, a preto sa nahlas pýtal: „Čo sa to deje? Čoho sme v tejto chvíli svedkami?“ Áno, Július Rybák bol muž ducha, ktorý vnímal znamenia čias!

Potom som sa s Júliusom Rybákom „stretal“ viac cez jeho knihy. Nosil mi ich, s krásnym venovaním jeho syn, architekt, nositeľ toho istého mena, len s prívlastkom mladší. Musím povedať, že som ich veľmi rád čítal a vraciam sa ku nim. Vystupuje v nich predom mnou múdry, prostý človek, ktorý čitateľovi odкрýva svoj vnútorný svet a premýšľanie.

Ešte keď som pracoval v Ústave technickej kybernetiky SAV, bol som na matematickej konferencii v Akademgorodku, vedeckom mestečku neďaleko Novosibirska, z príležitosti 70. narodenín veľkého ruského matematika Sergeja Lvoviča Soboleva. Nehovorím, že som Sobolevovej slávnostnej prednáške porozumel, ale prvýkrát som videl, čo znamená prechádzať s nadhľadom z jedného matematického priestoru do iného. S takýmto niečím som sa stretol u Júliusa Rybáka v jeho *Záznamoch zo Zapisníka*. Bolo pre mňa potešením sledovať, ako Július Rybák prechádza medzi myšlienkovými svetmi Pavla Országha Hviezdoslava, Jozefa Porubčana, Michaila Michajloviča Prišvina, Pavla Straussa a iných významných mysliteľov.

Pri čítaní Rybákových záznamov som nadobudol presvedčenie, že tento človek žil aj na dôchodku, stále naplno. Napĺňala ho „vášeň“ pre zapisovanie svojich myšlienok, láska k listovej korešpondencii, veľkorysé obdarovanie priateľov knihami, do detailov domýšľanie rozhlasových re-

lácií, jeho ohromná sčítanosť, pamäť a v neposlednej miere, pravidelné prechádzky do okolia. Jeho cit, s obdivom pozorovať všetky zmeny v prírode – nečudo, že preňho veľkou literárnou láskou bol práve Prišvin, ktorého, okrem ďalších ruských spisovateľov, najviac prekladal.

Pavol Strauss v liste Júliusovi Rybákovi zo dňa 6. 2. 1989, ako reakciu na jeho preklad Prišvinovej knihy, napísal: „...Čím ďalej, tým viac si uvedomujem poslanie určitého typu duchov. To nie je náhoda, ale nutnosť, že Ty si ten prostredník...“ Július Rybák, mohutnosťou svojho intelektu, usilovnosťou a skromnosťou sprostredkoval Slovensku krásu ruskej literatúry, myšlienky západných mysliteľov, duchovné dielo Pavla Straussa, rovnako Márii Medveckej, nehovoriac o jeho jazykovedných prácach. Július Rybák bol pravým Európanom, univerzálnym kresťanom, ako k tomu vyzýval pápež Ján Pavol II – dýchal obidvomi pľúcami, západnými i východnými.

Záznamami zo Zapisníka sa ale vinie zlatá niť a tou je starosť, výzvy a premýšľanie o Slovensku, o „hľadani jeho tváre“, o jeho „návrate do Európy“, o „poslaní Slovenska vo vývoji európskeho ducha“. Július Rybák bol prorok, ktorý karhal, povzbudzoval a ukazoval cestu Slovensku, ktoré miloval.

Čas Júliusa Rybáka na tejto zemi sa naplnil, ale bude Slovensku veľmi chýbať. Bol jedným z posledných predstaviteľov veľkej generácie slovenských vzdelancov, ktorú nemožno už nikým nahradiť. Boli sme šťastní, že v jednej chvíli sa naše cesty skrížili a mohli sme byť účastní jeho diela a životného príbehu. Nech odpočíva v pokoji! Stal sa už súčasťou našich životov, budeme naňho vždy s úctou a vďakou spomínať!

František Mikloško

Ach, všetko, všetko sú len pletky –
v poťahu s osudovou otázkou:

Či súc ničím, raz budem všetkým,
či nezhyiniem jak v mraze kvietky,
neuzrúc strom ovisnúť
naliatymi plodmi mojich obrázkov

Ach, Bože, ako život zletel,
môj život biedny, sladko - bolavý.

Ešte len včera bolo všetko v kvete,
a dnes už prúchne listie do trávy.

MOTTO Ecce quam bonum ...

„Po všetkom tom som sa zmožil len na jednoduché skonštatovanie:
„Ako je dobre, keď bratia žijú pospolu ...“
A on, s radosťou na perách na to:

„Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum:
sicut unguentum optimum in capite,
quod descendit in barbam, barbam Aaron,
quod descendit in oram vestimentis ejus.
Sicut ros Hermon,
qui descendit in montes Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem,
vitam usque in saeculum.“ (Ž 132)

Ten tretí z nás celú túto slávnostnú chvíľu okrášľil trbleťou šťastia, ktoré okrášnilo jeho oči.

Potom nás Kristus požehnal ...

Spomienka na stretnutie;

Jožko T. (85), Julko R. (78) a ja (41)

Práve táto niť
kľúčová, jubilej, trblietavá
(Julko R. Rybák)

Kľuč, v tejto chvíli
a trblietavá
na trblietavých niťoch,
trblietavý, trblietavý, trblietavý.
A nachádza sa!
Habitare a vřechovanie
to je sama táto sada.
Nachádza sa a popud sa,
nedá sa a nemože,
ako je med v ústi,
posledný,
do nich sa človek
i hoci
jak do prúdu zablúdi.
Marekova Pápa Vlasty peme
na neomylný ničím,
preto rybníka puzavý listov
a živo, ten puzavý feno,
tancuje v trblietavých niťoch.

Kľuč, v tejto chvíli
a trblietavá
na trblietavých niťoch,
ten puzavý trblietavý,
a ty, čo vodu na vlnu puzavý,
ako na vlnu a Kľuč,
nebeské huse kľuč.

1. listov a listov
Kľuč 2011 2013 (2011 2013)

Rukopis otca Thóta, básne k 70. narodeninám J. Rybáka

Za Julkom Rybákom...

„Ma sens ...“
(úryvok)

Ako ten potok
čo sa zvrchu valí,
prekážky nemá,
nič ho nezastaví ...
Tak sa nesie život
v svojej neobjatnej sile.
Zachvacuje všetko;
hĺbky, výšky, moria šire ...
Na svojej ceste ťažkosti zdolá,
či sú to zrázy, či je to nečas ...
či – čo vystrojilo sa zdola ...,
lebo prúdiť, to je jeho zmysel.
Sám by si to nevymyslel ...

Neobjatný je život vo svojej sile, nevyсловiteľný vo svojej kráse! A o láske – už ani nehovoriac! Výron Boha!!!... Tým skôr život človeka, ktorý preto žije, aby dobrotu, krásu a lásku Živého Boha zviditeľňoval. Veď nie nadarmo je na Jeho obraz stvorený...

Ako nežný dotyk, ako najláskavejšie pohladenie, ktoré preniká a následne mení celý tvoj život, sa v našej blízkosti čas od času taký človek zjavuje. Pre mňa je tým človekom Július Rybák...

Prvýkrát som ho uvidel niekedy v roku 1985, keď na našom Trstenskom gymnáziu, pravdepodobne v rámci Mesiaci československo-sovietskeho priateľstva, naše veľmi dobré a múdre pani profesorky (E. Kollárová a M. Bašistová) pozvali na „povinnú“ besedu práve jeho. Pamätám si len to, že to bolo v miestnom kultúrnom dome, že hosť, pán profesor Július Rybák hovoril o spisovateľovi Prišvinovi (Michajl Michajlovič Prišvin – vtedy som netušil, že on je jeho prekladateľom...) a že na záver povedal: „čítajte Prišvina...!“ A ešte mi hlboko v pamäti utkvela jeho tvár... Taká iná, taká... – krásna...?

Prešlo mnoho času. Stal som sa kňazom, bol som kaplánom, správcom farnosti, bol som na misiách v Rusku a na Jula Rybáka som, samozrejme, úplne zabudol. Avšak, jedného dňa, možno pred pätnástimi rokmi? sa mi dostal do rúk časopis Listy PS. Pri prezeraní fotografií na zadnej strane obálky som „ho“ uvidel a spoznal! Spolubrata kňaza (M. Kolečák), ktorý tam bol s ním vyfotografovaný, som sa spýtal: „Ty poznáš Jula Rybáka? Ja sa chcem s ním stretnúť...!“ O dva týždne ma Martin priviedol do domu Rybákovcov na Vajanského ulici v

Gelnici. (Bol som vtedy farárom v Kluknave, 15 kilometrov od Gelnice...) Do riadkov sa nedá zmestiť to, čo sa od toho momentu dialo v mojom živote! Ako naraz všetko začínalo nadobúdať nielen nový zmysel, ale že som v novom svetle uvidel i význam dovtedy prežitého...! Ako som precítil – až fyzicky! – že moje telo nosí v sebe ducha a dušu, ktoré potrebujú preboriť schránku, svojimi potrebami a požiadavkami obmedzujúcu ich rozlet...! A škrupina praskla... Obdivuhodné na tom je, že to bol proces pozvoľný, nenásilný, ako nežné dýchanie na chladom skrehnuté, na smrť odsúdené vtáča...

+ + +

Keď ťa vovedú do svätyne
ty len tíško buď ...
... a vnímaj posvätnosť miesta.
I pre jeho krásu
i pre toho,
ktorý v nej prebýva,
lebo je jeho ...

Ukážu ti
„tu sa dá pomodliť ...“
Vyznajú ti
„o tejto je volajáká báseň ...“
S myšlienkami o prapodstate
sveta a človeka v ňom
sa s tebou podelia (*Hviezdoslavov Kain*).

Naozaj je človek
na obraz Boha stvorený!
Má svoje svätyne.

To je akoby ťa
do srdca vpustili.

A ty zasneš,
že kto vlastne si ...?!
„Kto že je človek, že ňaj pamätáš ...“
(Ž 144,3)

A bážňou
a chválou
a láskou
a vďakou
sa ti vnútro naplní.

Práve si sa stretol s Bohom ...

V Kluknave 12. mája 2010

Napísane ako malá spomienka na včerajšiu
prechádzku s Julkom Rybákom v Gelnici po „jeho“
Turzovskom chodníku

Neviem spočítať tie dni v jeho pracovni, či na vychádzkach do okolitej prírody. Rozhovory o ničom a zároveň o všetkom. Tie nové svety a ich krása, ukrytá povedzme v „ruskej duši“; v románoch Dostojevského, vo veršoch Jesenina, v úvahách Solovjova a, samozrejme, v „obyčajnom živote“ Prišvina... Okamihy vytrženia nad jednoduchosťou a zároveň závratnosťou Hviezdoslava... Chvilke, keď s bážňou, ba až so synovskou úctivosťou mi po malých kúskoch dával ochutnávať Pavla Straussa... A ja som pochopil, ako chutí krása! Ba viac... Ja som tú krásu začal vidieť... V ňom samom...

Pri korejsi návšteve som pána profesora zastihol sledovať televíziu. Pozeral nejakú krasokorčuľarsku šou. Práve tancovalo mladé dievča. Do nádherných akordov vŕtkávalo ladné pohyby, plné nadšenia a šťastia... On stál „v pozore“, akoby prikovaný a z očí sa mu rinuli slzy šťastia. Povedal: „Takýchto nás chce mať On...“

Ako strelka na kompase, keď k nej prikladáš magnet, tak sa rozkmitalo moje srdce a neprestáva byť vnímavé na tú silu, ktorá aj mňa v tisícokrakých podobách obklopuje a všetka smeruje len a len k Jednému...

Delili sme sa o všetko, čo sme za ostatné dni videli, čítali alebo zažili. Pamätám si, s akým nadšením som mu niesol film, ktorý sa ako poklad zjavil u mňa doma, Drevený chlieb. A tiež si veľmi pamätám, ako sme po jeho vzhliadnutí nemohli prerieť ani slovo, lebo sme prežívali to isté.

Julo Rybák je človek, ktorý spája ľudí navzájom. A to nielen veľké osobnosti – Strauss – Medvecká – Valach – Rúfus. Vďaka jeho literárnej činnosti sa tieto majáky ducha dostali aj do najširšieho povedomia národa. Bez Rybáka by dnes len málokto poznal MUDr. Pavla Straussa. Neviem, či by si niekto dovolil tvrdiť, že kňaz Jozef Tóth je prorockým duchom našej doby, že existuje duchovná blízkosť a príbuznosť medzi apoštolom Pavlom, Pavlom Országhom Hviezdoslavom a Pavlom Straussom...

Mám ho rád, ako svojho otca, láskaveho učiteľa a milovaného priateľa. Ťažko je vyjadriť, keď ti stavec, v pevnom chlapčskom objatí, plače na pleci... – Od šťastia, z vedomia Božej dobroty a milosrdenstva...

Pokora je čnosť, ktorou Julko nikdy neopovrhol. Naopak, až do poslednej chvíle ju vedome pestoval. Mala množstvo podôb. To nech každý, kto ho pozná, skúma a objavuje v tomto velikánovi.

Vieme, že Julo Rybák je „denníkový“ spisovateľ. Tak, ako jeho životný súputník M. M. Prišvin. Od sedemdesiatych rokov minulého storočia, v policiach zoradené zápisníky, vzbudzujú rešpekt a úctu. Pri pohľade na ne mi hovorí: „Mal som taký „sen“; Predstúpil som pred nebeskú bránu, ale vchod do nej bol zaprataný týmito mojimi zápisníkmi. Podišiel ku mne sv. Peter a povedal, že dnu sa dostanem, iba

ak sa nájde niekto, kto toto všetko dokáže rozobrať... (pozn.: rozobrať znamená spracovať). No neviem, či sa na to niekto podujme, či neostanem tam, pred bránou..."

Choroba veľmi zasiahla do jeho života. Tú môžeme nazvať skúškou, bolesťou alebo trápením... Alebo? Novou možnosťou poznať dosiaľ nepoznané... Tu mnohé pochopíme len s odstupom času. Ale už dnes svedčíme o tajomných rozmeroch lásky a krásy aj v takýchto zohavených formách ľudského života. Sláviť svätú omšu na posteli trpiaceho človeka a pri pozdvihovaní vidieť za Eucharistickým Kristom jeho... – je duchovne vyšinitie do Božích tajov Boho-človečenstva... Kto je On a kto je on...?! Zrazu vidíš, že „už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus...“ (Gal 2,20) Ten, ktorý „chce opäť kráčať špinavými ulicami našich miest a dedín...“ (Jozef Tóth).

Pri poslednej návšteve v Gelnici sa mi pani Vierka poťažovala a „požalovala“ na Jula, že keď jej nechce odpovedať, začne si pospevovať. Sedel som na stoličke, vedľa neho. On, ako to začul, pozrel sa na mňa a „začal spievať“. Netušim akú pieseň. Ani slová, len tóny ukladané do neznámej melódie... „Vidíte?“ – hovorí pani Vierka – „Toto mi robí... Ako naschvál!“... Vtedy som sa k Julkovmu „spevu“ pridal aj ja. Spolu sme si húdli pieseň, ktorá sa nedá zapísať do nijakých nôt, ba dokonca podozrievam, že to bola „pieseň, ktorú sa nik nemohol naučiť...“ (porov. Zjv 6,3). Potom nadšene zažiaril radostou a radosť sa prejavila úprimným smiechom, smiechom až do slz šťastia...

Pre Julka Rybáka bol život na zemi ako nevyhnutnosť, ktorú treba prijať a podľa svojich možností a schopností ním kráčať. Jeho vnútro ale bolo naplnené nehasnúcou túžbou po skutočnom a večnom šťastí a po takej istej láske. Nohami stál pevne na zemi, ale rukami sa mocne držal neba!

Spomenul som si ešte na jeden sen o ktorom mi Julko rozprával... Odohrávalo sa to v Partizánskej Ľupči, v jeho rodisku. Z domu prešiel poza humnú a kráčal prašnou cestou do polí. Ako sa tak blížil k horizontu, oproti nemu prichádzal kňaz – myslím, že spomínal Jozefa Tótha – a podával mu sväté prijímanie... Možno aj preto chcel byť pochovaný tam...

Východná kresťanská tradícia pozná pojem „starci“. Sú to duchovní otcovia – nie preto, že sú starí – ale že sú obdarení mimoriadnymi duchovnými darmi. Julko Rybák je v tomto zmysle pre mňa skutočným starcom. Dúfam, že z mojej strany to nebude trúfalosť, keď poviem, že som jeho duchovným synom...

Julko! Lúbim Ťa a dovidenia!!!

Tvoj Paľo z Likavky

PS: Tak teraz sa už môžeš Paľka Straussa spýtať na tie veci... A nezabudni zajtra povíňať Pavlovi Országhovi...

Milý Julko,

prepáč, že sa Ti prihovám takto, no zaskočil si ma.

Teší ma, že sa nám podarilo aspoň, keď si už Ty nemohol tvoriť, Ťa trocha zastúpiť a redakčne pripraviť a vydať posledné Listy PS 35. Tíno mi spomínal, že Ti ich ukázal a že si sa potešil. Tak som bol rád. Teraz si nás nechtiac priviedol k tomu, aby sme pripravili Listy PS 36 venované hlavne Tebe.

Spoznali sme sa niekedy v lete 2004 u Luba Rašiho v kancelárii, keď si prišiel spolu s Martinom Jančuškom a prijali ste ma medzi seba. Hneď v nasledujúci rok sme vydali Listy PS 2 a hlavne vďaka Tebe vydržali každoročne až doteraz.

Od prvého stretnutia som mal veľké očakávania, s úžasom som pozeral na Teba ako veľkú osobnosť a k tomu človeka, ktorý sa poznal a priatelil s Pavlom Straussom. Nedočkavo som túžil dozvedieť sa od Teba, kto vlastne bol Pavol Strauss, aký to bol človek. Vedel som len, že bol veľký mysliteľ.

Sám od seba si rozprával veľmi málo. Len občas si počas našej debaty niečo vecne krátko poznamenal. Preto som sa

*Milujúci Bože, Bože milovaný!
S akou nádejou sa k Tebe vinieme!*

*Ako si nás láska dvíha k nebies báni,
tou mierou bez lásky hynieme.*

+++

*Kde sa mohol týčiť k nebu chrám,
ležia rozvaliny na zemi....*

*Dopredu vám všetko, ľudia, odpúšťam,
ak ste boli lásky zbavení.*

+++

*Verím, verím, verím stále
V lásku, čo nás nahor ženie...*

*Ukonč moje rozdrobenie.
Učni si ma k vertikále!*

+++

*Keď naposledy na úhore
Pozriem na prešlú života púť –*

*Zdvihni ma, Láska, v azúr hore,
a nechaj ma v ňom rozplynúť.*

+++

*Že je život zázrak, nie vec na hranie,
nikdy tak hlboko necítim,*

*Ako keď sa octnem na hrane,
kde sa stretá bytie s nebytím.*

+++

*Kde kedysi čneli zámky, hrady,
zostali len sutiny a drť.*

*Dals' nám, Bože choroby a smrť –
a i tak nám často nieta rady...*

pýtal skôr nedočkavo ja, no odpovedal si len stručne, jednou, dvomi vetami. Ako keby si ani nebol vysokoškolský učiteľ, prednášateľ, autor, pisateľ. Pochopil som vďaka Tebe až neskôr, že ľudia, ktorí sú vnímaví, bohato cítia, veľa vedia, nepotrebnú veľa rozprávať. Majú svoj bohatý vnútorný svet a svoje spôsoby zdieľania. Tvojím vyjadrovacím prostriedkom sa stal poznámkový denník, písací stroj a knižka. Priviedol si ma svojou skromnosťou a pokorou, striednosťou, introvertnosťou, „softspoken“ prejavom k poznaniu, že ľudské dobro je tiché, nenásilné, nevnučujúce sa, ale je vlastne vyžarujúce srdcom. Pochopil som, že vďaka takému-tu Tvojmu povahovému založeniu nepotrebuješ ani v dobrom ani v zlom rozprávať o správaní, vlastnostiach druhého.

Nikdy som Ťa nevidel rozčúleného, sťažujúceho si na nespravodlivosť toho, či toho, neprávosť sveta. Nikdy si ani nikoho nehodnotil, nekomentoval. Nedávno, keď som po telefóne hovoril s Tvojou manželkou Vierkou, mi sama z ničoho nič povedala, že Ťa snáď len raz v živote videla rozčúleného. Videl som Ťa ale vášnivo rozohneného, keď si tak potreboval zdôrazniť pravdy, myšlienky, o ktorých si bol skalopevne presvedčený.

Neznalý by si možno myslel, že Ti ako človeku ducha pasuje len pracovňa s písacím stolom a bohatou knižnicou, že nemáš vzťah k praktickým veciam, no veľakrát, keď som Ti telefonoval, mi Vierka povedala, že Ťa ide zavolať, lebo práve v dome niečo spravuješ, či si v záhrade na strome. Keď si prichádzal vlakom o pol deviatej ráno na naše stretnutia do Liptovského Mikuláša, ponúkal som sa Ti, že Ťa prídem čakať a odviezom. Snáď len zo dvakrát si neodmietol. Hoci sa Ti chodilo ťažko, chodieval si radšej pešo.

Najviac som sa od Teba o Pavlovi Straussovi dozvedel z Tvojich vydaných denníkových zápiskov a príspevkov do našich Listov PS. No veľa nám všetkým hovorí o vás dvoch bohatá vzájomná korešpondencia. Vlastne okrem syna Jožka si mi Ty najviac priblížil práve cez seba osobnosť Pavla Straussa. Verím, že sa nemýlim, keď poviem, že ľudia blízki svojou povahou, duchovným a kultúrnym zameraním, inklinujú k sebe. K tomu všetkému si vo svojom spojení so Straussom verne vytrval štyridsať rokov. Veď aj svoje denníkové zápisky si vydal pod názvami „V dotyku s Pavlom Straussom“ i „So Straussom po Straussovi“.

Dakujem Ti, že si mi práve cez Tvoje vlastnosti pokory, múdrosti, viery umožnil spoznať i ex post nášho blízkeho Pavla Straussa. Domnievam sa, že si mi nepotreboval popisovať Paľka Straussa, že si mi ho predstavil prostredníctvom seba. Ďakujem Ti, že som Ti smel byť priateľom skoro sedemnaásť rokov.

A nezabudni pozdravovať i Paľka.

Tvoj Jozef Šišila

Drahý Julko,

píšem Ti posledný list. S bolesťou sa priznávam, ako kresťan mal by som sa radovať, že si nastúpil cestu k nášmu nebeskému Otcovi. Nemôžem, aspoň nie ešte dnes, lebo sa medzi nami pretrhlo puto dlhého priateľstva, puto súzvuku duší, prerušili sa dialógy, ktoré ostali otvorené. Veď toľko otázok nás ešte spolu čakalo. Smutnú správu o Tvojom odchode mi doručil nečakane Lubo Raši. Nezvykne mi telefonovať, a tak keď som na obrazovke mobilu videl jeho meno, zlá predtucha sa mi vkradla do mysle. Po telefonáte som nebol schopný ani zapáliť sviečku a pomodliť sa Otčenáš. Hrdlo mi zvierala úzkosť a v ušiach mi zneli Tvoje slová – Martin, tak to musí byť!

Potom ma prepadla chrípka a lomcovala mnou, ako každý rok takmer mesiac, preto Ti píšem až dnes. Prežili sme spolu pekné chvíle, za ktoré som Ti povďačný a ďakujem aj nášmu nebeskému Otcovi, že nás spojil cez MUDr. Straussa, o ktorom som vtedy ešte veľa nevedel. A cez Teba mi aj vysvetlil, ako to robí. Spomínaš si na Prišvinovho drozda, ktorý večer pri západe slnka vyletí na najvyšší konár smreku či brezy a vytrvale spieva. Po čase sa mu z dialky ozve druhý drozd. Že by náhodou? Cez časopis Verbum sme našli cestu k sebe. Požehnaná chvíľa, keď som v ňom objavil článok o Straussovi od Teba a poprosil redakciu, aby mi dali Tvoju adresu. Spomínaš si na naše prvé stretnutie v Ružomberku u mojej svokry? Prišiel si len na krátko, ale štyri hodiny nám boli málo. A potom si sa tešil na vyplazené jazyky dlhých faxov, ktoré sme si vymieňali. Dobré, že som ich prekopíroval, lebo farba sa rokmi úplne vytratila. Zásobil si ma novými pokladmi, o ktorých som ani netušil.

Často sme sa zamýšľali nad tým, čo dokáže ľudská zloba. A nielen tá, ktorá sa prehnela Európou počas druhej svetovej vojny, kedy už takmer na úsvite slobody zahynuli najväčší kresťania Ružomberka – Munkovci. Som presvedčený, že pod taktovkou zlého, ktorý zatiaľ všetko drží pevne pod kontrolou, človeka láka túžbou po moci, vzbudzuje závisť, podnecuje k nenávisti, láka túžbou po peniazoch, podsúva nechutnú poctivosť a usilovne pracovať, klame nie niekým byť, ale nenávytno mať. Je určite otcom ideológie, ktorá dokázala za desiatky rokov vymazať z učebníc učiteľov mravnosti, pokory a dobroty. Spomínam si na Tvoj preklad Puškinovej básne Prorok, ktorú si mi poslal 4. novembra 1999. Keď sme drali školské lavice zamlčali nám, že také niečo Puškin napísal.

Prorok

Zžieraný mrakom hriechov, vín som púšťou šiel jak bedár pravý, keď v tom šestkrídly serafín na ceste sa mi náhle zjavil. Dlane si vzdušne obnažil, na moje oči priložil, rozťahli sa mi zrenice jak u splašenej orlice. To isté spravil s ušami: a čul som zvuky nad nami, vnímal som nebies zachvievanie, šum krídel zborov anjelských, pohyb stých tvorov podmorských, aj tráv rašenie v jarnom ráne. Potom sa k ústam priblížil, schmatol a von mi vydrapil môj britký jazyk s hriechu penou. A na to mi žihadlo hada miesto jazyka do úst vkladá tou rukou strašne skrivenou. A hruď mi mečom rozťal v pol, chvejúce srdce vyrval z drene, z pahreby uhol uchmatol, vsadil do rany otvorenej. Ostal som mŕtvy tam, bez síl. A Boh ma z nebies oslovil: „Buď prorokom, tvoj spánok ruším. Dar Slova tvoje znamenie. Keď budeš v mori, či na súši, rozpál' ním srdcia v plamene.

+ + +

Otvoril si mi cestu k Solovjovovi, Bernadejovi, ponúkol Prišvinove poklady. Často sme dumali nad MUDr. Pavlom Straussom, čo tým napísaným chcel povedať. Nedarilo sa nám rozlúštiť obsah myšlienok často so závanom mystiky. Už si s ním Julko, už vieš všetko. Ozaj, ako spolu komunikujete? Hviezdoslav, Mária Medvecká, Pavol Strauss, jeho brat Juraj Strauss, Munkovci, Vlasta Vaňková, Milan Rúfus a je pri Vás aj Gusto Valach? Ostalo nám mnoho otázok nedoriešených. Spomínaš si, ako sme spolu snívali o súsoší Straussa a Hanusa v Liptovskom Mikuláši alebo v Ružomberku? I ja som už starý, neviem, či sa niekto z mladších

*V tomto širom svete
nemám svojho bydlia.
Túlam sa akoby spáchal atentát.*

*Lúče tvojej lásky sú mi Ikarove krídla.
Len ma nes, nes vyššie,
nehľad' na ten pád.*

+ + +

*Smrť nám veriť dôvod zavdá,
že pravda právd je v jej slove.*

*Nie, smrť nič nové nepovie...
Kde je láska, tam je pravda!*

podujme na túto úlohu. A Straussova izba v Múzeu Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, o ktorej sme toľko snívali? Zavadzali nás Julko, klamali, odďaľovali jej realizovanie v lekárskej ordinácii Straussovho starého otca Kuxa a nakoniec celú vec vyriešili filištínsky. V ordinácii starého otca zriadili luxusnú knižnicu a do niekoľkých poličiek vystrnadili knihy MUDr. Pavla Straussa s hrdoťou mi ukazujúc na miesto, ktoré mu odteraz patrí – v kútiku pri okne. Sotva sa ešte dožijem, že ktosi múdry a citlivý zriadi v priestoroch múzea i jednu miestnosť, ktorá bude patriť len Straussovi. Dobré, že si nebol na poslednom našom zhromaždení na jeseň 2019. Aj Tebe by pukalo srdce nad takýmto riešením.

Pamätáš na dlhé úvahy – úloha otca intelektuála v rodine? Keď sa muž ožení, jeho prvoradá úloha je byť otcom a až potom všetkým iným. Ako to zladit? A úloha manžela? Nemôže sa vyhovárať len na duševnú činnosť a osobný rast! Je manžel a otec!

Tak ako je to s jeho povinnosťami v rodine? Pol na pol, či vôbec nie? A čo manželka a deti? Ako otec má prvoradú úlohu zvestovať im Krista? Každý deň ich viesť ku Kristovi? Ako, keď nebol nikým a ničím na to pripravený a vychovávaný? Ako to zvládne, kto mu pomôže? Julko môj, to všetko nám zobral čas.

Tak ako na Hviezdoslava Slovensko ešte nedozrelo, nedozrelo ani na MUDr. Pavla Straussa. Doposiaľ žiadny minister kultúry, žiadny literát, až na malé výnimky, nikto z našich popredných spisovateľov, filozofov, nehovoriac o lekároch, ktorí majú rozhodujúce slovo v slovenskej medicíne, nezobrali Straussovo dielo, jeho prorocký odkaz do rúk a predostreli ho s patričnou vážnosťou a úctou celej našej kultúrnej verejnosti. Spomínaš si s akou bolesťou a nepochopením sme sa často pozastavovali nad faktom, že naši kňazi a biskupi až na malé výnimky sa nedokázali zahĺbiť do toho kultúrneho bohatstva, do tej studnice žitého Evanjelia, ktoré nám zanechal MUDr. Pavol Strauss a ktoré veľkou zásluhou Ing. Jožka Šišilu a prof. Júliusa Pašteku uzrelo svetlo sveta? Študenti na vysokých školách, naši teológovia, lekári, filozofi o Straussovi len habkajú. Myslel som si, že keď Straussovo slovo zaznie v nemčine, nastane obrat. Jeho Tesná brána – Die Enge Pforte som ponúkol osobne niektorým renomovaným rakúskym špičkovým teológom. Odozva – ticho. Kde sa podel národ Goetheho, Schillera, Rilkeho? To sú veci, ktoré veľmi bolia, s ktorými sa neviem vysporiadať. Viem, Ty by si mi zase povedal, že tak to musí byť. Čo všetko by sa muselo s nami ľuďmi stať, aby sme začali konečne rozmýšľať, ale dobre rozmýšľať. Zvažovať, čo je dobré a čo zlé, a pritom sa zlého strániť.

Je zaujímavé, ako taká mikroskopická vec, ako je napr. vírus, keď je dôkladne pookiadaný, prefarbený, zaobalený do hmly strachu, dokáže vystrašiť človeka. Smrteľný! Len on, žiadna iná viróza, žiadne iné vážne ochorenie, len on. Nič už na svete tak nezabíja, je také zákerné, ako on. Neznámy vírus. A pritom špičkoví virológovia a epidemiológovia dostanú prísny zákaz siahnuť po tomto víruse, pozrieť sa mu na zúbky, účinne a rozumne začať proti nemu bojovať. Miesto toho všetky masmédiá na celom svete šíria len hmlu a nepredstaviteľný strach.

Sypú, chrlia od rána do večera počty nainfikovaných a mŕtvych. Už sa na celom svete prestalo zomierať na iné choroby, existuje len jedna jediná pliaga – Covid 19. Strach a neistota mnohým, Julko, mnohým tak pomútila mozgy, že prestali logicky myslieť. Táto doba od 12. marca roku 2020, ako si to Ty s obľubou používal – nás precúdila. Mnohí moji priatelia sa ku mne obrátili chrptom. Nechcú so mnou komunikovať. Ja sa ani na jedného z nich nehnevám. Ja len trpezlivo čakám. Pravda raz vyjde najavo. Často sme o tom spolu rozprávali, že zlo na našej planéte nabera za posledných 60 rokov na obrátkach. Obaja sme boli o tom presvedčení, že sa to týka nielen Slovenska a okolitých štátov, ale celého sveta a že má jedného spoločného otca, spoločného režiséra, ktorý to zatiaľ všetko úspešne diriguje. Pamätáš sa, ako si v Tesnej bráne podčiarkol odstavce, kde Pavol Strauss píše: Je tu čas, keď sa bude musieť človek konečne tak intenzívne a vážne zaoberať, i v medzinárodnom meradle, milosťou, ako sa zapodieva dielom a cieľom ničenia. Buď zaplaví svet atómová pohroma, alebo zahrní nad ním záplava milosti. Svet zahynie v dunení atómových výbuchov, alebo sa zachráni v ohni lásky. A ďalej píše. Dejiny sú arénou, po ktorej pobeľhával človek ako zúrivá skrvavená šelma. No krotiteľ ju vohnal do kletky, odkiaľ je už len jedna otvorená cesta a tá vedie úzkou ohnivou bránou do slobody a milosti Božej.

Prorocké slová?

V myšlienkach i modlitbách som Julko denne pri Tebe, ako ma to pred rokmi naučil náš veľký arcibiskup Dominik Hrušovský – a modlím sa, Otče, i za tých, ktorých si mi dnes postavil do cesty.

Týchto pár vyznaní nech zostane mojou spomienkou.

Nelúčim sa, budem sa vždy tešiť, ako i všetci, ktorí Ťa úprimne a radi mali, na naše stretnutie, ak to bude Božia vôľa.

V Andau 27. februára 2021
Tvoj Martin

Za Julkom Rybákom

Koncom roku 2001 ma navštívili v riaditeľni ZUŠ Jána Levoslava Bellu v Liptovskom Mikuláši dvaja muži v zrelom veku. Jeden lekár žijúci v Rakúsku a druhý profesor ruštiny a literát žijúci v Gelnici. Ich cieľom bolo, aby sme spolu vytvorili niečo, čo by pomohlo oboznámiť verejnosť s dielom a odkazom liptovskomikuláškého rodáka MUDr. Pavla Straussa. Ku mne sa dostali na odporúčanie vtedajšej pani riaditeľky z Múzea Janka Kráľa Danky Medzihradskej Faklovej s ponukou spolupráce na vznikajúcom diele. Bolo to zvláštne. Týchto dvoch pánov som nepoznal a o P. Straussovi som vedel dosť málo. Osobne som sa dobre poznal s jeho súpútnikom Ladislavom Hanusom, ktorý sa po väznení vrátil na Liptov, ale Strauss bol dlhodobo v Nitre a okrem mena vyrytého na tabuli rodákov pri Fontáne metamorfózy bolo jeho dielo verejnosti veľmi málo známe. Zaujímavosťou bola aj skutočnosť, že Dr. Strauss bol konvertita. Bol konvertitom, ako jeho patrón Sv. Pavol z Tarzu. A vysvitlo, že aj jeden z troch budúcich zakladateľov Spolku priateľov Dr. Pavla Straussa je konvertita. A o konvertitoch sa vie, že bývajú veľmi zapálení a horliví v novej pozícii svojej viery.

Bývajú také chvíle v živote, kedy zrazu nadobudnete pocit, že niekomu od samotného začiatku zoznámenia vidíte do srdca. Proste tá empatia začala fungovať hneď. Vekový rozdiel sa zmenil na výhodu. Prof. Rybák zo začiatočnou opatrnosťou k novinkám mediálnej techniky začal prijímať mnou navrhované techniky literárnej a bádateľskej spolupráce vznikajúceho spolku a veľmi skoro si ich plne a bravúrne osvojil. Z jeho strany bol obrovský prínos osobného potenciálu znalosti diela Pavla Straussa, jeho prepojenosť na texty Straussových súpútnikov a dokumenty cirkevných otcov, bez ktorých by dielo Pavla Straussa nebolo celkom pochopené. Vedel o množstve nevyslovených a nenapísaných inota-

jov o velikánoch, akým bol napr. Milan Rúfus. Vďaka Julkovi Rybákovi sa tak ku mne dostala Rúfusova báseň „Budeme vyvolaní po mene“, ktorú napísal Pavlovi Straussovi. Dohovoril s majstrom súhlas na moje zhudobnenie textu. A Julko vedel vyložiť všetky tajomstvá, ktoré tá báseň v sebe ukrýva. Bol vlastne taká živá studnica živých spomienok na priateľstvá so Straussom, Rúfusom, Valachom, Medveckou a inými velikánmi jeho doby. A vďaka nemu boli texty uverejňované v Listoch PS verifikované jeho osobnou skúsenosťou s nimi.

Pamätám si na chvíľu, keď sme pri spoločnom sedení dumali, aký názov dať vtedy ešte len vznikajúcemu časopisu Spolku. Keď som navrhol Listy PS, ktoré symbolizovali Pavla Straussa, ale aj post scriptum, ako znak našich úvah po napísaní závažných textov spomínaných velikánov jeho doby, ihneď môj návrh schválil s neskrývaným súhlasom. Vedel svoj súhlas dať hneď najavo. Bez špekulácií. To isté sa udialo aj s logom budúceho spolku. V jeho šedej mozgovej kôre sa všetky pre a proti odohrávali veľmi rýchlo a výsledné riešenie nepotreboval rozvádzať a konfrontovať. Platilo biblické áno = áno, nie = nie. To isté platilo aj pri tvorbe náplne Listou PS. Určite, že niekedy v redakčnom tíme prišlo aj ku konštruktívnej polemike, lebo zvláštne črty ľudských pováh sa prejavujú u všetkých ľudí, no dôležité bolo prijať konsenzus v záujme veci a tou bola práca s odkazom a dielom Pavla Straussa.

Niektorí ľudia ho nazvali apoštolom Pavla Straussa a myslím si, že povedali pravdu. No delil sa s nami aj o svoje ďalšie lásky, ako bol napríklad ruský poeta Michail Michajlovič Prišvin, ktorého pozoruhodne prekladal a jeho knižné vydania v slovenčine sme od neho všetci blízki priatelia dostali. Veľakrát sa staval skromne do úzadia za diela ľudí, ktorých presadzoval, a pritom bol sám literárne činný a veľmi tvorivý. Možno tá zdanlivá nevybojnosť tiež patrila medzi zvláštny esprit jeho povahy. Jedno je isté, dokázal vtláčiť Listom PS veľkú vážnosť a fundovanosť textov, na ktoré treba nadviazať a ďalej v započatom diele pokračovať.

A tak sa treba Všemohúcemu poďakovať za prieniky našich životov na spoločnom diele. Bola to krásna a obohacujúca cesta. Requiem aeternam dana eis, Domine. Et lux perpetua luceat eis.

*Že je život zázrak, nie vec na hranie,
nikdy tak hlboko necítim.*

*Ako keď sa octnem na hrane,
kde sa stretá bytie s nebytím.*

3. február 2021
Lubo Raši

Ad revidendum, pán profesor!

S pánom profesorom Júliusom Rybákom a s jeho manželkou som sa osobne zoznámil priamo v ich dome v Gelnici v jednom horúcom letnom popoludní v roku 2012. Bol to pre mňa skutočný „kultúrny“ zážitok. Istý známy ma tam doviedol a predstavil ako mladého muža, prekladateľa z Talianska, ktorý si oblúbil autora Pavla Straussa a jeho myšlienky a má záujem o to, aby sa niečo od tohto stredo európskeho veľikána dostalo aj mimo hranice slovensky hovoriaceho sveta. Nemelo som sa priznať, že už som sa opovážil spracovať zopár úryvkov z rôznych diel, a že do konca roka mám v pláne doprekladať jednu celú knihu – možno Tesnú bránu, lebo nie je rozsahovo náročná ako mnohé iné diela, a tiež patrí k prvotnej autorovej tvorbe z obdobia bezprostredne nasledujúceho po druhej svetovej vojne.

*chcem byť oplývajú, aby som vedel,
ako chutí pohľadenie,
chcem byť vážnym, aby som vedel,
čo je sloboda,
chcem byť nespravodlivo odsúdený,
aby som pochopil, čo je pravda,
chcem byť korisťou vydieračov,
aby som vedel, čo značí darovať,
chcem byť vystavený na posmech,
aby som vedel, čo je uznanie,
chcem byť chudobný, aby som vedel,
čo je dostatok,
chcem byť Tvojím učeníkom,
aby som vedel, čo je nenávisť,
chcem byť prenasledovaný,
aby som vedel, čo je odpúšťanie,
chcem byť nenávidený
a chcem neznamenáť nič,
aby som zvedel, čo je láska,
a chcem byť ohrozený smrťou,
aby som vedel, čo je život;
napokon chcem zomrieť,
aby som bol vzkriesený!*

*To všetko ma učíš od mojej mladosti,
Ty, môj pastier,
vlastník oviec, tráv i hviezd,
kúzelník s bolesťou i šťastím.
Nechcem sa vrátiť z Tvojich pastvín
a moje holé nohy si lebedia
v Tvojej tráve
a z vahadlovej studne,
na ktorú svieti Tvoje slnko,
vyteká živá voda
a ovce meditujú o kráse
a o nesmrteľnosti.*

Áká zaujímavá náhoda! Parte zosnulého prof. Rybáka tiež začína veršom z tohto žalmu: A budem bývať v dome Pánovom mnoho a mnoho dní (Ž 23, 6).

Je to o Kristovi našom Pánovi, a predsa vo veršoch nachádzame aj Pavla Straussa, Júliusa Rybáka, Jozefa Tótha, Jána Mastiliaka, Jána Havlíka a ktovie ešte koľko veľkých i malých osobností, ktoré zažili ono utrpenie z prenasledovania. My, čo sme sa náhodou narodili v inom časovom a dejinnom kontexte, ich môžeme len v tichosti obdivovať alebo skôr prosiť Pána, aby nám dal silu ich napodobňovať. Čerpajme z ich príkladov

*Raz príde ona, hlavná skúška,
a pochopíš, že si si dosiaľ
vlastne len hovel na vankúšoch
– napoly život, poloošial –
zarytý v jemné páperie...*

Tvoj kríž zaklope na dvere.

*„Pán je môj pastier, nič mi nechýba...“
„Pán je môj pastier, nič mi nechýba...“
lebo viem, že všetky cesty vedú k Nemu,
ak chcem k Nemu ísť.*

*A hoci by som sa vzdialil na svetelné roky,
On je tam a stále čaká, kedy sa mi otvorí
oči, aby som videl.*

*Žiaľ, väčšina tých, čo vidia tento svet,
je slepá,*

*lebo nevedia, že to, čo vidia, sú len schody,
cesta do kraja, po ktorom baží
naše srdce!*

*Všetko, čo obsahuje tento svet,
pre ktorý sa zdieram a ničím si život,
je len skrytou túžbou duše
po blaženosti a po šťastí, ktoré nehynú!*

*Preto chcem byť nahý, aby som vedel,
čo je odev,
chcem byť hladný, aby som vedel,
čo je hostina,*

duchovnej a mravnej sily. Nenechajme sa odradiť každodennými pádmami. Veď to aj oni poznali.

Od tej prvej návštevy u Rybákovcov prešlo necelé desaťročie, počas ktorého som mal česť pravidelne komunikovať s pánom profesorom väčšinou poštou, ale aj cez telefón. Ešte si pamätám moje veľké nadšenie a radosť, keď mi poštarka doručila prvý list z Gelnice. Priznám sa, že mi na začiatku bola veľmi nápomocná moja manželka, ktorú som neraz musel prosiť o pomoc s rozlúštením Rybákovho rukopisu. Časom som si na to zvykol a pri neskorších listoch som bol viac-menej samostatný.

Uvádzam malú ukážku z Rybákovho listu zo 14. mája 2013:

Milý Enzo,

zachytili ste ma svojím listom – vtedy mi ešte vykal – v stave akéhosi útlmu (to robí tá jar! Tá prekročená 80-ka?...). Utešujem sa tým, že niekde musí energia ubúdať (v Gelnici), aby jej mohlo inde (v Passeriniho prekladateľskej dielni) pribúdať. Takže je všetko v poriadku.

Tá obálka a ten text vzadu sú úžasné! Takto dôstojne Tesnú bránu Slováci nevydali! Držím palce, aby Vás nemecký preklad nepredbehol [...] Je to prvý Straussov krok za hranice tej malej „škvrnky“ na mape sveta!

Dovoľujem si ešte ukončiť tento môj krátky spomienkový príspevok ešte pár vetami z jeho pre mňa veľmi vzácných listov, ktoré starostlivo uchovávam vo svojej domácej knižnici (10. 9. 2014).

Konečne sa našiel na Slovensku jeden človek (a to musí byť Talian), čo sa mu nelení zájsť na poštu s listom. Ináč skoro všetky moje takto poslané listy zostávajú bez odpovede, lebo každý už len meiluje a mne to pripadá ako čosi nedôstojné.

Pri mojom bombardovaní otázkami vo fáze prípravy talianskeho vydania Tesnej brány, prof. Rybák vždy výstižne a múdro odpovedal, ale ma niekedy aj spacificoval a doviedol späť nohami na zem. Napr. pri mojej asi hlúpej otázke, či by sa nedalo nachystať „nejakú maličkú antológiu“ zo Straussovho súborného diela:

Milý Enzo [...], keď ide o nejaké poradenie (k „maličkšej antológii“) platí Straussovo: – čo ja komu poradím, keď si neviem rady sám sebou?

A keď si MUDr. Pavol Strauss nevedel rady, zdržujme sa aj my čo najďalej od dnešných svetských katedier a kazateľníc – hlavne tých virtuálnych. Vezmime si radšej jednu knižočku zo série V dotyku s Pavlom Straussom a – ako náš básnik Pavol Ondřík – prejdime sa spolu s Julkom Rybákom v Gelnici po „jeho“ Turzovskom chodníku...

Enzo Passerini

Keď odíde vzácný človek

Moje reminiscencie na prof. Júliusa Rybáka sú len chabým pokusom o vzdanie holdu veľikánovi našej doby. Nemôžem nespomenúť priateľstvo s mojím otcom, cez ktorého som sa dostal bližšie k rodine Rybákovcov.

Ospravedlňujem sa, že budem v tomto príspevku hovoriť Julko – ako ho oslovoval aj môj otec. Po otcovej smrti mi navrhol tykanie a od tej chvíle som ho aj ja oslovoval Julko. Musím však priznať, že oslovenie Julko som vyslovoval vždy s veľkou bážňou a úctou.

K prvému kontaktu s Julkom došlo niekedy v 70-tych rokoch minulého storočia. Môj otec mi raz povedal, že dostal veľmi zaujímavý list, ktorý mi vzápätí prečítal. Bol to list od Julka. Píše v ňom, že po prečítaní ockovej knihy sa cítil textom publikácie veľmi oslovený a začal pátrať po autorovi. Vzhľadom na zrelosť myšlienok si myslel, že autor diela musí byť mŕtvy, a preto bol veľmi prekvapený, keď jedného dňa stretol na literárnom kongrese v Prahe našu rodinnú známu. V rámci kongresovej kuloárnej rozpravy sa jej vyznal, že čítal takú a takú knihu a na jeho prekvapenie mu táto naša známa povedala, že autora veľmi dobre pozná, že žije v Nitre a Julkovi poskytla aj našu domácu adresu. Takto začalo úžasné priateľstvo dvoch hlbavých a veľmi vzácných ľudí, ktorých spájala nielen literatúra a umenie všeobecne, ale aj filozofia, náhľad na dobové veci, a to všetko preťkané neochvejnou vierou v Boha. Tým, že som otca pre jeho chabé zdravie sprevádzal na všetkých stretnutiach s Julkom, bol som svedkom úžasného iskrenia duchov a povznášajúcich rozhovorov. Ale boli to aj stretnutia s významnými kultúrnymi dejateľmi a literátmi, ako bol Milan Rúfus, Maša Halamová, Viliam Turčány, Gustáv Valach a iní. Osobitne zaujímavým bolo priateľstvo ich oboch s Máriou Medveckou. Môjho otca zoznámil s umelkyňou práve Julko. Spoločne sme ju navštívili v Medvedzom a na jej chate v Zákamennom. Mária Medvecká bola už vtedy vážne chorá, a preto rozhovory o umení a hlavne o ľudskej existencii boli veľmi emocionálne podfarbené.

Julkovým charakteristickým rysom bolo, že pri všetkých stretnutiach bol veľmi pozorným poslucháčom. Vyjadroval sa len v krátkych vstupoch a najviac sa rozhovoril práve v prítomnosti môjho otca. Bol nesmierne precízny a systematický. Spomínam si na jeho návštevy u nás, kedy pomáhal otcovi s redigovaním jeho diela. Raz sa v otcovej neprítomnosti pousmial a povedal, že otec strašne nerád koriguje svoje texty, hoci išlo často o ťažko zrozumiteľné alebo nečitateľné pasáže. Celkom ho to pobavilo. Julko bol najväčším znalcom ockovho diela. Bol jeho neúnavným

propagátorom. Do mojej smrti mu budem neskonale vďačný, dielo môjho otca uviedol do povedomia slovenskej kultúrnej obce a Julkovo snaženie bolo nakoniec zavŕšené vydaním zbraných spisov Pavla Straussa v desiatich zväzkoch. Po smrti môjho otca sa mi stal druhým otcom, čo som mu aj jasne deklaroval. Keď som mal problém pochopiť a zvládnuť dobové peripetie alebo iné ťažkosti, často som mu volával. Vedel som, že Julkov názor by isto korešpondoval s názorom môjho otca. Súzvuk ich duší bol dokonaly a pretrvával. Milé bolo, keď sme sa vzájomne informovali o nových zaujímavých knihách, článkoch alebo reláciách. Mne osobne to veľmi pomáhalo zorientovať sa a konfrontovať svoj názor s rozhladeným človekom. Julko bol neuveriteľne skromný a vždy sa snažil byť v úzadí. V živote zažil mnohé príkoria a ústrky, ktoré determinovali tento jeho prístup. Julko obdivoval klasickú ruskú literatúru, veď ju aj sám prekladal. Ja som inklinoval skôr k avantgardnej ruskej literatúre. A tu sme sa niekedy nezhodli. Čo už, rozdiel generácií...

Priateľstvo Julka s mojím otcom prerástlo do priateľstva a súzvuku celých našich rodín a následne aj do okruhu ďalších našich známych. Julkova smrť preto zasiahla mnohých. A teraz to najintenzívnejšie prežívam s Julkom Rybákom mladším. Veľmi sme sa zblížili a teraz sa cítime ako osirelí bratia.

Čo povedať na záver? Milý Julko! Vďačím Ti za veľa. Som vďačný Bohu, že som Ťa mal možnosť stretnúť, spoznať a mať aspoň čriepkom účasť na tvojej prítomnosti. Vďačím ti za to, že som cez teba dokázal lepšie spoznať aj môjho ocka. Vďačím ti za to, že jeho literárnu tvorbu a filozofické myslenie si spoznal a ohodnotil lepšie ako ktokoľvek iní a celé svoje úsilie si venoval tomu, aby myšlienky a dielo Pavla Straussa uzreli svetlo sveta, aby sa dostali aj k ďalším. Cítim veľký dlh voči tebe, že som to isté nedokázal urobiť ja pre teba. Ty, neskonale skromný, si svoje poklady doposiaľ skrýval poväčšine v šuplíku. Je mi smutno, keď si predstavím, koľko brakovej literatúry a slaboduchých článkov denne zaplaví svet i celé naše Slovensko. Tvoja literárna pozostalosť si zaslúži vydanie zbraných spisov. Len či sa nájde taký znalec Tvojho diela, akým si bol ty. Milý Julko, odpočívaj v pokoji. Verím, že sa tam, kde teraz si, všetci raz stretne a budeme pokračovať v našich debatách.

Jozef Strauss

*Od istých čias cítim v sebe premenu.
Akoby prichádzal akýsi prerod ku mne...*

*Natolko ničomu nerozumiem,
že ešte chvíľa –
a budem rozumieť všetkému.*

Spomienky ako plátno po lúkach rozvešiame...

...píše v básni Pieseň o tkáčke Milan Rúfus. Dnes by sme chceli zaspomínať na človeka, ktorý bol prototypom Rúfusovej myšlienky o tom, že to, čo je najdôležitejšie, sa rodí v mlčaní. Treba, aby sa myšlienky najskôr „vykúpali“ v mlčaní a až potom sa rozhodnúť, čo treba povedať nahlas.

Odišiel Julko Rybák. Majster premýšľajúceho mlčania, majster prekladov ruského filozofa Prišvina, húževnatý držiteľ posolstva Pavla Straussa.

Odišiel človek, ktorý roky sedával v porubskom kultúrnom dome na oslavách venovaných Majstromi.

Paradoxne sa moja prvá spomienka neviaže na tieto stretnutia, ale na známu celoslovenskú recitačnú súťaž Hviezdoslavov Kubín, kde som bola sprievodcom svojich študentov. Jednou z fakultatívnych akcií bol večer venovaný Márii Medveckej. Rozhovor viedol práve Július Rybák. Zážitok bol taký silný, že ešte v ten večer vznikla reflexia, ktorú som mu poslala.

Odpoveďou bol balík kníh prekladov a lístok hovoriaci o tom, že dvadsať rokov podpisuje komplexné hodnotenia, ale tak ako ja, ho nikto nevystihol. Vraj som určite čitateľkou jeho Prišvina. Keď som balík kníh čitateľsky zvládla, napísala som autorovi, aby netratil čas listami so mnou, keď dokáže také úžasné preklady. Odpoveď? „Toto je len Julko Rybák vo svetlých chvíľach svojho života.“

Na jeho konštatovanie, že určite mám literárne ambície som reagovala, že síce na Gymnáziu Ludovíta Štúra v Trenčíne možno aj áno, ale odvtedy žijem v Závažnej Porube úplne obyčajný život. „Práve v Závažnej Porube máte jedinečnú šancu zbierať spomienky na Milana Rúfusa a zachovať jeho odkaz.“

Takže vlastne zosnulý môže za to, čo sa pre pamiatku Majstra v Dome Milana Rúfusa urobilo. Ďakujem mu za to. A osudu tiež – že som stretla vzácného človeka, akým bol a v spomienkach zostane: **Prof. PhDr. Július Rybák, CSc.**

Soňa Barániová

prevzaté z Porubské noviny 106/2021

Priateľstvo, súzvuk duší alebo Pavol Strauss o Júliusovi Rybákovi

Pred niekoľkými rokmi som napísal článok, v ktorom som sa venoval téme priateľstva medzi dvoma významnými francúzskymi autormi, medzi Michelom

de Montaignom (1533 – 1592) a Étienom de La Boétim (1530 – 1563). Oba ja boli renesančnými mysliteľmi, ktorí, každý svojou mierou, poznačili francúzske myslenie a najmä francúzsku filozofiu a literatúru. V článku som napísal o tom, čo je príznačné, ba priam kľúčové pre človeka v myslení La Boétiho: „Priateľstvo je pre La Boétiho človeka prirodzenou etickou hodnotou, ktorá má priam sakrálny charakter“,¹ a následne som citoval jeho text z diela *O dobrovolnom otroctve*: „Priateľstvo, to je posvätné meno, to je svätá vec. Jestvuje len medzi šľachetnými ľuďmi, vzniká vo vzájomnej úcte a udržuje sa nie tak dobrými skutkami ako skôr dobrým životom a mravmi. Poznanie jeho poctivosti je to, keď máme v druhom človekovi istotu. Zárukou sú mu jeho dobrota, jeho viera, jeho stálosť. Priateľstvo nemôže byť tam, kde sa nachádza krutosť, nepoctivosť a skrivodlivosť.“²

Paralela medzi de Montaignom a La Boétim z jednej strany a medzi Pavlom Straussom (1912 – 1994) a Júliusom Rybákom (1933 – 2021) z druhej strany je viac než rukolapná a ďaleko prevyšuje to, že ich časovo delia štyri storočia a geograficky Alpy. Jedni boli renesanční, pretože tak revolučne mysleli, a pretože bola humanizačne rozbúrená doba. Tí druhí boli renesanční, pretože si to žiadala hlboká a búrlivá premena slovenskej spoločnosti. Najprv to bola doba totalitná, ktorá zabíjala rozkvet ducha ideami a zamrežovaním, potom doba bezkompasná a bezbrehá, v ktorej začínajúci moloch konzumizmu a sebacentrizmu začal rozbíjať postać ľudskosti a človečej súnáležitosti. Jedni i druhí boli prorockí, lebo sa adresovali do myšlienkového rozbúrenosti, v ktorej málokto videl svetlo na konci tunela. Jedni i druhí pochopili jedno dôležité – že človek a svet, ba celý makrokosmos a všetky úrovne mikrobytia sú ponorené do onej tajomnej sakrálnosti, ktorá nás presahuje, ale aj naplňa. A ešte v jednom sa črtá paralela medzi nimi. De Montaigne a La Boétie boli generač-

ni rovesníci, tak ako aj Strauss a Rybák. La Boétie zomrel o podstatne skôr než de Montaigne, a tak to bolo aj u Pavla Straussa. V prípade de Montaigna to bol on, kto po smrti La Boétiho niesol štafetu myslenia ďalej. Po smrti Pavla Straussa to bol Július Rybák, ktorý niesol Straussov odkaz ďalej, víziu nádeje a pevného bodu dopredu. Išlo o silné, ba priam sakrálne priateľstvo, tak u jedných, ako aj u druhých, ktoré sa prejavilo v plnej sile a kráse, a to aj po odchode jedného z nich. Pavol Strauss v diele *Život je len jeden* (1976) napísal: „Priateľstvo! To nie sú ľudia prilepení na seba. To je princíp vnútorného súladu. To je, i na diaľku, dispozícia podobne reagovať. A to je po smrti prebratie štafety vnútorných istôt.“³ Pri písaní týchto viet ešte možno ani netušil, že túto štafetu raz bude niesť Július Rybák. A treba skonštatovať a s hrdosťou priznať, že ju niesol bravúrne! Takéto sakrálne priateľstvo sa medzi nimi vytvorilo nielen cez generačnú rovnakosť, ale najmä cez duchovnú blízkosť, ktorú možno straussovsky pomenovať „družnosťou duší“.⁴ V tejto súvislosti si dovoľm poznamenať, že výraz „družnosť duší“ bol blízky aj Júliusovi Rybákovi,⁵ ktorý spojenie básnicky vypointoval do výrazu „prítulnosť duší“. Veď napokon, nechajme prehovoriť samotného Rybáka: „Áno, v tom je kľúč celej budúcnosti ľudstva: v prítulnosti duší, čo k sebe patria, – píšem si na okraj veršov Pavla Straussa:

*Keby sa všetky duše k sebe pritulili,
čo k sebe patria,
však všetci lásku hľadáme,
vznikol by z toho taký závan dobra,
na ktorý už od dávna čakáme.
Raz sa var všetky duše k sebe postavia
a všetky srdcia pritulía sa v seba
a prestanú sa pýtať, starať, strachovať.
Raz dôjde každá láska neba.“⁶*

*Povedz, povedz: mohla ti
zísť kedy na myseľ predstava,*

*že raz spočinieme v objatí,
v ktorom vládá Smrti prestáva?*

*Že aj nás raz zavinú a zahrebu
v chladné lono nenásytnej zeme?*

*Naša láska si nás odprevadí do hrobu.
Smelo kráčať v ústret smrti chceme.*

Ako inak možno túto „družnosť duší“ alebo „prítulnosť duší“ pomenovať, ak nie sakrálnym priateľstvom? Ide o priateľstvo, ktoré nepozná bariéry imanencie a transcencie, bariéry toho, čo je „dole“, a toho, čo je „hore“. Ide o budúcnosť, ktorá už začala, a preto má vesmírnu hodnotu. Toto priateľstvo pociťovali a pestovali obaja rovnako. Ne-raz sa z neho obaja vyznávali.

Nechajme teda, nech Pavol Strauss sám povie, aký bol jeho vzťah k Júliusovi Rybákovi. V roku 1986 napísal dielo *Kvety z popola*, ktoré prvýkrát vyšlo až po zmene politického systému, v roku 1992 v Martine. V tomto diele sa Strauss vyznáva takto:

„To sú tie súvisy z najrôznejších oblastí, vzťahy z najrozličnejších odborov, a nakoľko je všetko ponorené do rôznych vrstiev predmetného i kozmického žiarenia, do rôzneho prostredia emanácií i čisto duchovných vrstvení. Bože, veď svet je taký bohatý, obšťastňujúco bohatý! To tak spoločne prežívame s Julkom Rybákom pri obdive slovenského slova, Hviezdoslavovho slova a pri každom zastavení a zážitku krásy zakorenenej vo sfére ducha.“⁷

Vo svojom denníku z roku 1989, ktorý vyšiel aj knižne pod názvom *Sme mocnejší než čas (Apokalyptické tiene)* si dňa 2. mája Strauss zaznamenal túto úvahu: „Čo to vlastne je? Nutká ma občas zachytiť, okolo čoho sa myslenie krúti? Neškolený a nevycvičený filozof na okrajoch skutočného myslenia. Je to pomiešané aj úločkami poézie a zachytenie prírodného toku myslenia. Špekulácie v luftu sa kývavými pohybmi nôh, ktoré hľadajú oporu zeme. Pre koho a kde to nechať, lebo beh života sa kráti. Jediná bratská duša je priateľ Julko Rybák. Cenný a verný človek.“⁸

Júliusa Rybáka považoval za jednu z „milých duší“, ktoré k Straussovi často zavítali na osobnú návštevu a „odmotali kľbko samoty“. Tak si to zaznačil aj dňa 10. júna: „Zošúverili sa dni a zaškrípali v pántoch. Milé duše zavítali a odmotali kľbko samoty. Veď nebola zlá, len neduhmi popreryvaná. Rúfus, Haľamová, Kollárová, Rybák. A skonfrontovali sme si takmer neschodnú izolovanosť vnútra, utvrdili sa v istote svojho osudu média. Istota diktátu vnútra. Veď sme sa dopracovali na jeho okraj.“⁹

Aj 31. júla si Strauss zaznamenal takisto cenný text: „Je nesmierny dar

mať duchovného brata, ako ho smiem mať, Julka Rybáka. Jemná a delikátna duša s rozprestretými krídlami ducha, extrémne vnímavého na všetky krásy prírody i ľudského ducha. Ako keby sme spolu v minulom živote spolu ležali v jednej kolíske, v jednej duchovnej opatere, z ktorej nás postupne povypúšťali. Preto v nás ostala taká afinita. Žije v nás spoločný obdiv, ale aj spoločná bolesť, ale aj obojstranná radosť je zakrytá krehkým rúskom hanby. Nechcú alebo ani nevedia pochopiť, že nás ženie dopredu spolupatričnosť a zodpovednosť za slovenskú myšlienku, za slovenské slovo. Aj mi je teraz ľúto za toľkú myšlienkovú pomotanosť. Iste, že je hĺbka v mnohom temnom, ale každý mozog nie je rodiskom zajtrajšieho sveta múdrosti. Zajtrajšok je zrod mnohého nového, novej krásy, ale nie bez spojenia i novej dobroty. Krása ako schodík k добрote.¹⁰

V Straussovom denníku sa dočítame aj o záznamoch z korešpondencie, ktorú s Júliusom Rybákom intenzívne viedol. Dňa 1. septembra si Strauss zaznačil, že „Od Jula Rybáka prišla ďalšia skupina listov Marienky Medveckej.“¹¹ A o niekoľko dní neskôr, dňa 4. septembra, dostal ďalšiu poštu od Júliusa Rybáka, tentoraz podarúnok, z ktorého sa vyznáva takto: „Dnes som dostal prekrásne pásmo od Julka Rybáka Svet vzácných maličkostí. Samá poézia, poézia s duchovnou náplňou, jemný flair ducha, diskretný a veľmi múdry.“ A ďalej poeticky pokračuje s chválorečou na Júliusa Rybáka a na jeho dielo: „Zasiahnutý neviditeľným vlnením, zasiahnutý na pokraj toho, čo sa tisne z hĺbok, zahľadí sa pokorný na jediný bod, okolo ktorého sa krúti celé vnímateľné dianie, a odporozuje z toho prítomnú chvíľu sústredený na vtáčaholúša, i z hĺbok vyvrhnutý vnem čerstvej rodovej túžby, ktorá zastala tu vo vrcholci smreka, tam vo vlnách potôčika, ale nadovšetko pri dojatí srdci, kde sa zberá hlboký pochop chvíle naladenej na ochotný vstup do duše človeka – posvätná chvíľa jej pokornej vďačnosti.“¹²

Vzhľadom na vyššie uvedené, môžeme si právom položiť otázku: Čo bolo základom priateľstva medzi Pavlom Straussom a Júliusom Rybákom? Na položenú otázku by sme našli mnoho partiálnych odpovedí. Spájala ich krajina, v ktorej obaja vyrastali a žili – Liptovský Mikuláš, v ktorom sa rodil ich intelektuálny potenciál, spájali ich spoloční priatelia a známi, spájali ich idey, vzťah k literatúre a vôbec k umeniu, náboženské presvedčenie, hľadanie Absolútna, humanizácia sveta a mnoho iného. Mys-

lím si však, že kľúčovým bodom súzvu-ku ich duší, ich priateľstva bol zmysel pre kontempláciu a jej zkaždodenosť. Kontemplácia znamená, že v úcte k tajomstvu vzdávam úctu. V kresťanskom poslanstve má kontemplácia širší záber. Je to kontemplácia posvätna, teda kontemplácia neuchopiteľného Absolútna. Ale je to aj kontemplácia posvätnosti osoby – teda „chuť oceňovať to, čo je krásne a posvätné v jeho osobnom bytí.“¹³ Hlboká duchovná skúsenosť ide aj cez človeka, keď kontemplujeme každú milovanú osobu očami Boha a spoznáваме v nej Krista.¹⁴ To všetko nám umožňuje „vychutnať posvätnosť osoby“ a vidieť krásu – „vysokú hodnotu druhého.“¹⁵ Ak by som teda mal definovať podstatu priateľstva ako súzvu-ku duší u Pavla Straussa a Júliusa Rybáka, bolo by to práve cez prizmu kontemplácie, ktorá zatvára i otvára, zužuje i rozširuje, vrhá do temnoty a ukazuje svetlo, podlaňuje nohy, sáče na kolená, ale aj dvíha a povznáša, uvažuje do hľadania pravdy a lásky v uskutočňovaní dobroty a lásky v rôznych formách. Dňa 21. marca 1989 si Pavol Strauss položil otázku, na ktorú nedal priamu odpoveď: „Kde sa nachádza uzlový bod, v ktorom dochádza k spontánne vytvorenému priateľstvu, k družnosti duší?“¹⁶

Obaja, Pavol Strauss i Július Rybák, každý svojou vlastnou mierou a intenzitou, vedeli prispieť k hlbšiemu vedomiu podstaty sveta. Boli renesanční v modernom svete, renesanční v sebe samých. Obaja vedeli dorásť do toho, čo je veľké, koncentrovať sa na Absolútno a na seba. V tomto je ich priateľstvo posvätnou záležitosťou, inšpirujúcou pre ostatných. Možno práve základom priateľstva či oným „uzlovým bodom“ je posvätnosť sama v sebe, kontemplovaná, prijímaná a milovaná. Možno je to to, čo tvorí a rozvíja priateľstvo. Takéto priateľstvo možno tvoriť a rozvíjať aj v súčasnom svete. Obaja nám nechali dôkaz, že sa to dá.

Tomáš Pružinec

*Na stromoch sa suché listy šúveria.
V ústrete zimy vtáča v tesnej hore lká...*

*Lahšie sa mi bude, milá, umierať,
že stane po mne v tebe spomienka.*

*Vtáky v trní
Svet nás zášťou zahrnie,
že nič iné nemáme:*

*Nastoknutí na trne
v skone – láskou spievame!*

Použitá literatúra

- La Boétie, Étienne de: *Le Discours de la servitude volontaire. La Boétie et la question du politique*. Petite Bibliothèque Payot, 2002.
- Pružinec, Tomáš: Priateľstvo ako súčasť de Montaignovej a La Boétieho filozofickej antropológie. In Javorská, Andrea – Kocinová, Lenka – Wagnerová Simona: *(Meta)filozofia – prax*. Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri Slovenskej Akadémii vied, 2016, s. 92 – 99.
- Strauss, Pavol: *Amalgám*. In Pavol Strauss. *Hudba plaší smrť. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 307 – 396.
- Strauss, Pavol: *Kvety z popola*. In Pavol Strauss. *Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 175 – 248.
- Strauss, Pavol: *Život je len jeden*. In Pavol Strauss. *Hudba plaší smrť. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 157 – 253.

Poznámky

- ¹ Pružinec, Tomáš: Priateľstvo ako súčasť de Montaignovej a La Boétieho filozofickej antropológie. In Javorská, Andrea – Kocinová, Lenka – Wagnerová Simona: *(Meta)filozofia – prax*. Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri Slovenskej Akadémii vied, 2016, s. 95.
- ² La Boétie, Étienne de: *Le Discours de la servitude volontaire. La Boétie et la question du politique*. Petite Bibliothèque Payot, 2002, s. 241.
- ³ Strauss, Pavol: *Život je len jeden*. In Pavol Strauss. *Hudba plaší smrť. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 197.
- ⁴ Strauss, Pavol: *Amalgám*. In Pavol Strauss. *Hudba plaší smrť. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 372.
- ⁵ Rybák, Julo: *O láske. Záznamy zo zápisníka*. Gelnica: Vydavateľstvo G-Ateliér, 2019, s. 49, 52.
- ⁶ Tamže, s. 47 – 48. Text Pavla Straussa je v texte zvýraznený v kurzíve.
- ⁷ Strauss, Pavol: *Kvety z popola*. In Pavol Strauss. *Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 199.
- ⁸ Strauss, Pavol: *Sme mocnejší než čas. (Apokalyptické tiene)*. Denník z roku 1989. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, 2005, s. 63 – 64.
- ⁹ Tamže, s. 82. Strauss ďalej píše o knižke poetky Maši Haľamovej, vyd. Márii Pullmanovej (1908 – 1995), ktorá nesie názov *Dar* (1928). Pre Pavla Straussa boli návštevy darom.
- ¹⁰ Tamže, s. 106 – 107.
- ¹¹ Tamže, s. 122. Myslí sa tu na Máriu Medveckú (1914 – 1987), akademickú maliarku, predstaviteľku slovenského realistického impresionizmu, s ktorou boli obaja blízki priatelia.
- ¹² Tamže, s. 123.
- ¹³ František: *Amoris laetitia. Posynodálna apokalyptická exhortácia svätého oca Františka*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2017, s. 78, čl. 127.
- ¹⁴ Tamže, s. 201, čl. 323.
- ¹⁵ Tamže, s. 78, čl. 127.
- ¹⁶ Strauss, Pavol: *Sme mocnejší než čas*, s. 43.

Cena Fra Angelico 2021

Cenu *Fra Angelico*, ktorú popredným vedcom a umelcom udeľuje Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru, bude odovzdaná jednému z členov Spolku priateľov Pavla Straussa prof. PhDr. Tiborovi Žilkovi, DrSc. Uverejňujeme v plnom znení laudácie, ktoré odznie pri odovzdávaní ceny 20. mája 2021.

Tibor Žilka je významný literárny vedec a univerzitný profesor, ktorý pôsobil vo vysokom školstve 59 rokov. V septembri minulého roka odišiel do zaslúženého dôchodku, pričom s univerzitným prostredím spolupracuje naďalej ako externý posudzovateľ, člen projektových tímov či redakčných rád domácich i zahraničných vedeckých periodík. Naposledy pôsobil v Ústave stredo európskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Dané pracovisko vybudoval a viedol ako riaditeľ do roku 2017. Patrí k popredným členom Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa a výrazne prispel k prezentovaniu života a tvorby tohto mysliteľa, veľikána originálneho kresťanského náhľadu, za čo mu bola v roku 2015 odovzdaná Cena Pavla Straussa. Redigoval i vedecký zborník, ktorý vyšiel pod názvom *Duchovnosť ako princíp tvorby* (Nitra 2001). Obsahuje príspevky z prednášok, ktoré odzneli na prvej Medzinárodnej konferencii o živote a diele MUDr. Pavla Straussa 13. – 14. novembra 1996 na Katolíckej univerzite Pétera Pázmány v Pilišskej Čabe aj za prítomnosti Mons. Rudolfa Baláza, vtedajšieho sídelného biskupa Banskobystrickej diecézy a predsedu Konferencie biskupov Slovenska. Bol aj jedným z hlavných organizátorov druhej medzinárodnej konferencie s názvom *Pavol Strauss a katolícka moderna*, ktorá sa konala na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre 11. a 12. septembra 2013. Zborník štúdií vyšiel pod rovnaký názvom ako konferencia v roku 2014 a jeho editorom je Ján Gallik. Spoločne s ním editoval Tibor Žilka aj publikáciu *Pavol Strauss, prorok novej evanjelizácie* (2018).

Tibor Žilka je stále aktívnym členom viacerých svetových literárnych a kultúrnych organizácií. Je jedným zo zakladateľov a prvých členov literárnovedného pracoviska, známeho pod názvom *Kabinet literárnej komunikácie* (v súčasnosti Ústav literárnej a umeleckej komunikácie). Ako uznávaný odborník v oblasti semiotiky, štylistiky, naratológie a poetiky

prednášal na viacerých univerzitách a vo vedeckých inštitúciách doma i v zahraničí (Berlín, Budapešť, Debrecín, Katovice, Varšava, Tallin, Lipeck, Vroclav, Praha, Opava, Ostrava, Segedín, Viedeň). Systematicky publikuje v domácich i zahraničných vedeckých zborníkoch a časopisoch. Jeho štúdie a eseje boli uverejnené vo viacerých európskych štátoch: v bývalej Juhoslávii, Poľsku, Maďarsku, Holandsku, Nemecku, Estónsku, Taliansku, Fínsku, Rakúsku a v Českej republike. Ku kľúčovým patria najmä jeho diela: *Poetický slovník* (1984, 1987), *Postmoderná semiotika textu* (2000), *(Post)moderná literatúra a film* (2006), *Vademecum poetiky* (2006, 2011), *Text a posttext: cestami poetiky a estetiky k postmoderne* (2011), *Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy* (2012, 6. vydanie), *Dobrodružstvo teórie tvorby* (2015), *Od intertextuality k intermedialite* (2015) a i.

Svojou literárnovednou tvorbou významne prispel k prezentácii života a tvorby autorov slovenskej katolíckej moderny, výrazne podporoval, vedecky zastrešil a spoluorganizoval viaceré medzinárodné vedecké konferencie, ktoré sa konali na pôde Ústavu stredo európskych jazykov a kultúr FŠŠ UKF v Nitre. Z nich

vyšli i zborníky štúdií *Pavol Strauss a katolícka moderna* (2014), *Piráti krásy* (2015), *Jozef Tóth a katolícka moderna* (2016), *Rudolf Dilong a stredo európska katolícka literatúra* (2017) a *Kultúra a súčasnosť 17* (2018), ktorých editorom je Ján Gallik a vedeckým redaktorom Tibor Žilka.

Napokon mal veľkú zásluhu aj na organizovaní medzinárodnej konferencie *Svätojakubská cesta v umení a cestovnom ruchu*, ktorá sa konala v dňoch 9. a 10. novembra 2016 na Fakulte stredo európskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Jej hlavnými organizátormi boli Ústav stredo európskych jazykov a kultúr a Katedra cestovného ruchu FŠŠ UKF v Nitre, Fórum Jakubskej cesty a Mesto Nitra. Záštitu nad konferenciou prevzalo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v rámci predsedníctva Slovenskej republiky v Rade Európskej únie, dekanka Fakulty stredo európskych štúdií UKF v Nitre Dr. habil. PaedDr. Žofia Bárcziová, PhD., predseda Rady KBS pre vedu, vzdelanie a kultúru Mons. František Rábek i prezident Fóra Jakubskej cesty SK Dr. Gerhard Weag. Podporu organizátorom vyslovil aj vtedajší primátor mesta Nitry Jozef Dvonč. Hlavným cieľom konferencie bolo poukázať – na medzinárodnej úrovni – na význam mesta Nitry a Slovenska v kontexte tzv. svätajakubskej cesty ako najvýznamnejšej pútnickej cesty na Západe, a to v snahe nechať vystúpiť samotnú podstatu putovania, ktorá už celé stáročia oslovuje veriacich i neveriacich z rozličných kútov sveta, usilujúcich sa hľadať odpovede na potreby vlastného vnútra. Konferencie sa zúčastnili prednášajúci a hostia z viacerých oblastí vedeckého, kultúrneho i spoločenského života zo Slovenska a ďalších ôsmich krajín Európy (Maďarsko, Poľsko, Česko, Rakúsko, Španielsko, Francúzsko, Nemecko a Švajčiarsko). Ich jednotlivé príspevky vychádzali nielen z osobných skúseností spojených s absolvovaním samotnej Camino de Santiago, ale aj s angažovaním sa do organizácie a propagácie pútnictva v nadnárodnom meradle. Prezentácie podnetných a zaujímavých príspevkov o putovaní, jeho význame a dlhej tradícii bezprostredne reflektovanej aj v európskom umení vyšli v zborníku s názvom *Svätojakubská cesta v umení a cestovnom ruchu* v roku 2017 (editorka Dominika Hlavínová Tekeliová).

Tibor Žilka je osobnosťou, ktorá neustále pomáha mladým literárnym vedcom napredovať a podporuje ich aj v úsilí prezentovať kresťanské hodnoty, umeleckú i vedeckú tvorbu, vybudovanú na spirituálno-religióznej báze.

Ján Gallik

*Keď sa duša celá otvorí,
nenechá si žiadne taje na dne –*

*s vesmírom si do náručia padneš,
šťastný zájdeš ako Slnko za hory.*

Pavol Strauss a Taliansko

Vzťah Pavla Straussa k talianskemu prostrediu sa odohrával v niekoľkých rovinách. S bohatou kultúrou tohto národa mal možnosť prichádzať do kontaktu od malička,

napríklad prostredníctvom svojej mamy Vilmy, ktorá rada a často cestovala a v jesennom čase s obľubou navštevovala talianske mestá Abbazia (dnešná Opatija v Chorvátsku) a Rimini.¹ Keď mu zas jeho opatrovatelka Zuzana z Kralovian rozprávala podvečer pri sporáku v kuchyni príhody, mohol okrem strašidelných rozprávok o mátochách a strigách či dobrodružných príbehoch o slovenskom zbojníkovi Jurajovi Jánošíkovi počúvať aj o talianskom zbojníkovi Rinaldovi Rinaldinim.² Neskôr sa stal ako mladý študent vášnivým prijímateľom umenia, čo mu zostalo po celý život. Hoci pozornosť koncentroval hlavne na nemeckú a francúzsku literatúru, rozhodne mu nebola cudzia ani talianska literárna tvorba, rovnako ako vrcholné prejavy talianskej hudby a výtvarného umenia.

Po tom, ako sa Pavol Strauss stal v roku 1942 katolíkom, nadobudlo preňho talianske hlavné mesto Rím ako sídlo hlavy katolíckej cirkvi, prirodzene, nový, celkom osobitý duchovný význam.

Ďalšie spojivo medzi Straussom a Talianskom sa vytvorilo po druhej svetovej vojne a súviselo s pôsobením predstaviteľov slovenskej katolíckej emigrácie v Ríme. Kľúčovú úlohu pri tom zohral Straussov švager, katolícky kňaz Ján Loydl. Tento mladší brat Straussovej manželky Márie, niekdajší kaplán Andreja Hlinku, odišiel v súvislosti s politickými zmenami na konci vojny do zahraničia. Aktívne sa zapojil do slovenskej exilovej politickej činnosti, kde okrem iného využil ako redaktor svoje schopnosti práce s jazykom. Angažoval sa v Slovenskom oslobodzovacom výbore, ktorý v exile založil bývalý slovenský minister zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský. Bol aktívny aj v kultúrnej a sociálnej činnosti v prospech Slovákov v cudzine a v neposlednom rade v náboženskej oblasti. Spolupracoval so Slovenským ústavom sv. Cyrila a Metoda v Ríme i slovenskou redakciou Vatikánskeho rozhlasu a redigoval náboženské publikácie.³ S rodinou na Slovensku, vrátane Pavla Straussa, sa až do roku 1989 mohol stretávať, len ak oni vycestovali do

slobodného sveta. Slovensko navštívil až po zmenách v roku 1989.

Strauss bol po roku 1948 takmer úplne zbavený možnosti publikovať v Československu, s výnimkou možnosti vydať niektoré zo svojich aforizmov v lekárskom kalendári na roky 1959 – 1960. Naďalej však tvoril a v čase publikačných reštrikcií doma mu zostávala jedine možnosť publikovať v zahraničí, a to bez uvedenia svojho mena. Sprostredkoval mu to práve jeho švager Ján Loydl, žijúci v Rakúsku.⁴ Takto v polovici šesťdesiatych rokov vydal Strauss dve svoje rozsahom menšie práce v Taliansku.

Ich vydavateľom bol Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Táto cirkevná ustanoviť pre Slovákov bola v tomto čase v začiatkoch svojej činnosti. Myšlienka na jej založenie vznikla v prostredí Slovákov v Ríme na Vianoce 1959. V nasledujúcom roku sa začali všestranné aktivity nevyhnutné pre jej vznik. V roku 1961 získal ústav cirkevné aj civilné schválenie, vybudoval si svoju budovu, v ktorej začal pôsobiť v roku 1963. Prvým rektorom ústavu bol Štefan Náhalka.⁵

Pre Straussa sa vytvoril priestor na publikovanie, keďže okrem výchovy ku kňazským povolaniam, poskytovania duchovnej služby Slovákom v cudzine či pomoci pútnikom prichádzajúcim do Ríma si ústav od počiatku medzi svoje úlohy dal aj vydávanie a rozširovanie náboženskej literatúry. Nadväzoval v tejto činnosti na dovtedy pôsobiace Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda. Úroveň i rozsah vydávaných publikácií sa dostala na vysokú úroveň a ich distribúcia sa neobmedzovala len na slovenskú cudzinu. Rezonovali aj na Slovensku, kam si v tajnosti nachádzali cestu a čiastočne kompenzovali nedostatok katolíckych kníh a časopisov, ktorých produkciu režim drasticky utlmil.⁶

*Na stromoch sa suché listy šúveria.
V ústrete zimy vtáča v tesnej hore lká...*

*Lahšie sa mi bude, milá, umierať,
že stane po mne v tebe spomienka.*

*Vtáky v trní
Svet nás zášťou zahrnie,
že nič iné nemáme:*

*Nastoknutí na trne
v skone – láskou spievame!*

V roku 1964 vyšla Straussovi v tomto ústave kniha *Krížová cesta pre chorých: Nič nemá zmysel, iba Boh, keď je smrť vo svete*. Autor v nej nebol uvedený. Kniha vyšla v náklade tisíc výtlačkov ako siedmy zväzok edície *Svetlá*. Bola jednou z prvých kníh, ktoré v novom ústave vyšli (celkovo v tomto roku vyšli štyri).⁷ Znovu bol tento text publikovaný v skrátenej podobe v rámci knihy *Je niekto z vás chorý?*, ktorú pripravil Štefan Vrablec a v prvom vydaní vyšla v roku 1974 v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme ako súčasť série katecheticko-liturgických príručiek.⁸ V roku 1965 Straussovi v tomto ústave vyšla v sérii *Svetlá* s cirkevným schválením knižka *Postila dneška*, obsahujúca desať kratších textov, kde sa spájali autorove úvahy s modlitbami. Publikoval ju pod pseudonymom Jozef Augustín.⁹ Vyšla v náklade tisíc výtlačkov.¹⁰

Na jar roku 1969 mohol Strauss navštíviť Taliansko aj osobne. Išiel vlakom spolu so synom Pavlom a cestoval s nimi aj priateľ Imrich Staríček, bývalý politický väzeň. Cesta bola zároveň príležitosťou na stretnutie so švagrom Jánom Loydlom, ktorý Straussom zabezpečil program, ubytovanie a sprevádzal ich. V Ríme boli Straussovci ubytovaní neďaleko Vatikánu v zariadení Casa tra noi, ktoré viedli rehoľné sestry. Okrem spoznávania mesta navštívili aj Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda a stretli sa s osobnosťami slovenského katolíckeho života v Ríme, vrátane neskoršieho biskupa Dominika Hrušovského, hlásateľa Vatikánskeho rozhlasu Ladislava Pudiša a v neposlednom rade biskupa Pavla Hnilicu, ktorý ich prijal u seba doma. Straussovci pri svojich cestách nezostali len v Ríme, ale navštívili aj ďalšie talianske mestá: Padovu, Benátky, Florenciu, Assisi.¹¹

V roku 1972 Straussovi vyšla v rímskom Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda s cirkevným schválením ďalšia knižka s názvom *Rozhrnutá opona: Pohľady do duše moderného človeka*. Vychádzala z textov nepublikovaných rukopisov kníh *Ecce homo* a *Tesná brána* (po roku 1948 ich už nebolo možné doma vydať).¹² Vydal ju, podobne ako o sedem rokov skôr *Postilu dneška*, opäť pod pseudonymom Jozef Augustín. Náklad publikácie bol 1500 výtlačkov.¹³ Vyšla ako tretí zväzok série *Logos*. V nej ústav vydával filozoficky zamerané diela a príručky pre štúdium filozofie.¹⁴

Vydanie knihy *Rozhrnutá opona* v roku 1972 malo pre Pavla Straussa vážne dôsledky. On sám bol presvedčený, že pre ňu nemohol roky cestovať do zahraničia.¹⁵ Podľa jeho syna Jozefa bola

Pavol Strauss v Benátkach v roku 1969 (Zbierka Pavla Straussa ml.)

za postihmi voči Straussovi Štátna bezpečnosť, ktorej sa výtláčky dostali do rúk prostredníctvom jej spolupracovníka, ktorému ich neopatrne odovzdal v zahraničí Ján Loydl s prosbou, aby ich odovzdal na Slovensku Straussovi. Nasledoval nielen Straussov výsluch na Štátnej bezpečnosti, ale v konečnom dôsledku mohlo aj to prispieť k nemožnosti vydávať na Slovensku ďalšie jeho knihy.¹⁶ Až do konca osemdesiatych rokov mu už doma ani v cudzine žiadna kniha nevyšla.

Ešte pred pádom komunistického režimu mal Strauss možnosť aj verejne vyjadriť svoju spriaznenosť so Slovenským ústavom sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorému za mnohé vďačil. Strauss sa napriek kontaktom s predstaviteľmi tajnej cirkvi na Slovensku aktívne nezúčastňoval na jej činnosti. Nezapájal sa ani do rôznych protestov a podpisových akcií, ktoré v osemdesiatych rokoch upozorňovali na demokratické deficity režimu, žiadali rešpektovanie občianskych a náboženských práv či vyjadrovali režimu nevyhovujúce stanoviská. Výnimkou však bol list riaditeľovi Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, biskupovi Dominikovi Hrušovskému z 15. augusta 1988 k nadchádzajúcemu 25. výročiu vzniku ústavu. List vznikol v prostredí disentu a hlavnú úlohu pri jeho koncipovaní mal Ján Čarnogurský. Vyzdvihoval veľký význam ústavu pre náboženský a kultúrny život Slovákov doma i v zahraničí a zdôraznil: „Na Slovensku zažívame neustále snahy vytvoriť umelú hrádzu medzi Slovámi doma a Slovámi v zahraničí. Taká hrádzu neexistuje, pretože niet iných Slovákov doma a iných v zahraničí. Sú len Slováci s láskou k Slo-

vensku, ktorí pracujú pre jeho dobro bez rozdielu, kde žijú, a Slováci, ktorým je Slovensko lahostajné, tiež bez rozdielu, kde žijú.“ Medzi vyše päťdesiatimi signatármi listu, ktorými boli okrem iných Ján Chryzostom Korec, František Mikloško, Silvester Krčméry, Vladimír Jukl či Ján Langoš, sa zaradil aj Pavol Strauss. List v plnom znení publikovali samizdatové časopisy ako *Náboženstvo a súčasnosť* (s uvedením mien podpísaných osôb) či *Bratislavské listy* (bez uvedenia mien).¹⁷ Text v plnom znení odvysielalo 7. októbra 1988 aj slovenské vysielanie Vatikánskeho rozhlasu.¹⁸

Pavol Strauss Taliansko poznal. Až roky po jeho smrti nastala možnosť, aby aj Taliansko mohlo aspoň čiastočne spoznať Pavla Straussa a jeho myšlienkový svet. Sprítomnila ho jeho kniha *Tesná brána*, ktorá vyšla v preklade Enza Passeriniho pod názvom *Stretta è la porta... Diventare davvero cristiani* v roku 2013 vo vydavateľstve Paoline Editoriale Libri.

Poznámky a literatúra:

- 1 STRAUSS, Pavol: *Človek pre nikoho*. Bratislava 2000, s. 38.
- 2 STRAUSS, Pavol: *Život je len jeden*. Bratislava 1996, s. 12.
- 3 VNUK, František; Loydl, Ján. In: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Zost. J. Pašteka. Bratislava 2000, s. 835 – 836.
- 4 Za Jánom Loydlom. In: *Literárny týždenník*, roč. 8, 24. 2. 1995, č. 9, s. 2.
- 5 TOMKO, Jozef: Zrod Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. In: HRABOVEC, Emília a kol.: *Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme (1963 – 2013)*. Bratislava 2015, s. 15 – 19.
- 6 RYDLO, Jozef M.: *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. Rím 1989, s. XXXI – XXXV.
- 7 Tamže, s. 46 – 48.
- 8 Krížová cesta. In: *Je niekto z vás chorý?* Pripravil Š. Vrablec. Rím 1974, s. 57 – 77.
- 9 AUGUSTÍN, Jozef: *Postila dneška*. Rím 1965, 43 s.
- 10 RYDLO, Jozef M.: *Vydavateľské dielo*, s. 48.
- 11 Rozhovor autora s Pavlom Straussom ml., Bratislava 7. 2. 2020.
- 12 AUGUSTÍN, Jozef: *Rozhrnutá opona: Pohľady do duše moderného človeka*. Rím 1972, 121 s.
- 13 RYDLO, Jozef M.: *Vydavateľské dielo*, s. 106.
- 14 Tamže, s. XLIX.
- 15 ŽILKOVÁ, Marta – ŽILKA, Tibor: Odmocnina ticha: Hovoríme so spisovateľom Pavlom Straussom. In: *Literárny týždenník*, roč. 3, 13. 4. 1990, č. 15, s. 6.
- 16 Rozhovor autora s Jozefom Straussom, Nitra 8. 10. 2019.
- 17 List o. b. Hrušovského z príležitosti výročia založenia SÚSCM. In: *Náboženstvo a súčasnosť*, 1988, č. 4, s. 10 – 12; Dokumentácia. In: *Bratislavské listy*, 1988, č. 2, s. 13. List bol publikovaný aj v knihe MIKLOŠKO, František: *Desať spravodlivých: Ľudia, knihy, dokumenty 1985 – 2010*. Prešov 2011, s. 205 – 208.
- 18 Archív slovenského oddelenia Vatikánskeho rozhlasu, Rím, archív vysielania, 7. 10. 1988.

Ivan A. Petranský

Raz príde ona, hlavná skúška,
a pochopíš, že si si dosiaľ
vlastne len hovel na vankúšoch
napoly život, pološial' –
zarytý v jemné páperie...

Tvoj kríž zaklope na dvere.

+ + +

Ach, Bože ako život zletel,
môj život biedny, sladko-bolavý.

Ešte len včera bolo všetko v kvete,
A dnes už prchnie lístie do trávy.

+++

Keď moje slnce zapadne
za chrbát pohoria,
posledné, čo na oblohu
slabnúcimi lúčmi napíšem –
P o k o r a

To najvyššie!

+++

Nie, nesmúť, nesmúť –
v návaloch vlnobitia.

Príprava na smrť?
Návrat k splna-žitiu!

+++

Keď sa obzriem na púť žitia celú,
zmierujem sa s všetkým okolo.

Zrejme bolo nutné, čo bolo.
Múdra ruka si ma vedie k cieľu.

+++

Naostatok daj mi, Bože, trochu viery:
nie, nežil si darmo

A to lístie?
Keď mu je tak, nech sa zošiverí
nech opadá, uvoľňujúc cestu
novým pukom

Nebude mi ľúto

+ + +

Dni sa krátia
ďalší rok sa dolu kopcom poberá

Na mňa ktosi zo zrkadla
spýtavo sa pozerá
Ešte je len ráno, už sa mi deň drobí,
mrví, ruská, strapká, rozpletá...

Kedy budeme vedieť,
čo mám vlastne robiť.
Či odísť naprázdno zo sveta?

Posledná rozlúčka prof. PhDr. Jozefa Leikerta, PhD.,

s bývalým rektorom Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre prof. PhDr. Petrom Libom, DrSc.,
v Kostole Krista Kráľa v Meleku 29. septembra 2020

Vážená smútiaca rodina,
milí priatelia a známi,

odkiaľ začať a v ktorom bode ukončiť krátky smútočný príhovor pri rakve dobrého manžela a otca, ale aj dobrého literárneho vedca a kritika, najmä však dobrého bývalého dekana, rektora a vedúceho katedry. Tieto a mnohé ďalšie prívlastky patria profesorovi Petrovi Libovi, doktorovi vied.

Peter Liba bol hlboko veriaci a denne s Bohom, pri všetkom, čo robil, viedol dialóg. Najradšej sa venoval vede, písal štúdie a literárno-kritické publikácie. A potom učil, prednášal, či skôr rozprával študentom čo si naštudoval, napísal, s kým vedecky diskutoval, či polemizoval. Bol klasickým pánom profesorom – so všetkým, čo k tomuto osloveniu patrí. Navyše bol skromný a múdry. Nikdy sa nevyvyšoval, nedral dopredu. Skôr zozadu, ticho a nenápadne pozoroval. Ak však bolo treba, vystúpil a nebojáčne povedal svoj názor. Aj vtedy, keď sa to nenosilo a mohol mať problémy.

Peter Liba urobil veľa v slovenskej literatúre a celkovo v umení. Jeho kritické state a knihy patria k vzácnostiam slovenskej spisby, sú skoro vo všetkých knižniciach a prešli rukami nejedného študenta. Ako kritik mal u autorov úctu a rešpekt, aj keď býval kritický. Avšak aj to, s čím nesúhlasil, vyriekol tak milo, láskavo, že sa nikto neurazil, ale zamyslel sa a časom mu dal za pravdu. Bola to vzácna vlastnosť nadčasového kritika a recenzenta.

Láskavý a milý bol aj k študentom, rád oponoval ich bakalárske či diplomové práce, často posudzoval dizertačné a habilitačné diela, ale aj rukopisy kníh. Nikomu nepochleboval, ale ani nikoho nezhadzoval pod čiernu zem, ako to s obľubou robili či robia niektorí kritici. Často ho pozývali do komisií a porôt, lebo vedeli, že bude pokojný, rozvážny, aj keď náročný a nikomu nič nedaruje. Pritom svoje pripomienky povedal vždy prívetivo a múdro. No nepoctivcov a prospechárov nemal rád a bol na nich prísny, ale tiež zvláštne pokojne až milo. A to málokto dokáže. Aj preto mnohí na pána profesora aj po rokoch spomínajú s láskou.

V rozlúčkovom príhovore odzneli slová uznania od rektora Libora Vozára, že profesor Liba stál pri zrode Univerzity Konštantína Filozofa. Je to naozaj tak. Profesor Liba má na tom najväčšiu zásluhu. Stačilo, aby na chvíľu zaváhal, ale-

bo sa zľakol a univerzita by mala nielen iný názov, ale bola by sa vyvíjala celkom iným smerom ako teraz. A za to Vám, vážený a milý pán profesor Liba, patrí vďaka, veľká vďaka.

Vychovali ste desiatky a desiatky študentov humanitného smeru, otvorili ste im obzory a naučili ste ich, ako byť dobrým odborníkom, ale aj láskavým človekom. Mnohí už majú svoje deti a isto idú príkladom, ako ste išli Vy. Vaše myšlienky, názory a postoje žijú a možno práve dnes, keď sme k sebe nie najlepší a nie najšľímavejší, majú ešte väčšiu váhu a rezonujú silnejšie ako kedykoľvek predtým. Aj v tom je váš postoj nezmazateľný.

Profesora Libu som poznal veľmi dobre, a keď odišiel do dôchodku, navštevoval som ho pravidelne doma, kde sme viedli dlhé debaty. Osem rokov bol mojím priamym kolegom a on ma nahovoril, aby som nastúpil na Filozofickú fakultu spomínanej Univerzity Konštantína Filozofa a prevzal po ňom vedenie katedry. Urobili sme spolu niekoľko výnimočných podujatí, ktoré sa zapísali do análov nielen školy a Nitry, ale celého Slovenska, ako sú napríklad prestížne Ceny Pavla Straussa. Dobré sme si rozumeli aj v literárnych aktivitách – jednoducho sme mali k sebe blízko.

Aj preto mi je dnes ťažko stať pri rakve milovaného kolegu, ktorý mi vekom mohol byť otcom, ale bol mi viac než bratom.

Vážený pán profesor, milý Peter, lúčim sa s Tebou za kolegov – pedagógov Katedry kulturológie, Katedry slovenského jazyka a literatúry, ako aj Filozofickej fakulty a ostatných fakúlt univerzity, ale aj za Tvojich študentov, ktorí na Teba radi a s láskou spomínajú. Lúčim sa s Tebou aj za kolegov zo Spolku slovenských spisovateľov a Klubu spisovateľov literatúry faktu, kde nám budeš veľmi chýbať. Lúčim sa aj za Maticu slovenskú, kde si strávil krásne roky a Martin sa stal Tvojím neodmysliteľným mestom – ale aj za Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, kde si prežil najtvorivejšie obdobie,

aby si na Katedre kulturológie, ktorú si založil, zúročil bohaté vedomosti a skúsenosti. Lúčim sa aj za Slovenskú národnú knižnicu, s ktorou si roky spolupracoval.

Veľa si nám dal a sme hrdí, že sme mohli s Tebou prejsť väčší či menší úsek Tvojej životnej cesty. Nie vždy bola rovná a museli sme zdolať nejednu zákrutu. Koľko zákrut a hrbolcov si musel sám prekonať. A koľko polien, ktoré Ti do cesty postavil život, či skôr nepraví ľudia, si statočne preniesol. Neobišiel, ale preniesol, aby sa tým, čo išli za tebou, kráčalo lepšie.

Viem, že Ti v tom pomáhal Pán Boh, ktorého si vyznával, modlil sa k nemu, bál sa ho i radoval s ním. Viac si vždy prosil za druhých, na seba a rodinu si myslel menej. A tak nečudo, že veľa razy boli Tvoji najbližší odkázaní sami na seba, lebo Ty si zachraňoval iných.

Najlepšie vieš, že Ťa mali neskonale rady – Tvoja verná manželka Gabika a trojlístok poslušných dievčat – Kamilka, Tánička, Gabika. Obskakovali Ťa, obchádzali, aby si mal pokoj na prácu a milovanú vedu. Viem, že aj Ty si ich nadovšetko miloval, rovnako ich rodiny a ďalších známych i menej známych najprv v Martine a neskôr v Nitre – ktorá Ťa v časoch najťažších, keď si mal za svoje názory a postoje nezhody a radšej si z Turca odišiel – prijala, podala ruku. Za všetko, čo Ti mesto pod starobyľým hradom ponúklo, si bol nesmierne poďačný. Ale aj za priateľstvo s mnohými kňazmi a biskupmi.

Pokoj, na tele i na duši, si našiel aj v milovanom Meleku, kam si často a rád chodil – kosil, sadil a o takomto čase zberal poslednú úrodu. A túto malú rázovitú dedinku si si vybral aj za miesto posledného odpočinku, hoci by Ti patrilo ako roduvernému národovcovi, intelektuálovi, vzdelancovi a univerzitnému profesovi, odpočívať na Národnom cintoríne v Martine.

Slovenská zem, Tebe taká milá a prívetivá, je rovnaká všade, kde žijú dobrí, poctiví a statoční ľudia. A takých si našiel aj tu – v Meleku.

Odpočívaj v pokoji a nezabudni, že sme Ťa mali radi a budeme na Teba spomínať ako na dobrého a láskavého človeka.

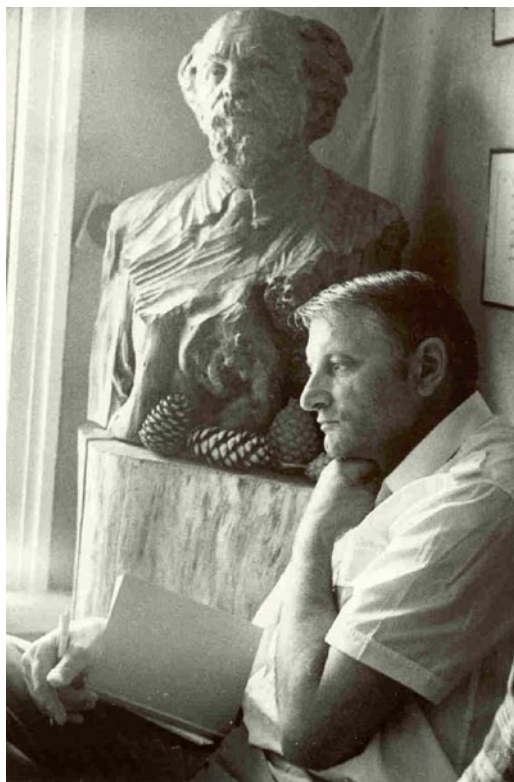
Milý pán profesor, Peter, priateľ, kamarát, manžel, otec, dedo. Človek s veľkým Č, vedec s veľkým V a pedagóg s veľkým P.

Češť Tvojej pamiatke.

*Viac ako zlé sa mi v žití dobré stalo.
Kolke šťastie si ma cestou postretalo,
a len Ty vieš, Pane, ako nezaslúžene.*

*Nebyť Tvojej nekonečnej milosti,
dávno si ma z domu priazne vyhostil –
v kraje kde je večná bieda, súženie.*

Julo Rybák medzi nami

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 36, apríl 2021; Redakčná rada: vedúci Ján Gallik, Jozef Šišila, Tomáš Pružinec, Enzo Passerini; Spolupracovali Július Rybák ml., Jozef Strauss; Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: telink@telink.sk; Číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751; Tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com; Počet výtlačkov: 500; ISSN 2453-9333.

 Telink